

**INCIPIIT LIBER
ISALÆ PROPHETÆ**

¹ Visio Isaiæ, filii Amos, quam vidit super Judam et Jerusalem, in diebus Oziæ, Joathan,

Achaz, et Ezechiaë, regum Juda.* 2 [Audite,

* **1:1** Incipit Ex Epiphanio, lib. de Vitis prophetarum. Isaias in Jerusalem nobili genere ortus est, ibique prophetavit: sub Manasse rege, sectus in duas partes, occubuit. Sepultusque est sub quercu Rogel, juxta transitum aquarum, quas olim Ezechias rex jacto obstruxerat pulvere. Fontem quippe Deus Siloam causa Prophetæ efficit, quoniam priusquam moreretur, pusillum precatus est, uti undas illic effingere dignaretur. Et confestim demisit illi cœlitus aquam viventem, unde sortitus est locus ille appellationem Siloam, quod si quis interpretetur, sonat demissum. Sub Ezechia quoque rege, antequam stagnum piscinasque fabricasset, precibus Isaiæ effectum, ut exigua lympha scaturiret, quod populus in obsidione hostium teneretur, et ne ipsa periret undis destituta civitas. In cujus rei perennem memoriam, populus accurate Prophetam isthic solo cum gloria et honore reddidit, ut per ejusdem intercessionem in consummationem usque sæculi, aquæ ejusmodi fructus impetretur, cui scilicet usum referebant acceptum. Exstat autem monumentum Isaiæ, finitimum sepulturæ principum, post sepulcra sacerdotum versus Nothum partemque meridionalem. Salomon enim Jerosolymam construens, regum excitavit mausolea, prout illa David descriperat. Incipit HIERON. in Isa. Isaias, vir nobilis et urbanæ eloquentiæ, nihil in eloquio rusticitatis habens, non tam propheta dicendus est quam evangelista: Ita enim liquide Christi et Ecclesiæ mysteria prosequitur, ut de præteritis putetur historiam texere. Prophetavit autem in Hierusalem et Juda, nondum decem tribubus captivatis: et de utroque regno nunc mixtim, nunc separatim, texuit oracula. Et cum interdum ad præsentem respicit historiam, et post Babylonicam captivitatem reditum populi significet in Judæam, in advectionem tamen gentium et Christi adventum omnem intendit curam. Visio Isaiæ, etc. Tria sunt genera visionis: primum corporale, quo videmus cœlum et terram et hujusmodi; secundum spirituale, quo videmus, sicut in somnis, imagines hominum et hujusmodi; tertium intellectuale, quod est in ratione, per quod Creatorem cognoscimus, et, Spiritu sancto revelante, intelligimus quodlibet. Videre quoque sæpe pro intelligere ponitur: unde sæpe interrogamus, dicentes: Vides, id est, intelligis? Prophetæ quoque hinc videntes dicuntur, id est, intelligentes. Hanc visionem vidit Isaias Spiritu sancto, scilicet intimante, quæ superventura erant intellexit. Unde in principio non ponit visiones sicut Daniel, neque dicit quid viderit: sed statim dicit: Audite. cœli. et auribus percipe.

cæli, et auribus percipe, terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutrivi, et exaltavi; ipsi autem spreverunt me.† 3 Cognovit bos possessorem suum, et asinus præsepe domini sui; Israël autem me non cognovit, et populus meus non intellexit.‡ 4 Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis! dereliquerunt Dominum; blasphemaverunt Sanctum

† 1:2 Audite, cœli, etc. ID., ibid. Supra quis Propheta, etc., usque ad cum hoc potestatis Dei sit, nec terrenæ intelligentiæ. Dominus locutus est. ID., ibid. Non vobis, sed mihi, ut quod in spiritu audivi referam vobis, qui ipsum audire non meremini. Filios enutrivi. ID., ibid. Quod dicit: Ego eos adoptavi in filios, etc., usque ad unde: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. ‡ 1:3 Cognovit bos, etc. ID., ibid. Unde: Non arabis in vitulo simul et asino Deut. 22.. Sicut Ebion, etc., usque ad cui dicitur: Venite ad me, qui laboratis et onerati estis. Asinus. Gentilis vel conversus lascivus, ante immundus, peccatis oneratus, qui incarnationem Christi credit, qui natus statim reclinatus est in præsepio, ut carnis suæ freno reficeret universos. Israël. HIER., uti supra. Scribæ et Pharisei clavem scientiæ et legis habentes. Unde Israël, Deum videntes, appellati sunt. Non cognovit me. Cujus scilicet diem vidit Abraham et lætatus est Joan. 8.; cujus adventum chorus Prophetarum expectando vaticinatus est.

Israël; abalienati sunt retrorsum. § 5 Super quo percutiam vos ultra, addentes prævaricationem? omne caput languidum, et omne cor mœrens.**

6 A planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas; vulnus, et livor, et plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. †† 7 Terra vestra deserta; civitates vestræ succensæ igni: regionem vestram coram vobis alieni devorant, et desolabitur sicut in vastitate

§ 1:4 Væ genti, etc. HIER., ibid. In hoc titulo, personam, causam, tempusque commemorat; secundo, attentos facit; tertio, narrat quid locutus Dominus; quarto, quasi in excessibus gentem increpat peccatricem. Væ genti. etc. Æternum minatur interitum, quia respuunt Filium, qui salutem attulit. Iniquitate. ID. ibid. Unde: Iniquitas sedet super talentum plumbi ZACH. 5.; unde alibi: Quasi onus grave, gravatæ sunt super me Psal. 37.. Nequam. Alii, pessimorum, ut non seminis sit vitium, sed malitiæ eorum, qui voluntate propria Deum dereliquerunt. Non enim boni et mali diversa putanda est natura. Blasphemaverunt. Dicentes: Dæmonium habes, et Samaritanus es tu Joan. 8.; et Non habemus regem nisi Cæsarem; et Nonne hic est Filius fabri? Abalienati sunt. HIER., ibid. Qui dicebantur pars et filii Dei Joan. XIX; Matth. 13.. Dicitur de eis: Filii alieni mentiti sunt mihi Psal. 17., unde: Nemo mittens manum suam ad aratrum, etc. Luc 9., unde Apostolus: Ad priora se extendens, posteriorum oblitus Philip. 3.. ** 1:5 Super quo percutiam vos, etc. ID. ibid.. Quasi dicat, etc., usque ad quod autem jam non sit locus medicinæ aptus ostendit sic: Omne caput languidum etc. Omne caput languidum. ID., ibid. Sicut lætitia animi aliquando dolores corporis mitigat, etc., usque ad unde: A planta pedis, etc. †† 1:6 Vulnus et livor: ID., ibid. Quasi dicat, etc., usque ad et pium medicum ad se missum occiderunt. Nec curata medicamine. ID., ibid. Unde: Curavimus Babylonem et non est curata, urbem, scilicet confusionis et vitiorum, etc., usque ad et irremediabilem Judæorum captivitatem expressit.

hostili.‡‡ 8 Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, et sicut tugurium in cucumerario, et sicut civitas quæ vastatur.‡‡ 9 Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, et quasi Gomorrha similes essemus.*** 10 Audite verbum Domini, principes Sodomorum; percipite auribus legem Dei nostri, populus Gomorrhæ.††† 11 Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum? dicit Dominus. Plenus sum: holocausta arietum, et adipem pinguium, et sanguinem vitulorum et agnorum et hircorum,

‡‡ 1:7 Terra vestra deserta, etc. ID., ibid. Hæc sub Babyloniiis partim completa sunt, etc., usque ad unde: Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat, etc. ‡‡ 1:8 Filia Sion, etc., ID., ibid. Affecta piissimi patris. Et: Omnes enim natura filii Dei sumus Joan. 14., sed nostro vitio alieni efficimur. Unde Babylon sæpe filia nuncupatur. *** 1:9 Nisi Dominus. ID. Hoc ex persona Prophetæ, etc., usque ad sic Omnipotens, Filius Omnipotentis est. ††† 1:10 Audite verbum. ID. Salvatis reliquiis, etc., usque ad et nunc mente cernitur, quando invisibilis creditur.

nolui.‡‡‡ 12 Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsitiv hęc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis?§§§ 13 Ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi. Neomeniam et sabbatum, et festivitates alias, non feram; iniqui sunt cœtus vestri.* 14 Calendas vestras, et solemnitates vestras odovit anima mea: facta sunt mihi molesta; laboravi sustinens. 15 Et cum extenderitis manus vestras, avertam oculos meos a vobis, et cum multiplicaveritis orationem,

‡‡‡ 1:11 Plenus sum. ID. Quasi dicat: Putatis me indigere his vel delectari? Ego autem plenus sum, id est, nullo indigeo. Mea enim est terra et plenitudo ejus. Vel plenus sum, id est, tædio affectus, quia non bene offertis. Holocausta arietum, etc., usque: Judicare pupillo, etc. Sacrificia Judæorum respuit, obedientiam Evangelii commendat: Holocausta arietum, etc. Ultimam templi destructionem indicat, quæ in perpetuum perseverat. Post Babylonicam enim captivitatem, a Zorobabel templum ædificatum est, et in eo diu sacrificatum est. ID. Holocausta arietum. Potest et de illis accipi, qui, cum Dei præcepta despiciant, volunt illum multitudine sacrificiorum placare, et peccandi licentiam emere. Vel qui rapinam et avaritiam altari offerunt, et pauperibus tribuunt. Nolui. Præterito utens, ostendit se nunquam Judæorum sacrificia amasse, sed propter significatum ad tempus sustinuisse: et vero sacrificio impleto, pro nihilo reputasse. §§§ 1:12 Cum veniretis. ID. Hęc sacrificia non quæsitiv Deus, quasi indigeret; sed ne dæmonibus immolarent, et ut per carnalia et typica ad spirituale et verum sacrificium facilius pervenirent. Quis quæsitiv? Audiant hoc Ebionitæ, qui post Christi passionem putant legem esse servandam audiant hoc eorum socii, qui Isrælitico tantum generi custodiendam decernunt. * 1:13 Neomeniam, etc, Festum novæ lunæ, quod celebrabant in principio mensium: Neos, novum, mene, luna; unde: Buccinate Domino in neomenia tuba Psal. 80.. Iniqui sunt cœtus vestri, etc. ID. Quia spirituales hostias non offerunt; unde: Sacrificium Deo spiritus contribulatus Psalm. 50.. Vers. 14

non exaudiam: manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.† 16 Lavamini, mundi estote; auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perverse,‡ 17 discite benefacere; quærite iudicium, subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam.]§ 18 [Et venite, et arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur; et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.** 19 Si volueritis, et audieritis me, bona

† 1:15 Manus enim vestræ plenæ sunt sanguine, etc. ID. Prophetarum et tandem Domini eorum, etc., usque ad in oratione dies noctesque invigilant. ‡ 1:16 Lavamini, etc. Quasi dicat: Hoc odivi: placet veritas Evangelii: Lavamini, sanguine Christi, aqua baptismi. Mundi estote, manentes in innocentia vitæ. Baptismus enim solum potest in remissionem peccati, unde: Nisi quis renatus Joan. 3., etc. Et alibi: Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, etc. HIER., ubi supra. Ordo præcipuus, etc., usque ad sed etiam in conspectu Dei, quem nihil potest celari. Quiescite agere perverse. ID. Illud Evangelii sonat, etc., usque ad quem sequuntur in Apocalypsi qui splendent candore virginitatis.

§ 1:17 Discite benefacere. ID. Non confisi naturæ, etc., usque ad magistrorum terenda sunt limina. Quærite iudicium, etc. ID. Victimis Judæorum Evangelica succedunt mandata. Pupillis et viduis providetur, ut securi de conjugibus et liberis martyres ad bella procedant. ** 1:18 Ut coccinum, etc. ID. Idem est coccus et coccinum, et vermiculus, grande scilicet peccatum, et homicidium et adulterium, etc. Quod autem per nivem, hoc per lanam significatur purgatio, scilicet et ablutio peccatorum. Quasi nix. Quia frigidi erunt contra incentiva vitiorum: Et velut lana, quia vestiti contra frigus perfidiæ. Lana alba, etc. ID. De qua fiat vestis Christi.

terræ comeditis.†† 20 Quod si nolueritis, et me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos, quia os Domini locutum est. 21 Quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena iudicii? iustitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ.‡‡ 22 Argentum tuum versum est in scoriam; vinum tuum mistum est aqua.§§ 23 Principes tui infideles, socii furum. Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant, et causa

†† 1:19 Si volueritis et audieritis, etc. ID. Liberum arbitrium reservatur, etc., usque ad ad laudem Dei transiret religio. ID. Moraliter; anima fidelis et plena iudicii, dum Deo obedit, Deus in ea habitat, qui est justificans iustitia; si autem a Deo recedit non loco, sed merito, habitat a malignis spiritibus, qui sunt homicidæ animarum. ‡‡ 1:21 Iustitia. ID. Iustitia, in Hebræo sedek quod magis iustum significat, ut intelligamus Dominum commoratum ea, de quo: Iustus autem, quid fecit? quod in Ezechiele per Oolibam significatur, quod interpretatur tabernaculum, vel tabernaculum meum in ea. §§ 1:22 Argentum, etc. Clari scilicet et lucidi ad vitia sunt reversi. In scoriam. ID. Scoria, Hebraice siggin: quod est rubigo metallorum, vel purgamenta et sordes quæ igne excoquuntur. Vinum tuum, etc. Alii: Caupones tui miscent vinum aqua. Symmachus: Vinum tuum mixtum est aqua. Moraliter: Vinum tuum mixtum est aqua: quia præcepta sanctæ Scripturæ, quibus corrigere debent auditores, ad illorum voluntatem emollit, sensu suo admisto vinum corrumpit. Vinum tuum, etc. Hæretici quoque Evangelium corrumpunt, pessimi caupones, de vino aquam facientes, cum aquam in vinum verterit Dominus, quod miratur architrictinus: Et regina Saba, in convivio Salomonis collaudans pincernas et ministros vini.

viduæ non ingreditur ad illos.*** 24 Propter hoc ait Dominus, Deus exercituum, Fortis Israël: Heu ! consolabor super hostibus meis, et vindicabor de inimicis meis.††† 25 Et convertam manum meam ad te, et excoquam ad puram scoriam tuam, et auferam omne stannum tuum.‡‡‡ 26 Et restituum iudices tuos ut fuerunt prius, et consiliarios tuos sicut antiquitus; post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis.§§§ 27 Sion in iudicio redimetur, et reducent eam in justitia. 28 Et conteret scelestos, et peccatores simul; et qui dereliquerunt Dominum consumentur. 29 Confundentur enim ab idolis quibus sacrificaverunt, et erubescetis super hor-

1:23 Socii furum. ID. Accipientes a Scribis et Pharisæis munera, quæ pauperibus auferebant. In passione quoque Domini, infideles fuerunt, nolentes credere in Christum; et socii furum, Scribarum scilicet et Pharisæorum et Judæ proditoris, Socii furum, etc. Nos quoque debemus cavere ne ab illis accipiamus munera, qui de lacrymis pauperum congregant divitias, ne simus socii furum, et ne dicatur de nobis: Si videbas furem, currebas cum eo, etc. Sequuntur retributiones. ID. Quia amicos non putant, etc., usque ad id est, patienter tolera. ††† **1:24** Fortis Israël. ID. LXX: Væ fortes Israël, etc., usque ad vel moribus. Heu ego. ID. Affectu pii patris eos licet inimicos plangit et percutit, quia pereunt et pœnitere nolunt. Consolabor, etc. ID. Ultione consolatur, etc., usque ad in quo significat eos tormenta passuros. ‡‡‡ **1:25** Stannum tuum. ID. Falsam doctrinam Scribarum et Pharisæorum, quæ est similis veræ, sicut stannum argento. Et dabo puram et perfectam legis et Evangelii scientiam. §§§ **1:26** Et restituum iudices, etc. ID. Non solum post captivitatem, ut Zorobabel, Esdram, et alios, qui usque ad Hircanum præfuerunt populo; sed et post adventum Domini, Apostolos et alios Ecclesiæ doctores. Civitas justi, urbs fidelis Sion, in iudicio redimetur. Ecclesia in qua revocantur ad juste vivendum. Est enim civitas congregatio hominum ad juste vivendum.

tis quos elegeratis, ³⁰ cum fueritis velut quercus defluentibus foliis, et velut hortus absque aqua.*
³¹ Et erit fortitudo vestra ut favilla stuppæ, et opus vestrum quasi scintilla, et succendetur utrumque simul, et non erit qui extinguat.]

2

¹ Verbum quod vidit Isaias, filius Amos, super Juda et Jerusalem. ² [Et erit in novissimis diebus: præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles; et fluent ad eum omnes gentes,* ³ et ibunt populi multi, et dicent: Venite, et ascendamus ad montem Domini, et ad domum Dei Jacob; et docebit nos vias suas, et ambulabimus in semitis ejus, quia de Sion exhibit lex,

* **1:30** Velut quercus defluentibus. ID. Sicut a quercu ariditate concussa, etc., usque ad nec olera quidem affert, quæ infirmus manducet. * **2:2** In novissimis. HIER. De quibus Jacob, etc., usque ad: crevit in montem magnum. Mons. Montes, angeli, prophetæ, patriarchæ, apostoli, martyres, et alii qui miraculis effulserunt. Colles, minores, a majoribus lumen accipientes. Et elevabitur. ID. Super omnes sanctos, quia de plenitudine ejus omnes accipiunt de quibus: Montes in circumitu ejus qui a monte Christo montes dicuntur.

et verbum Domini de Jerusalem.† 4 Et iudicabit gentes, et arguet populos multos; et conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces. Non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.‡ 5 Domus Jacob, venite, et ambulemus in lumine Domini.]§ 6 [Projecisti enim populum tuum, domum Jacob, quia repleti sunt ut olim, et augeres habuerunt ut Philistiim, et pueris alienis adhæserunt. 7 Repleta est terra argento et auro, et non est finis thesaurorum ejus.** 8 Et repleta est terra ejus, et

† 2:3 Domum. ID. Quod ideo dicitur, ut Vetus Testamentum suscipiamus, non secundum Manichæum aliam quam domum Dei Jacob quæramus. Vias suas, quas alii triverunt. Dominus quoque ascendens in montem docebat discipulos suos. Prius ergo discendæ viæ, post ambulandum in semitis. De Sion. HIER. Non de Sina petra, sed de monte Sion, in quo Jerusalem, in qua templum et religio Dei. Dominus quoque in templo docuit quod non oportuit Propheta mori extra Jerusalem. Lex et verbum. Sicut supra, verbum et legem simul posuit, ut principes audirent verbum, legem populus aure perciperet. Qui enim fecerit legem, perveniet ad verbum Dei; exhibit lex de verbo quasi de fonte, ut alios irriget. ‡ 2:4 Et constabunt gladios suos. ID. Omne studium bellandi vertetur in pacem, etc., usque ad manducemus in tempore messionis, scilicet mortis. § 2:5 Domus Jacob, etc. ID. Post vocationem gentium et ostensionem montis Dei, invitat populum suum, qui est de Jacob, ut, exiens de tenebris infidelitatis, suscipiat lumen Christi. In lumine. ID. Dum lucem habetis, credite in lucem. Accedite ad eum, et illuminamini, etc. Quasi dicit: Qui male agit, odit lucem: sed venite mecum, ambulemus in luce Domini, qui dicit: Ego sum lux mundi, etc. Vers. 6 ** 2:7 Repleta est terra. ID. Et Romanorum et Judæorum avaritia suggillatur; Græcæ enim et Latinæ testantur historiæ nihil utraque gente avarius esse: inter idola, avaritia condemnatur.

innumerabiles quadrigæ ejus. Et repleta est terra ejus idolis; opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.†† 9 Et incurvavit se homo, et humiliatus est vir; ne ergo dimittas eis.‡‡ 10 Ingredere in petram, et abscondere in fossa humo a facie timoris Domini, et a gloria majestatis ejus. 11 Oculi sublimes hominis humiliati sunt, et incurvabitur altitudo virorum; exaltabitur autem Dominus solus in die illa.§§ 12 Quia dies Domini exercituum super omnem superbum, et excelsum, et super omnem arrogantem, et humiliabitur;*** 13 et super omnes cedros Libani sublimes et erectas, et super omnes quercus Basan, 14 et super omnes montes excelsos, et super omnes

†† 2:8 Equis et innumerabiles. ID. Et hoc contra Dominum, qui multiplicari currus prohibuit et equos: hæc enim animalia data sunt ad adjuvandum, non ad superbiendum, unde et jumenta dicuntur. ‡‡ 2:9 Incurvavit se. Ubi quondam templum et religio Dei, ibi statua Adriani et idolum Jovis. Non ergo. Non maledicit Isaias, sed benedicit, etc., usque ad et repleti sunt idolis, etc. A facie timoris Domini. Ab ira judicii. Et a gloria majestatis ejus. Quia veniet cum potestate magna et majestate. §§ 2:11 Oculi sublimis, etc. Hier. Nec divitiæ, nec potentia, nec nobilitas generis quemquam salvabit, omnibus superveniet una captivitas. Possunt et de judicii die hæc accipi, cum omnis creatura in conspectu Dei humiliabitur, et nihil se esse sentiet comparatione ejus. Exaltabitur autem solus Dominus in die illa. *** 2:12 Domini exercituum. Ubicunque de victoria, vel vindicta Domini loquitur; Dominum exercituum eum commemorat, ne dubitemus de ejus victoria, cujus tanta est potentia.

colles elevatos,††† 15 et super omnem turrin excelsam, et super omnem murum munitum, 16 et super omnes naves Tharsis, et super omne quod visu pulchrum est,††† 17 et incurvabitur sublimitas hominum, et humiliabitur altitudo virorum, et elevabitur Dominus solus in die illa;§§§ 18 et idola penitus conterentur;* 19 et introibunt in speluncas petrarum, et in voragines terræ, a facie formidinis Domini et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram. 20 In die illa projiciet homo idola argenti sui, et simulacra auri sui, quæ fecerat sibi ut adoraret, talpas et vespertiliones.† 21 Et ingreditur scissuras petrarum et in cavernas saxorum, a facie formidinis Domini, et a gloria majestatis ejus, cum surrexerit percutere terram.

††† 2:14 Montes excelsos. HIER. Pro varietate virtutum, alii bonorum montes, alii colles appellantur. Pro diversitate vitiorum, alii impiorum montes, alii colles, quibus dicitur: Ego inducam super vos gladium, etc. Et super omnem turrin. ID. Ad litteram: venientibus Romanis, et turres et muri funditus eversi sunt, etc., usque ad ne dogma perversum prævaleat veritati. ††† 2:16 Naves. ID. Habuit Josaphat naves quas mittebat in Tharsis, etc., usque ad sunt et naves bonæ de quibus dicitur: Qui descendunt mare in navi, etc. Tharsis. ID. Cujuslibet maris, etc., usque ad si aliter dicitur, Syrum est. §§§ 2:17 Incurvabitur omnis. ID. Allegorice.: humanus sermo rationabilis videtur, etc., usque ad ab eo quoque quo conficta erant penitus conterentur. * 2:18 Et idola penitus. Hoc in captivitate Chaldæorum, etc., usque ad hoc specialiter ad priorem sensum referendum est. BED. Ædificavit Salomon rem in Jerusalem Astaroth idolum Sydoniorum, etc., ubi ni fallor ostenditur quia Salomon nunquam perfecte pœnituit, quia idola quæ ædificaverat non delevit. † 2:20 Ut adoraret talpas. HIER. Non in re, sed sicut talpæ, etc., usque ad quibus ad veritatem pervenitur.

22 Quiescite ergo ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est, quia excelsus reputatus est ipse.]}‡

3

¹ [Ecce enim Dominator, Dominus exercituum, auferet a Jerusalem et a Juda validum et fortem, omne robur panis, et omne robor aquæ;* ² fortem, et virum bellatorem, judicem, et prophetam, et ariolum, et senem;† ³ principem super quinquaginta, et honorabilem vultu et consiliarium, et sapientem de architectis, et prudentem eloquii mystici.‡ ⁴ Et dabo pueros principes eorum, et

‡ **2:22** Quiescite ergo. Quia hæc evenient nisi quiescatis. Quiescite ergo ne sæviatis in Christum, qui purus homo videtur: quia spirat naribus et vivit sicut alii homines. Excelsus. Excelsus super omnes gentes Dominus. Et ipse fundavit eam Altissimus Psal. CXII, 89.. Hebræum tamen excelsum significat, non excelsus. Ipse est enim ipsa altitudo, non tantummodo altus. * **3:1** Ecce enim. Hucusque de judicio dici putant, etc., usque ad postquam omnes gratiæ donationes a Judæis ablatae sunt. † **3:2** Virum bellatorem. HIER. Non est apud Judæos qui pro lege bellet qui secundum eam judicet: omnes enim vani et stulti sunt. Et ariolum. Quia aliquando vera ariolantur ut Balaam, et divini quinque urbium Palæstinorum, quorum consilio arca Domini remissa est, quasi diceret: Et veri prophetæ et falsi auferentur a Judæis. Senem. Quem LXX presbyterum transtulerunt, etc., usque ad quia presbyteros audire noluit. ‡ **3:3** Prudentem. Doctorem vel auditorem, etc., usque ad qui discernent quo spiritu prophetæ loquerentur. De architectis. Ipse Christus fabri Filius dicitur: et in Paralipomenonis vallem artificum legimus. Ibi quippe erant artifices quos non inflabat scientia, sed humilem Christum sequebantur.

effeminati dominabuntur eis; §⁵ et irruet populus, vir ad virum, et unusquisque ad proximum suum; tumultuabitur puer contra senem, et ignobilis contra nobilem. ¶⁶ Apprehendet enim vir fratrem suum, domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua. ¶^{** 7} Respondebit in die illa, dicens: Non sum medicus, et in domo mea non est panis neque vestimentum: nolite constituere me principem populi. ¶^{†† 8} Ruit enim Jerusalem, et Judas concidit, quia lingua eorum et adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majestatis ejus. ¶^{‡‡ 9} Agnitio vultus eorum respondit eis; et peccatum suum quasi Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt. Væ animæ eorum, quoniam red-

§ **3:4** Et dabo. pueros. HIER. Cum cætera in persona, etc., usque ad prohibet Apostolus episcopum eligi neophytum, ne superbiat sicut diabolus. Effeminati. LXX, illusores, etc., usque ad sanctus Ecclesiæ status confunditur. ¶^{**} **3:6** Apprehendet. ID. Ad litteram, etc., usque ad et ruina nostra tuo sustentetur auxilio. ¶^{††} **3:7** Respondebit. ID. Hoc in Hebræo non est, sed de LXX hoc additur. Secundum Hebræum enim ita jungitur: In die illa dicit: Non sum medicus. Non statim multitudinis iudicio acquiescamus, etc., usque ad: Ne quæras iudex fieri, ne forte non possis offerre iniquitates Eccl. 7.. ¶^{‡‡} **3:8** Ruit enim Jerusalem. Ex persona Prophetæ. Quasi dicat: Ideo non invenient qui velit eis subvenire, quia Dominum blasphemaverunt, dicentes: Dæmonium habes Joan. 8., et hujusmodi. Quia lingua. Quamvis Romani quantum ad se pro tributo quod negabatur, in obsidionem venerunt, tamen præcipue mors Domini causa fuit.

dita sunt eis mala !§§ 10 Dicite justo quoniam bene, quoniam fructum adinventionum suarum comedet. 11 Væ impio in malum ! retributio enim manuum ejus fiet ei. 12 Populum meum exactores sui spoliaverunt, et mulieres dominatæ sunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, et viam gressuum tuorum dissipant.*** 13 Stat ad judicandum Dominus, et stat ad judicandos populos.††† 14 Dominus ad iudicium veniet cum senibus populi sui, et principibus ejus; vos enim depasti estis vineam, et rapina pauperis in domo vestra.‡‡‡ 15 Quare atteritis populum meum, et facies pauperum commolitis? dicit Dominus Deus exercituum.]§§§ 16 [Et dixit Dominus: Pro eo quod elevatae sunt filiae Sion, et ambulaverunt extento collo, et nutibus oculorum

§§ 3:9 Agnitio. Agnoscent propter peccata sua hoc contigisse, vel ante oculos mentis semper peccata sua habebunt. Væ animæ eorum. ID. LXX: Væ animæ eorum, quoniam cogitaverunt consilium pessimum contra semetipsos, dicentes: Alligemus justum, quoniam inutilis est nobis Sap. 1.. ID. Caveamus ergo ne simus exactores in populo; ne juxta impium Porphyrium matronæ et mulieres sint noster senatus, quæ dominantur in Ecclesiis, et de sacerdotali gradu favor iudicet feminarum. *** 3:12 Et viam gressuum, etc. ID. Ille est ergo doctor ecclesiasticus, etc., usque ad de qua: Ego sum via, veritas, et vita Joan. 14.. ††† 3:13 Stat ad judicandum. ID. Jam quasi iratus, etc., usque ad contra principes et presbyteros venit ut iudicet, dans eis locum defensionis. ‡‡‡ 3:14 Vos enim depasti. ID. Reor hoc fuisse inter senes et principes veteris populi, quod inter presbyteros et episcopos nostri temporis. Vineam meam. ID. Vineam de Ægypto transtulisti. Vineam Domini Sabaoth domus Israël est Psal. 79.. §§§ 3:15 Quare atteritis populum meum? Nostri quoque principes, etc., usque ad suas vel suorum divitias esse faciunt.

ibant, et plaudebant, ambulabant pedibus suis, et composito gradu incedebant;* ¹⁷ decaľvabit Dominus verticem filiarum Sion, et Dominus crinem earum nudabit.† ¹⁸ In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentum,‡ ¹⁹ et lunulas, et torques, et monilia, et armillas, et mitras, ²⁰ et discriminalia, et periscelidas, et murenulas, et olfactoriola, et inares, ²¹ et annulos, et gemmas in fronte pendentes,§ ²² et mutatoria, et palliola, et linreamina, et acus,** ²³ et specula, et sindones, et vittas, et theristra.†† ²⁴ Et erit pro suavi odore foetor, et pro zona funiculus, et pro crispanti crine calvitium, et pro fascia pectorali cilicium.‡‡ ²⁵ Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, et fortes tui in praelio. ²⁶ Et moerebunt atque lugebunt

* **3:16** Pro eo quod elevatae. Hoc ad uxores Scribarum et Pharisaeorum praecipue, et ad alias quoque potest referri: ob quarum delicias et luxum viri earum pauperes exspoliabant. Ne se ergo immunes existimarent a peccato, dicit Dominus: Pro eo, etc. † **3:17** Decalvabit. Quod occultum est patebit, et foeda calvities apparebit. Nihil enim opertum est quod non reveletur. ‡ **3:18** In die illa, scilicet Babylonicæ captivitatis, vel verius quando capti sunt a Romanis, et omnia ornamenta perdiderunt. Calceamentorum. Quæ in solitudine non sunt attrita, etc., usque ad ut pro munditia matronali, terræ spurcitia vertatur. § **3:21** Annulos. Quibus signamur ad malitiam Christi, quem Pater signavit. Filius quoque prodigus cum stola anulum recepit, et calceamenta. Gemmas in fronte. Quibus ora nostra decorantur et caput. ** **3:22** Linreamina. HIER. Ut latis in Domino perfruamur deliciis. †† **3:23** Vittas. Quæ animum huc illucque fluentem constringunt. Theristra. Vestis muliebris tenuissima, et visui pervia, æstati idonea, et inde nominatur: theria enim æstas dicitur. ‡‡ **3:24** Fascia pectorali cilicium. Qua castigantur ubera, ne exuberent.

portæ ejus, et desolata in terra sedebit.]]§§

4

¹ [Et apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur: tantummodo invocetur nomen tuum super nos; aufer opprobrium nostrum.]* ² [In die illa, erit germen Domini in magnificentia et gloria, et fructus terræ sublimis, et exsultatio his qui salvati fuerint de Israël. ³ Et erit: omnis qui relictus fuerit in Sion, et residuus in Jerusalem, Sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in

§§ **3:26** Et mœrebunt atque. Quicumque locum suum diabolo dederit, et cor suum omni custodia non servaverit, lugebunt portæ ejus, et absente sponso, semper in luctu erit, et corruens in pulvere sedebit. Lugebunt portæ ejus, et desolata in terra sedebit. Metonomicos, judices, reges, principes qui solebant sedere in porta.

* **4:1** Et apprehendent septem. HIER. Cum Nabuchodonosor Sedeciam regem, etc., usque ad hoc loco plures possumus intelligere. Septem mulieres. ID. Septem dona Spiritus sancti: Spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum Spiritus timoris Domini. Quæ mulieres dicuntur, quia nemo generatur Deo, nisi per Spiritum: et pluraliter, quia plura sunt dona, cum Spiritus unus. Panem nostrum. Panis noster Christus est, virga de radice Jesse, et flos; mulierum panis Pater est, sicut et Christi, qui ait: Meus cibus est, ut faciam voluntatem Patris mei Joan. 4.. Panem nostrum comedemus, corpus Christi. Vestimentis nostris operiemur. Ornamentis virtutum. Invocetur nomen tuum. A Christo dicamur Christiani. Aufer opprobrium. Quod patimur a Judæis tanquam sine Deo, etc., usque ad sæpe cogamur mutare hospitium. Aufer. Quia consurgunt contra sapientiam falsæ doctrinæ, et contra cæteras mulieres, id est, virtutes: unicuique suum insurgit contrarium, cum nomen earum falsæ virtutes subripiunt.

Jerusalem. ⁴ Si abluerit Dominus sordes filiarum Sion, et sanguinem Jerusalem laverit de medio ejus, in spiritu iudicii, et spiritu ardoris. ⁵ Et creabit Dominus super omnem locum montis Sion, et ubi invocatus est, nubem per diem et fumum, et splendorem ignis flammantis in nocte: super omnem enim gloriam protectio.† ⁶ Et tabernaculum erit in umbraculum, diei ab æstu, et in securitatem et absconsionem a turbine et a pluvia.]

5

¹ [Cantabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ. Vineam factam dilecto meo in cornu filio olei.* ² Et sepivit eam, et lapides elegit ex illa, et plantavit eam electam; et ædificavit turrim in medio ejus, et torcular exstruxit in ea; et exspectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas.† ³ Nunc ergo, habitatores Jerusalem et viri Juda, iudicate inter me et vineam meam.‡ ⁴ Quid est

† **4:5** Nubem, id est, obumbrationem Spiritus, in prosperis ne eleventur, sicut filiis Israël nubes in die erat, ignis in nocte. Et fumum, etc. **HIER.** Unde: Domus impleta est fumo Exod. 13.; et alibi: Qui tangit montes, et fumigant Psal. 103.. Super omnem enim. Plurimi Judæorum, etc., usque ad nos autem ad primum Christi adventum. * **5:1** Cantabo dilecto, etc. **HIER.** Canticum aliquando in lætitia, aliquando in tristitia, ut hoc, scilicet quod ille composuit, qui videns civitatem fleuit, dicens: Quia si cognovisses et tu, etc. Luc. 19.. † **5:2** Vineam electam. **ID.** Alia editio, vineam Sorec, quod est genus vitis optimæ, uberrimæ perpetuis fructibus; cuncta quæ de vinea dicuntur, ad statum animæ referuntur, quæ a Deo plantata non attulit uvas, sed labruscas: et tradita est bestiis conculcanda, nec imbrem doctrinæ suscepit, quia dona præterita contempsit. ‡ **5:3** Nunc ergo habitatores, etc. Similiter Nathan David interrogat, ut de se tanquam de alio sententiam proferat.

quod debui ultra facere vineæ meæ, et non feci ei? an quod exspectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas?§ 5 Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ: auferam sepem ejus, et erit in direptionem; diruam maceriam ejus, et erit in conculcationem.** 6 Et ponam eam desertam; non putabitur et non fodietur: et ascendent vepres et spinæ, et nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.†† 7 Vineam enim Domini exercituum domus Israël est; et vir Juda germen ejus delectabile: et exspectavi ut faceret iudicium, et ecce iniq-uitas; et justitiam, et ecce clamor.]‡‡ 8 [Væ qui conjungitis domum ad domum, et agrum agro copulatis usque ad terminum loci ! Numquid habitabitis vos soli in medio terræ?§§ 9 In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum; nisi domus multæ desertæ fuerint, grandes et

§ 5:4 An quod exspectavi, etc.? Hoc secundum quosdam supra apud se dixit, hic vero quod cogitaverat, alios interrogat. ** 5:5 Et nunc ostendam vobis. Quasi diceret: Quia non vultis respondere, ergo respondebo pro vobis. Auferam, etc. Ut scilicet qui Deum non senserunt per beneficia, sentiant per supplicia, et ideo minatur pœnam, ut convertantur ad pœnitentiam. †† 5:6 Et nubibus. ID. Quæ sub Elia, etc., usque ad quando nec prophetas habuerunt, et apostolos repulerunt. ‡‡ 5:7 Domus Israël, etc. ID. Ex quo divisum est regnum, etc., usque ad quia Christus ex eis natus est. Ecce clamor. Quo vociferatus est contra Dominum et clamavit, dicens: Tolle, tolle, crucifige; vel, clamorem pro justitia fecerunt, quia Christum interfecerunt, cujus sanguis clamat ad Dominum: Vox sanguis fratris tui Abel clamat ad me de terra Gen. 4.. §§ 5:8 Væ qui conjungitis. Hoc specialiter ad Judæos qui avarissimi, etc., usque ad donec deficiat terra, sensus scilicet, et sermo humanus.

pulchræ, absque habitatore.*** 10 Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam, et triginta modii sementis facient modios tres.†††
 11 Væ qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, et potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis !‡‡‡ 12 Cithara, et lyra, et tympanum, et tibia, et vinum in conviviis vestris; et opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis. 13 Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, et nobiles ejus interierunt fame, et multitudo ejus siti exaruit. 14 Propterea dilatavit infernus animam suam, et aperuit os suum absque ullo termino; et descendunt fortes ejus, et populus ejus, et sublimes gloriosique ejus, ad eum. 15 Et incurvabitur homo, et humiliabitur vir, et oculi sublimium deprimentur. 16 Et exaltabitur Dominus exercituum in iudicio; et Deus sanctus sanctificabitur in justitia. 17 Et pascentur agni juxta ordinem suum, et deserta in ubertatem versa advenæ comedent.]§§§ 18 [Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, et

*** 5:9 In auribus. ID. Quasi diceret propheta: Hæc verba interioribus auribus audiui, quæ sunt Domini exercituum. Nisi domus, etc. Pompa scilicet, et structura hæreticorum, usque ad qui ad comparationem multiplicis numeri unione constringitur.
 ††† 5:10 Decem enim jugera. ID. Sterilitas terræ, quæ captivitatem secutura est, ostenditur. ‡‡‡ 5:11 Væ qui consurgitis. Quasi diceret: Captivitas imminet, etc., usque ad non intelligunt in se opera Domini. §§§ 5:17 Et pascentur agni. ID. Juxta historiam idem est quod supra, regionem vestram alieni devorant coram vobis. Advenæ: Auferetur a vobis regnum Dei, etc. De toto enim orbe congregata, etc., usque ad ut loca taurorum occuparent agni.

quasi vinculum plaustrī peccatum !* 19 qui dicitis: Festinet, et cito veniat opus ejus, ut videamus; et appropiet, et veniat consilium sancti Israēl, et sciemus illud !† 20 Væ qui dicitis malum bonum, et bonum malum; ponentes tenebras lucem, et lucem tenebras; ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum ! 21 Væ qui sapientes estis in oculis vestris, et coram vobismetipsis prudentes.‡ 22 Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, et viri fortes ad miscendam ebrietatem !§ 23 qui justificatis impium pro muneribus, et justitiam justi aufertis ab eo !** 24 Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, et calor flammæ exurit, sic radix eorum quasi favilla erit, et germen eorum ut pulvis ascendet; abjecerunt enim legem Domini exercituum, et eloquium sancti Israēl blasphem-

* **5:18** Væ qui trahitis. Hæc ad principes Judæorum, etc., usque ad anathematizant vocabulum Christianorum. In funiculis vanitatis. ID. In quibus erant, etc., usque ad tanquam solidissimis vinculis tenemur. † **5:19** Væ qui dicitis. ID. Hoc specialiter contra Judæos qui Barrabam elegerunt, Christum condemnauerunt; generaliter ad omnes qui injustum justificant, justum condemnant. Malum, tenebras, amarum, in simili significatione et figura ponuntur. In Barraba diabolum intelligimus, de quo: Libera nos a malo. ‡ **5:21** Væ qui sapientes estis. Despecta Dei sapientia, etc., usque ad nec intrant ad Christum, nec permittunt intrare. § **5:22** Ebrietatem. Vinum continet omne vitium. Ebrietas quæ Hebraice sicera significat omnia quæ statum mentis evertunt. Ex abundantia panis et vini peccatum Sodomorum crevit. ** **5:23** Qui justificatis impium pro muneribus. Supra dictum est, quia pro uvis attulerunt spinas, et fenum, et ligna, et stipulas, et vepres arsueros, quia non tantum ista fecerunt, sed et legem abjecerunt, et eloquium Dei blasphemauerunt. De quibus: De Sion exhibit lex, et verbum Domini de Jerusalem.

maverunt.†† 25 Ideo iratus est furor Domini in populum suum, et extendit manum suam super eum, et percussit eum: et conturbati sunt montes, et facta sunt morticina eorum quasi stercus in medio platearum. In his omnibus non est adversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.‡‡ 26 Et elevabit signum in nationibus procul, et sibilabit ad eum de finibus terræ: et ecce festinus velociter veniet.§§ 27 Non est deficiens neque laborans in eo; non dormitabit, neque dormiet; neque solvetur cingulum renum ejus, nec rumpetur corrigia calceamenti ejus. 28 Sagittæ ejus acutæ, et omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus ut silex, et rotæ ejus quasi impetus tempestatis. 29 Rugitus ejus ut leonis; rugiet ut catuli leonum: et frendet, et tenebit prædam, et amplexabitur, et non erit qui eruat. 30 Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris: aspiciemus in terram, et ecce tenebræ tribulationis, et lux obtenebrata est in

†† 5:24 Radix eorum. ID. Prava cogitatio, ex qua procedit opus tanquam germen. ‡‡ 5:25 Ideo iratus. ID. Notandum quod non exprobrat idololatriam et cætera peccata, sed quod abjecerunt legem Evangelii, et blasphemaverunt sanctum sermonem Domini: qui iratus fuerat contra principes et potentes, qui erant sapientes sibi et munera sequentes; quos devoravit lingua ignis, ut potentes potenter tormenta patiantur. Iratus est. ID. Non quod humanis subiaceat passionibus; sed qui delinquimus, nisi Dominum irascentem audierimus, non timemus. Et percussit, etc. Futura quasi præterita dicit prophetali certitudine. §§ 5:26 Et sibilabit ad eum de finibus terræ, etc. ID. Hebræi hunc locum de Babyloniis intelligunt, etc., usque ad affectu se jungit populo, et ait:

caligine ejus.]***

6

¹ In anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum; et ea quæ sub ipso erant replebant templum.* ² Seraphim stabant super illud: sex alæ uni, et sex alæ alteri; duabus velabant faciem ejus, et duabus velabant pedes ejus, et duabus

*** **5:30** Aspiciemus. Non ausi respicere cælum, cujus habitatorem Deum offendimus, et lux nostra, quam semper habebamus in Deo, tribulationum caligine obscurata est. * **6:1** In anno, etc. HIER. Ozias ipse est Azarias, etc., usque ad cadens in faciem, excelsa voce clamat ad Dominum. Rex Ozias. Rex, scilicet leprosus, qui sacerdotium usurpavit. Vidi Dominum. Christum scilicet. Visus est Filius in habitu regnantis; locutus est Spiritus sanctus propter consortium majestatis, unitatemque substantiæ. Super solium excelsum, etc. HIER. Qui videt Dominum regnantem in cœlestibus virtutibus, videt eum super solium excelsum et elevatum, quæ sunt Throni et Dominationes, etc. Quidam dicunt seraphim virtutes in cœlo Deo assistentes et laudantes, quæ in ministeria mittuntur maxime ad eos qui purgatione indigent, et propter peccata aliqua ex parte supplicii. ID. Cherubim, multitudo scientiæ, super quos Dominus in modum aurigæ sedere ostenditur, unde: Qui sedes super cherubim, etc. Seraphim autem præter hunc locum in Scripturis canonicis me legisse non memini. Errant ergo qui in precibus solent scribere: Qui sedes super cherubim et seraphim.

volabant.† ³ Et clamabant alter ad alterum, et dicebant: [Sanctus, sanctus, sanctus Dominus, Deus exercituum; plena est omnis terra gloria ejus.]‡
⁴ Et commota sunt superliminaria cardinum a voce clamantis, et domus repleta est fumo.§ ⁵ Et dixi: [Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, et in medio populi polluta labia haben-

† **6:2** Stabant. ID. Id est, stant assistentia Deo; volant demonstrantia Deum; nudant quasi medietatem; non manifestant quæ velata sunt; non velant, quæ nota sunt. Sex alæ uni. ID. Victorinus duodecim apostolos intelligit. Nos autem duodecim lapides altaris quos ferrum non tetigit, et duodecim gemmas in diademate sacerdotis. ID. Alas habere dicuntur angeli, quia in superioribus commorantur, vel propter velocem in omnibus discursum, sicut et venti alati dicuntur. Duabus velabant faciem ejus. Ante hæc quæ fuerunt nescio, etc., usque ad angeli quoque et prædicatores nihil inde docent; similiter: Velabant pedes. HIER. Quid post hunc mundum futurum sit ignoramus: media tamen, quæ sex diebus vel ætatibus facta sunt, vel fiunt; cognoscimus tantum Duabus velabant, quia de præsentis tantummodo notitiam habemus. ID. Hebræus meus longe alia via ingressus est, etc., usque ad et tunc vere purgatus labiis, dixi ad Dominum: Ecce ego, mitte me. ‡ **6:3** Et clamabant. ID. Non leviter dicunt, sed salutarem omnibus confessionem clamore pronuntiant: Sanctus, sanctus, sanctus, quia et ipsa, scilicet seraphim sancta: sanctius enim his nihil est: mirantur autem quod Filius tantum se humiliaverit et crucem subierit, et terrenis innotuerit. Sanctus, sanctus, etc. Mysterium Trinitatis. In utroque Testamento Trinitas prædicatur, Dominus Christus, scilicet qui hic quatuor litterarum est, quod proprie de Deo ponitur: Iod, He, Iod, He; id est, duo ia, quæ duplicata ineffabile nomen Dei faciunt. Plena est omnis terra. ID. Et implebitur, etc., usque ad post duos et quadraginta annos a passione Domini. § **6:4** Superliminaria. In Veteri Testamento locutus est Dominus, etc., usque ad quem capientes dicimus: Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus I Cor. 13..

tis ego habito, et regem Dominum exercituum vidi oculis meis.]** 6 Et volavit ad me unus de seraphim, et in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari,†† 7 et tetigit os meum, et dixit: [Ecce tetigit hoc labia tua, et auferetur iniquitas tua, et peccatum tuum mundabitur.]‡‡ 8 Et audivi vocem Domini dicentis: [Quem mittam? et quis

** 6:5 Pollutus. ID. Hoc dicit pro societate populi, cum quo cogebatur loqui. Noxium est cum peccatoribus vivere. Ego habito. Nota cum peccatoribus non esse morandum. Et regem Dominum exercituum vidi oculis meis: et volavit ad me unus. Sic Abraham postquam vidit Dominum et vocem ejus audivit, se cinerem et pulverem esse confitetur, quia quantacunque sit hominum dignitas, vilescit in comparatione ejus. †† 6:6 De seraphim. ID. Seraphim per m, in masculino genere per n, in neutro genere plurali dicimus. Seraphim tamen singulariter dici potest, sicut cherubim et cherub. Et in manu ejus. Id est, operatione ejus, id est Christi. Calculus, id est, charitas, quem forcipe, id est doctrina duorum Testamentorum, de altari tulerat, et Isaïæ in exemplum posuerat. Calculus. ID. LXX: carbunculus, lapis ignitus, qui propter flammeum colorem igneus dicitur. Forcipe. ID. Hæc est scala Jacob gladius bis acutus, etc., usque ad Dei sermonem duplici acie præceptorum comprehendens. De altari. Quod Joannes vidit in Apocalypsi, quod est plenum calculis ignitis, quibus possunt peccata purgari. ‡‡ 6:7 Ecce tetigi labia tua: unde: Quid detur tibi aut quid adjiciatur tibi ad linguam dolosam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis Psal. 119.. Hic est sermo Dei, de quo dicitur: Habes carbones ignis, sedebis super eos, hi erunt tibi in adjutorium. Et auferetur iniquitas. ID. Jeremias, qui puer erat, ideo pene immunis a peccato solius manus attactu purgatur. Ad Isaïam vero qui dicit: Vir pollutus labiis ego sum, angelus cum calculo mittitur.

ibit nobis?] Et dixi: [Ecce ego, mitte me.]§§ 9 Et dixit: [Vade, et dices populo huic: Audite audientes, et nolite intelligere; et videte visionem, et nolite cognoscere.*** 10 Excæca cor populi hujus, et aures ejus aggravata, et oculos ejus claude: ne forte videat oculis suis, et auribus suis audiat, et corde suo intelligat, et convertatur, et sanem eum.]††† 11 Et dixi: [Usquequo, Domine?] Et dixit: [Donec desolentur civitates absque habitatore, et domus sine homine, et terra relinquetur deserta. 12 Et longe faciet Dominus homines, et multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ. 13 Et adhuc in ea decimatio, et convertetur, et erit in ostensionem sicut terebinthus, et sicut quercus quæ expandit ramos suos; semen sanctum erit id quod steterit in ea.]†††

§§ 6:8 Quem mittam? Non cogit, sed voluntatem quærit: voluntas enim sola præmium meretur. Isaias autem, tanquam purgatus, offert se spontaneus. Mitte me. ID. Putat se bonum nuntiaturum, etc., usque ad non temeritatis esse, sed obedientiæ, quod se obtulerit. *** 6:9 Audite audientes. ID. Lucas secundum LXX in Actibus apostolorum: Aure audietis et non intelligetis, etc., usque ad et magis Græcis quam Hebraicis utitur testimoniis. ††† 6:10 Excæca, etc. ID. Cui simile, etc., usque ad nec est Dei crudelitas, sed misericordia, infidelibus excæcatis, humiles illuminare. Et convertatur. Quamvis grave peccatum sit, si convertatur quis, potest salvari: sed hi pro magnitudine sceleris, pœnitentia sunt indigni. ††† 6:13 Et adhuc. Et pro, id est, adhuc ex ea gente decimatio, quasi adhuc decima pars illius gentis remanebit. Et erit. Sub Adriano, Judæa iterum vastata est, quinquagesimo vero anno post captivitatem Romanorum. Prohibiti enim sunt publicis legibus Judæam intrare.

7

¹ Et factum est in diebus Achaz, filii Joathan, filii Oziæ, regis Juda, ascendit Rasin, rex Syriæ, et Phacee, filius Romeliæ, rex Israëli, in Jerusalem, ad præliandum contra eam: et non potuerunt* ² debellare eam. Et nuntiaverunt domui David, dicentes: Requievit Syria super Ephraim. Et commotum est cor ejus, et cor populi ejus, sicut moventur ligna silvarum a facie venti. ³ Et dixit Dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz, tu et qui derelictus est Jasub, filius tuus, ad extremum aquæductus piscinæ superioris in via agri Fullonis;† ⁴ et dices ad eum: [Vide ut sileas; noli timere, et cor tuum ne formidet a duabus caudis titionum fumigantium istorum, in ira furoris Rasin, regis Syriæ, et filii Romeliæ;‡ ⁵ eo quod consilium inierit contra te Syria in malum, Ephraim, et filius Romeliæ, dicentes:

* **7:1** Et factum est in diebus Achaz, etc. HIER. Quæ scripta sunt usque ad hunc locum sub Ozia et Joathan filio ejus, visa sunt; sequuntur sub Achaz rege impiissimo, qui a Deo derelictus ab inimicis expugnatur. Achaz. Qui clausit januas templi et Baalim adoravit, filium suum idolo consecravit, altare æneum abstulit, et altare idolorum in templo posuit. Jure ergo a Domino derelictus est: Et surrexerunt adversus eum inimici II Par. 28.. Ascendit, secundo. Primo enim Assyrii de tribu Juda, etc., usque ad facti sunt amici Herodes et Pilatus in passione Christi. † **7:3** Derelictus est. A fratre suo Rabsace, qui ad Assyrios transierat, ut tradunt Hebræi. Jasub filius tuus. ID. Qui interpretatur reliquus comes et convertens, qui populus Juda de manibus duorum regum liberandus erat. In via. Ibi Rabsaces, postea ex præcepto Sennacherib, Dei populum blasphemavit. ‡ **7:4** Duabus caudis. Duæ caudæ, etc., usque ad et ductus cum decem tribubus in montes Medorum et Persarum.

⁶ Ascendamus ad Judam, et suscitemus eum, et avellamus eum ad nos, et ponamus regem in medio ejus filium Tabeel. § ⁷ Hæc dicit Dominus Deus: Non stabit, et non erit istud; ⁸ sed caput Syriæ Damascus, et caput Damasci Rasin; et adhuc sexaginta et quinque anni, et desinet Ephraim esse populus; ^{**} ⁹ et caput Ephraim Samaria, et caput Samariæ filius Romeliæ. Si non credideritis, non permanebitis.] ¹⁰ Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens: ¹¹ Pete tibi signum a Domino Deo tuo, in profundum inferni, sive in excelsum supra. †† ¹² Et dixit Achaz: Non petam, et non tentabo Dominum. ¹³ Et dixit: [Audite ergo, domus David. Numquid parum vobis est

§ **7:6** Tabeel. ID. Tabeel bonus Deus, quasi dicat: Ibi ponamus idolum Dei nostri, vel ad litteram, Filium hominis sic vocat. ******

7:8 Adhuc sexaginta, etc. Quasi diceret: Interim contenti erunt finibus suis, et Damasco tanquam metropoli Syriæ imperabit Rasim, et caput civitatum Ephraim Samaria erit, et in ea interim regnabit filius Romeliæ. Sexaginta quinque anni. A vicesimo sexto anno regni Oziæ, quando lepra percussus est, ex tunc Joathan filius ejus regnavit septem et viginti annis, patre adhuc vivente. Post mortem ejus annis sexdecim, post quem Achaz aliis sexdecim, postea regnante Ezechia sex annis. Ephraim, id est, decem tribus in captivitatem ductæ, cessarunt esse populus. †† **7:11** Pete tibi signum. ID. Ut qui prophetæ non credidit, Domini auctoritate terreatur; quasi diceret: Difficile videtur tibi quod regna potentissima brevi finiantur, et tu libereris et populus tuus, sed pete tibi signum. Pete tibi signum. Moyses accepit signum de terra, etc., usque ad utrumque mortem Domini et ascensionem respicit. Non petam. Non humiliter; sed superbe. Multi enim leguntur a Domino signa petivisse et accepisse, sed Achaz ita respondit, tanquam auctoritatem habens: Non tentabis Dominum Deum tuum. Vel, timuit quod in signo Deus glorificaretur et idola vilificarentur.

molestos esse hominibus, quia molesti estis et Deo meo? ¹⁴ Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum: ecce virgo concipiet, et pariet filium, et vocabitur nomen ejus Emmanuel. ‡‡ ¹⁵ Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum, et eligere bonum. §§ ¹⁶ Quia antequam sciat puer reprobare malum et eligere bonum, derelinquetur terra quam tu detestaris a facie duorum regum suorum. *** ¹⁷ Adducet Dominus super te, et super populum tuum, et super domum patris tui, dies qui non venerunt a diebus separationis Ephraim a Juda, cum rege Assyriorum. ¹⁸ Et erit in die illa: sibilabit Dominus muscæ quæ est in extremo fluminum Ægypti, et api quæ est in terra Assur; ††† ¹⁹ et venient, et requiescent omnes in torrentibus vallium, et in cavernis petrarum, et in omnibus frutetis, et in universis foraminibus. ²⁰ In die illa

‡‡ **7:14** Ecce virgo concipiet. ID. Hebraice alma, Latine quoque alma dicitur sancta, etc., usque ad quod violenter esse exortum etiam stultis patet. Emmanuel. ID. Quidam Isaiam duos filios habuisse dicunt, etc., usque ad propter quam Verbum caro factum est.

§§ **7:15** Reprobare malum. ID. Quasi diceret: In pannis infantia posuit habebit boni malique discretionem. His verbis percipimus Salvatoris, infantiam divinam in eo non minuisse sapientiam, quamvis dicatur: Puer autem proficiebat ætate et sapientia, ut veritas humani corporis probaretur: infantia enim non præjudicat divinæ sapientia. *** **7:16** Derelinquetur, etc. ID.

quasi diceret: Terra Syriæ et Samariæ ab invocatione nominis ejus vastabitur, et domus Juda a duobus regibus liberabitur. ††† **7:18** Muscæ. ID. Id est Ægyptiis, populo imbelli et idololatria sordenti. Legimus ab Ægyptiis Josiam occisum et populum Israël subjugatum, nec multo post tempore Nabuchodonosor cum innumerabili exercitu cepit Jerusalem, templum succendit, et habitatores Assyrios in Judæa posuit.

radet Dominus in novacula conducta in his qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput et pilos pedum, et barbam universam.††† 21 Et erit in die illa: nutriet homo vaccam boum, et duas oves, 22 et præ ubertate lactis comedet butyrum; butyrum enim et mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terræ.§§§ 23 Et erit in die illa: omnis locus ubi fuerint mille vites, mille argenteis, in spinas et in vepres erunt. 24 Cum sagittis et arcu ingredientur illuc: vepres enim et spinæ erunt in universa terra. 25 Et omnes montes qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum et veprium: et erit in pascua bovis, et in conculcationem pecoris.]*

8

1 Et dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, cito prædare.* 2 Et adhibui mihi

††† 7:20 Novacula. ID. Rex Assyriorum qui in Jeremia columba Dei vocatur in eo tanquam in novacula acutissima et in his qui trans flumen, scilicet Assyriis, sunt, radet Dominus in Judæa caput et pilos pedum, scilicet omnem fortitudinem regum et principum, et subjectorum. §§§ 7:22 Comedet butyrum. Delectabitur in passione Christi vel sua. Butyrum enim ex multis confectionibus efficitur. * 7:25 Et omnes montes qui in sarculo sarrientur. ID. Relictis campestribus metu hostium ad montana confugient, aspera montium manu propria excolentes, vitam miseram sustentabunt. Cætera erunt in pascua. * 8:1 Et dixit Dominus ad me: Sume tibi. HIER. Primum propheta prædicit Achaz futura, etc., usque ad unde rursus partus virginalis describitur. Velociter spolia. ID. Hoc nomen pueri, quasi diceret: Ne patiaris ultra diabolus regnare; et non angelos, non Prophetas mitte, sed ipse descende.

testes fideles, Uriam sacerdotem, et Zachariam, filium Barachiae:† 3 et accessi ad prophetissam, et concepit, et peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus: Accelera spolia detrahere; Festina prædari:‡ 4 quia antequam sciat puer vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samariæ, coram rege Assyriorum. § 5 Et adjecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens: 6 [Pro eo quod abjecit populus iste aquas Siloë, quæ vadunt cum silentio, et assumpsit magis Rasin, et filium Romeliæ: 7 propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes et multas, regem Assyriorum, et omnem gloriam ejus, et ascendet super omnes rivos ejus, et fluet super universas ripas ejus; ** 8 et ibit per Judam, inundans, et transiens: usque ad collum veniet. Et erit extensio alarum ejus implens latitudinem terræ tuæ, o Emmanuel ! 9 Congregamini, populi, et vincimini; et audite,

† 8:2 Uriam, etc. ID. Urias, lux Domini; Zacharias, memoria Domini; Barachias, benedictio Domini; his testibus nativitas Domini comprobatur. Unde duobus testibus euntibus in Emmaus incipiens a Moyse et prophetis, quæ de se dicta erant, disseruit.

‡ 8:3 Ad prophetissam. ID. Ad Spiritum sanctum a quo omnis prophetia, quæ Græce neutri generis pneuma, Hebraice feminini Ruach, Latine masculini generis est, et ideo diversis positionibus sortitur, nullius est enim. Vel ad Mariam, quam prophetissam fuisse nemo dubitat. § 8:4 Puer. ID. Præcipitur itaque Isaias,

etc., usque ad domum David sola invocatione salvaret. Pro eo quod abjecit populus aquas Siole. HIER. In quibus cæcus se lavit, etc., usque ad terram ipsius Judam conatus sit possidere. ** 8:7

Aquas fluminis. ID. Exercitum Sennacherib, cujus potentia occupans terram Samariæ inundationi fluminis comparatur.

universæ procul terræ: confortamini, et vincimini; accingite vos, et vincimini.†† 10 Inite consilium, et dissipabitur; loquimini verbum, et non fiet: quia nobiscum Deus. 11 Hæc enim ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudivit me, ne irem in via populi hujus, dicens: 12 Non dicatis: Conjuratio; omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuratio est: et timorem ejus ne timeatis, neque paveatis.‡‡ 13 Dominum exercituum ipsum sanctificate; ipse pavor vester, et ipse terror vester: 14 et erit vobis in sanctificationem; in lapidem autem offensionis, et in petram scandali, duabus domibus Israëli; in laqueum et in ruinam habitantibus Jerusalem.§§ 15 Et offendent ex eis plurimi, et cadent, et conterentur, et irretientur, et capientur. 16 Liga testimonium, signa legem in discipulis meis.*** 17 Et exspectabo Dominum qui abscondit faciem suam a domo Jacob, et præstolabor eum. 18 Ecce ego et pueri mei quos dedit mihi Dominus in signum, et in portentum Israëli a Domino exercituum, qui habi-

†† 8:9 Congregamini populi. ID. Quasi: Contra Emmanuel nihil potestis, etc., usque ad quia perversitas non potest rectum superare. ‡‡ 8:12 Ne dicatis. ID. Quasi diceret: Non timeatis duorum regum adversus Judam conjurationem: conjuratio est consensus multorum in malum. Ne timeatis neque paveatis. Tu et qui tecum sunt populi, quia videntur timendi; quia principium sapientiæ timor Domini. §§ 8:14 In lapidem. ID. Quem repronaverunt ædificantes, etc., usque ad peccata peccatis sociantes et vincti laqueis delictorum. Duabus domibus. Vel in duabus familiis, etc., usque ad per traditiones suas legis præcepta dissipaverunt et maculaverunt. *** 8:16 Signa legem. Quasi diceret: Aperi eam, Domine, discipulis meis, etc., usque ad possumus etiam doctrinas intelligere.

tat in monte Sion:††† 19 et cum dixerint ad vos: Quærite a pythonibus et a divinis qui strident in incantationibus suis: numquid non populus a Deo suo requiret, pro vivis a mortuis? 20 ad legem magis et ad testimonium. Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.††† 21 Et transibit per eam, corruet, et esuriet; et cum esurierit, irascetur. Et maledicet regi suo, et Deo suo, et suscipiet sursum,§§§ 22 et ad terram intuebitur; et ecce tribulatio et tenebræ, dissolutio et angustia, et caligo persequens, et non poterit avolare de angustia sua.]

9

1 [Primo tempore alleviata est terra Zabulon et terra Nephthali: et novissimo aggravata est via maris trans Jordanem Galilææ gentium.*

††† 8:18 Pueri mei, ex Deo nati. Alii Prophetæ et eorum discipuli. Legunt hoc quidam de duobus filiis Isaiaë, etc., usque ad qui in portentum sæcularis sapientiæ et superbiæ Judæorum fuerunt. ††† 8:20 Non eris eis. ID. Hoc est si populus iste noluerit veritatem a Domino quærere, non habebit Christum, scilicet lumen veritatis, quam negligit. §§§ 8:21 Regi suo. Diabolo et paternis traditionibus, id est, antiquis erroribus. * 9:1 Primo tempore, HIER. Hæ duæ tribus ab Assyriis in captivitatem ductæ sunt, etc., usque ad vidit prius lucem prædicantis Christi. Terra Zabulon. ID. In qua Christus primum prædicavit et miracula fecit: ibi enim aquas in vinum convertit, apostolos elegit. Via maris. Mare in hoc loco lacus Genezareth, qui Jordane influente efficitur. In cujus littore est Capharnaum, Tiberias, Bethsaida et Corozain, in quibus Dominus maxime commoratus est, et sic: Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam. Galilææ gentium. Galilææ duæ sunt: una gentium, vicina Tyriis in tribu Nephthali; altera circa Tiberiadem et stagnum Genesareth, in tribu Zabulon.

2 Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam; habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.† 3 Multiplicasti gentem, et non magnificasti lætitiā. Lætābuntur coram te, sicut qui lætantur in messe; sicut exsultant victores capta præda, quando dividunt spolia.‡ 4 Jugum enim oneris ejus, et virgam humeri ejus, et sceptrum exactoris ejus superasti, sicut in die Madian.§ 5 Quia omnis violentia prædatio cum tumultu, et vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem, et cibus ignis.** 6 Parvulus enim natus est nobis, et filius datus est nobis, et factus est principatus super humerum ejus: et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius,

† 9:2 In regione umbræ mortis. ID. In umbra mortis sunt, qui in peccatis adhuc vivunt: In regione umbræ mortis, qui jam mortuis operibus ad inferna descenderunt. ‡ 9:3 Non magnificasti lætitiā. Nobis de salute Judæorum; quamvis enim gaudeant de gentium conversione, dolent tamen de Judæorum repulsione. Lætābuntur coram te, etc. Propheta ad Christum de discipulis.

§ 9:4 Jugum enim. ID. Habet Christus jugum, sed suave; et diabolus, sed importabile onere. Et Christus principatum super humerum, in quo crucem portavit, et diabolus in humero virgam, qua superbit. Exactoris. Ipsius, scilicet exigentis. Quotidie enim nummum peccati quem primo homini commisit, a posteris cum usura exigit. ** 9:5 Quia omnis violenta prædatio. ID. Ac si dicat: Genus humanum quod diabolus deprædatus est, auferet ei Dominus violenter, id est, potenter, et ipsum cum tumultu detrudet in infernum. Unde tam de ipso quam de membris ejus dicitur: Perit memoria eorum cum sonitu Psal. 9.. Vestimentum mistum. ID. Diabolus qui plenus omnium sanguine, qui homicida ab initio; vel homines, quibus diabolus tanquam veste circumdatur, quorum manus plenæ sunt sanguine.

Deus, Fortis, Pater futuri sæculi, Princeps pacis.††
 7 Multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit
 finis; super solium David, et super regnum ejus
 sedebit, ut confirmet illud et corroboret in judi-
 cio et justitia, amodo et usque in sempiternum:
 zelus Domini exercituum faciet hoc.]‡‡ 8 [Verbum
 misit Dominus in Jacob, et cecidit in Israël.§§
 9 Et sciet omnis populus Ephraim, et habitantes
 Samariam, in superbia et magnitudine cordis
 dicentes: 10 Lateres ceciderunt, sed quadris la-
 pidibus ædificabimus; sycomoros succiderunt, sed
 cedros immutabimus.*** 11 Et elevabit Dominus
 hostes Rasin super eum, et inimicos ejus in tumultum
 vertet. 12 Syriam ab oriente, et Philistiim
 ab occidente; et devorabunt Israël toto ore. In
 omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc
 manus ejus extenta. 13 Et populus non est reversus
 ad percutientem se, et Dominum exercituum non
 inquisierunt. 14 Et disperdet Dominus ab Israël ca-

†† 9:6 Puer natus est nobis. Non Judæis, nobis, etc., usque ad
 sed oriri non videntibus non videtur. Principatus super humerum.
 ID. Dum duceretur ad patibulum, portavit crucem, in qua meruit
 principatum. ID. Septuaginta: Magni consilii angelus. Quod in
 Hebræo non habetur, sed nominum majestate perterriti, non ausi
 sunt de puero dicere, quod aperte Deus appellandus sit. Ideo
 pro his sex nominibus hoc posuerunt, magni consilii angelus.

‡‡ 9:7 Zelus Domini. ID. Cœpit ab Emmanuel prophetia, ubi
 dicitur: Pete tibi signum a Deo. Hic finitur. §§ 9:8 Verbum
 misit Dominus. ID. Verbum Hebraicum Dabar, etc., usque ad
 despiciunt Ecclesiam, et simplicitatem ejus putant imperitiam.

*** 9:10 Lateres ceciderunt. ID. Dicebant superius, etc., usque ad
 ex fortibus et bellicosis principibus populum muniemus. Cedros.
 Id est, invincibiles ex nobis principes præficiemus eis.

put et caudam, incurvantem et refrenantem, die una. ¹⁵ Longævus et honorabilis, ipse est caput; et propheta docens mendacium, ipse est cauda. ¹⁶ Et erunt qui beatificant populum istum, seducentes; et qui beatificantur, præcipitati. ¹⁷ Propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus, et pupillarum ejus et viduarum non miserebitur: quia omnis hypocrita est et nequam, et universum os locutum est stultitiam; in omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. ¹⁸ Succensa est enim quasi ignis impietas: veprem et spinam vorabit, et succendetur in densitate saltus, et convolvetur superbia fumi. ¹⁹ In ira Domini exercituum conturbata est terra, et erit populus quasi esca ignis; vir fratri suo non parcat. ²⁰ Et declinabit ad dexteram, et esuriet; et comedet ad sinistram, et non saturabitur; unusquisque carnem brachii sui vorabit: Manasses Ephraim, et Ephraim Manassen; simul ipsi contra Judam. ²¹ In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.]

10

¹ [Væ qui condunt leges iniquas, et scribentes injustitiam scripserunt,* ² ut opprimerent in judicio pauperes, et vim facerent causæ humilium populi mei; ut essent viduæ præda eorum, et pupillos diriperent. ³ Quid facietis in die visitationis, et calamitatis de longe venientis? ad cujus confugietis auxilium? et ubi derelinquetis

* **10:1** Væ qui condunt. HIER. Hæc plerique adhuc contra decem tribus dici arbitrantur, etc., usque ad cum captivitatis, vel judicii dies advenerit.

gloriam vestram, ⁴ ne incurvemini sub vinculo, et cum interfectis cadatis? Super omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.] ⁵ [Væ Assur! virga furoris mei et baculus ipse est; in manu eorum indignatio mea.† ⁶ Ad gentem fallacem mittam eum, et contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, et diripiat prædam, et ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum. ⁷ Ipse autem non sic arbitrabitur, et cor ejus non ita existimabit; sed ad conterendum erit cor ejus, et ad interneccionem gentium non paucarum.‡ ⁸ Dicet enim: ⁹ Numquid non principes mei simul reges sunt? numquid non ut Charcamis, sic Calano? et ut Arphad, sic Emath? numquid non ut Damascus, sic Samaria?§ ¹⁰ Quomodo invenit manus mea regna idoli, sic et simulacra eorum de Jerusalem et de Samaria.** ¹¹ Numquid non sicut feci Samariæ et idolis ejus, sic faciam Jerusalem et simulacris ejus? ¹² Et

† **10:5** Væ Assur. ID. Hucusque contra decem et duas tribus, etc., usque ad et non solum captivavit, sed partim delevit. ‡ **10:7** Ipse autem. ID. Sic philosophi, sic hæretici, et sic persecutores Christiani nominis: cum Deus aliquos eis verberandos permittit, in omnes sæviunt, nec verberare, sed occidere cupiunt: et paucis superatis in omnes audaciam sumunt. § **10:9** Nunquid non principes mei simul. Ordo: Reges sunt mei principes, id est, mihi servientes: multos enim reges secum adduxit, quos subjugaverat. Damascus. Damascus est metropolis in Syria: hanc condidit Eliezer, servus Abrahæ; in hac regnavit Rasin. ** **10:10** Quomodo invenit manus. Vox Sennacherib admirantis potentiam suam. Plene dicta complevit. Omnes enim civitates decem tribuum, et Juda et Benjamin præter Jerusalem deprædatus est, et ipsius partem inferiorem, quam tradidit ei Sobna scriba.

erit, cum impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion et in Jerusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis Assur, et super gloriam altitudinis oculorum ejus.†† 13 Dixit enim: In fortitudine manus meæ feci, et in sapientia mea intellexi; et abstuli terminos populorum, et principes eorum deprædatus sum, et detraxi quasi potens in sublimi residentes. 14 Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum; et sicut colliguntur ova quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi; et non fuit qui moveret pennam, et aperiret os, et ganniret.## 15 Numquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum a quo trahitur? Quomodo si elevetur virga contra elevantem se, et exaltetur baculus, qui utique lignum est. 16 Propter hoc mittet Dominator, Dominus exercituum, in pinguibus ejus tenuitatem; et subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.§§ 17 Et erit lumen Israël in igne, et Sanctus ejus in flamma; et succendetur, et devorabitur

†† 10:12 Cum impleverit Dominus. Subversiones, scilicet urbis, etiam obsidionem quando venit Rabsaces, et fecit ea quæ in sequentibus commemorantur. †† 10:14 Ganniret. Gannire est vulpium, vel, ut alii, avium. §§ 10:16 Et subtus gloriam. Dicit Hieronymus secundum Hebræos, corpora interfectorum Assyriorum cœlesti igne exusta, et in pulverem redacta, vestimenta illæsa; et venientes Judæi, vestium summitate arrepta, pulverem excutiebant. HIER. Quidam volunt hunc regem significare contrariam fortitudinem, etc., usque ad tradunt enim Hebræi decem tantum de ejus exercitu remansisse.

spina ejus et vepres in die una.^{***} 18 Et gloria saltus ejus, et carmeli ejus, ab anima usque ad carnem consumetur; et erit terrore profugus.^{†††} 19 Et reliquiæ ligni saltus ejus præ paucitate numerabuntur, et puer scribet eos.] 20 [Et erit in die illa: non adjiciet residuum Israël, et hi qui fugerint de domo Jacob, inniti super eo qui percutit eos; sed innitetur super Dominum, Sanctum Israël, in veritate.^{‡‡‡} 21 Reliquiæ convertentur; reliquiæ, inquam, Jacob ad Deum fortem. §§§ 22 Si enim fuerit populus tuus, Israël, quasi arena maris, reliquiæ convertentur ex eo; consummatio abbreviata inundabit justitiam.* 23 Consummationem enim et abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.† 24 Propter

^{***} **10:17** Et erit lumen. Dicunt Hebræi quod Michæl archangelus fuerit, cui commissa est custodia illius gentis, sicut Daniel dicit. ^{†††} **10:18** Et gloria saltus. Carmelus mons magnus, fecundus arboribus. Quasi exercitus innumerus sicut ligna sylvarum, et corpore et anima peribit. Ad carnem. ID. Hæretici quoque, cum ecclesiastica doctrina illuxerit, et eorum decipula patuerit, ad tantam venient solitudinem, ut de saltu et infructuosis arboribus, et innumerabili multitudine, vix pauci resideant, qui eorum sequantur errorem. ^{‡‡‡} **10:20** Et erit in die illa. HIER. Cum Phacee et Rasin vellent venire, etc., usque ad sed in Deo spem ponant. §§§ **10:21** Reliquiæ convertentur. Secundum Josephum innumerabili Judæorum multitudine occisa, intelligimus paucos in apostolis et apostolicis viris esse salvatos. * **10:22** Consummatio abbreviata. Perfectio eorum quæ de Christo erant tam longo tempore ante prædicta tribus annis et dimidio completa. Justitiam, quia injuste occisus, mortem et diabolus juste vicit, et mundum redemit morte. † **10:23** Consummationem enim. ID. Ad litteram. Fecit, quia tantam multitudinem præter decem, occidit brevi spatio unius noctis.

hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum: Noli timere, populus meus, habitator Sion, ab Assur: in virga percutiet te, et baculum suum levabit super te, in via Ægypti.‡ 25 Adhuc enim paululum modicumque, et consummabitur indignatio et furor meus super scelus eorum. § 26 Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum, juxta plagam Madian in petra Oreb: et virgam suam super mare, et levabit eam in via Ægypti.** 27 Et erit in die illa: auferetur onus ejus de humero tuo et jugum ejus de collo tuo, et computrescet jugum a facie olei.] 28 [Veniet in Ajath, transibit in Magron, apud Machmas commendabit vasa sua. 29 Transierunt cursim, Gaba sedes nostra; obstupuit Rama, Gabaath Saulis fugit.†† 30 Hinni voce tua, filia Gallim, attende Laisa, paupercula Anathoth. 31 Migravit Medemena; habitatores Gabim, confortamini.‡‡ 32 Adhuc dies est ut in Nobe stetur; agitabit manum suam super montem filiaë Sion, collem Jerusalem. 33 Ecce Dominator,

‡ 10:24 Super te in via Ægypti. Captivitas decem tribubus, etc., usque ad cepit et subvertit. § 10:25 Paululum modicumque. Hoc longo tempore post completum est; sed omnia sæcula æternitati in quo omnia præsentia sunt comparata momentanea sunt.

** 10:26 Virgam suam in mare. ID. Quasi: Antequam veniat super te, aggredietur Tharacam, regem Æthiopiæ, et transibit mare Rubrum, et levabit virgam super Ægyptum, et sic cum multo exercitu revertetur contra Jerusalem. †† 10:29 Transierunt cursim. Gaba sedes, etc. Præteritum pro futuro more prophetico. ‡‡ 10:31 Confortamini adhuc dies est. ID. Postquam Sennacherib tetendit in Nobe tentoria, volens mane expugnare Jerusalem, non cessavit usque in mediam noctem minari desolationem Jerusalem, dicens: En, ista sola civitas liberari de manu mea poterit?

Dominus exercituum, confringet lagunculam in terrore; et excelsi statura succidentur, et sublimes humiliabuntur. §§ 34 Et subvertentur condensa saltus ferro; et Libanus cum excelsis cadet.]

11

¹ [Et egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet.* ² Et requiescet super eum spiritus Domini: spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis;† ³ et replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem oculorum judicabit, neque secundum auditum aurium arguet;‡ ⁴ sed judicabit in justitia pauperes, et arguet in æquitate pro mansuetis terræ; et percutiet terram virga oris sui, et spiritu labiorum suorum

§§ 10:33 Ecce dominator Dominus exercituum, etc. Dixit pueri nomen de virgine nascituri, etc., usque ad et Libanus cum suis cedris succidatur. * 11:1 Et egredietur virga. HIER. Usque ad principium visionis Babylonis, prophetia est de Christo, quam per partes explanamus, ne lectoris memoriam confundamus. Egredietur. Virgam et florem Judæi ipsum Christum interpretantur, etc., usque ad et tu es Filius meus primogenitus, qui regnas in sempiternum. † 11:2 Et requiescet. ID. Quia in ipso habitat omnis plenitudo Divinitatis. Spiritus. Sicut sermo Domini, lux, vita et resurrectio vocatur, etc., usque ad hi sunt septem oculi in lapide uno secundum Zachariam. ‡ 11:3 Et replebit eum spiritus. ID. Spiritualiter propter parvulos qui timore indigent, quem foras mittit perfecta charitas. Qui enim timet, pœnam habet, et non est perfectus in charitate. Non secundum. Non accipiet personam, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente; qui timet Deum acceptus est illi. Arguet. ID. Pharisæos et reprehendentes apotolos, quando in sabbato ambulantes per sata, spicas vellentes manibus confricabant et manducabant.

interficiet impium. § 5 Et erit justitia cingulum lumborum ejus, et fides cinctorium renum ejus.**
 6 Habitabit lupus cum agno, et pardus cum hædo accubabit; vitulus, et leo, et ovis, simul morabuntur, et puer parvulus minabit eos.†† 7 Vitulus et ursus pascentur, simul requiescent catuli eorum; et leo quasi bos comedet paleas.‡‡ 8 Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis; et in caverna reguli qui ablactatus fuerit manum suam mittet. §§ 9 Non nocebunt, et non occident in universo monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris

§ 11:4 Virga oris sui. ID. Potest per virgam sententia iudicii intelligi. In principio enim prædicationis dixit: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum; et subjunxit: Omnis arbor quæ non facit fructus bonos eradicetur et in ignem mittetur.

** 11:5 Interficiet impium. Si enim Michæel interficiet ut quidam dicunt, ipse Deus tamen in Michæle hoc faciet. Fides. HIER. Fideles bene operando adhærebunt ei qui factus est sapientia, justitia et sanctificatio, qui ait: Ego lux et vita. †† 11:6 Lupus cum agno. ID. Paulus cum Petro, unde: Benjamin lupus rapax. Et: Pasce oves meas. Habitabit lupus cum agno. Non agnus et hædus habitabant cum lupo et pardo, sed lupus et pardus, agni et hædi imitantur innocentiam, scilicet Christum. Habitabit lupus. HIER. Judæi nostri judaizantes, etc., usque ad nihil malum, nisi turpitudinem. ID. Vitulus et ovis humiles et innocentes, etc., usque ad hoc præstet Ecclesia in mundo. ‡‡ 11:7 Leo quasi bos, etc. ID. Principes enim hujus sæculi et simplices alii historiæ superficie sunt contenti; triticum enim et medullam, id est, interiorem sensum non intelligunt. §§ 11:8 Infans. Christus, vel apostoli, malitia parvuli, sensu perfecti: qui dæmones ejiciebant de corporibus obsessis. Reguli. Regulus, rex omnium serpentium, etc., usque ad de obsessis corporibus scilicet. Manum. Id est, divinam potentiam in comprehensum exinde aspidem vel regulum, id est, diabolum, tradet captivum.

operientes.]*** 10 [In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, et erit sepulchrum ejus gloriosum.††† 11 Et erit in die illa: adjiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyriis, et ab Ægypto, et a Phetros, et ab Æthiopia, et ab Ælam, et a Sennaar, et ab Emath, et ab insulis maris.‡‡‡ 12 Et levabit signum in nationes, et congregabit profugos Israël, et dispersos Juda colliget a quatuor plagis terræ.§§§ 13 Et auferetur zelus Ephraim, et hostes Juda peribunt; Ephraim non æmulabitur Judam, et Judas non pugnabit contra Ephraim.* 14 Et volabunt in humeros Philisthiim per mare, simul prædabuntur filios orientis; Idumæa et Moab præceptum manus eorum, et filii Ammon obedientes erunt.† 15 Et

*** 11:9 Quia repleta. More suo, in fine prophetalia verba panduntur, ne ad litteram accipiantur. ††† 11:10 Qui stat in signum, unde: Ecce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum in Israël, et in signum cui contradicetur Luc. 2.. LXX: Qui consurget ut sit princeps, etc., usque ad idem significat sepulchrum. Pro dormitione et requie, altero verbo, sed eodem sensu, sepulchrum vertimus. ‡‡‡ 11:11 Residuum. ID. Apostolus: Reliquiæ salvæ fient. Tradunt enim historiæ quod apostoli toto orbe diffusi prædicaverunt Evangelium: et quidem Persas, Indosque penetraverunt, ut Æthiopia manum daret Deo. §§§ 11:12 Signum. Crucis, in qua est victoria, ut sciant omnes in quo diabolus sit victus. A quatuor plagis. ID. Hoc in Pentecosten videtur impletum, etc., usque ad ut totius mundi vocatio demonstratur. * 11:13 Et auferetur, etc. ID. Quando Isaias hoc prædicebat, inter duas et decem tribus discordia inexorabilis erat, credentes autem pacificati sunt in fide Christi et inuitate charitatis. † 11:14 Præceptum manus, etc. Quod præcipiunt operantur; et verbo docent, et exemplo.

desolabit Dominus linguam maris Ægypti, et levabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui; et percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati.‡ ¹⁶ Et erit via residuo populo meo qui relinquetur ab Assyriis, sicut fuit Israëli in die illa qua ascendit de terra Ægypti.]

12

¹ [Et dices in die illa: Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi; conversus est furor tuus, et consolatus es me.* ² Ecce Deus salvator meus; fiducialiter agam, et non timebo: quia fortitudo mea et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. ³ Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris.† ⁴ Et dicetis in die illa: Confitemini Domino et invocate nomen ejus; notas facite in populis adinventiones ejus; mementote quoniam excelsum est nomen ejus. ⁵ Cantate Domino, quoniam magnifice fecit; annuntiate hoc in universa terra. ⁶ Exsulta et lauda, habitatio Sion, quia magnus in medio tui Sanctus Israël.]

‡ **11:15** Linguam maris. ID. Quæ idola laudabat. Mare, id est, populus Ægypti, qui super omnes idola colit, ut Deum laudet et timeat, et idola condemnet et abijciat. Et levabit. Ut Idumæa, et Moab, et filii Ammon tradent manus apostolis, sic et Ægyptii. Et percutiet. Id est, minuet pro uno septem principes ponendo, etc., usque ad ut siccis pedibus transirent. Ut transeant per eum, etc. Sub metaphora, Nilus divisus et in partes cæsus dicitur, etc., usque ad Domino Evangelio viam præparante. * **12:1** Confitebor tibi. HIER. Sicut transitio mari Rubro, dixerunt: Cantemus Domino, etc. Sic regno mundi destructo, dicit Ecclesia: Confitebor tibi. † **12:3** De fontibus Salvatoris. ID. Unde: Benedicite Domino de fontibus Israël, etc., usque ad ut prophetia cum Evangelio conveniat.

13

1 Onus Babylonis, quod vidit Isaias, filius Amos.* 2 [Super montem caliginosum levate signum: exaltate vocem, levate manum, et ingrediantur portas duces. 3 Ego mandavi sanctificatis meis, et vocavi fortes meos in ira mea, exsultantes in gloria mea. 4 Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium; vox sonitus regum, gentium congregatarum. Dominus exercituum præcepit militiæ belli, 5 venientibus de terra procul, a summitate cæli; Dominus, et vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram. 6 Ululate, quia prope est dies Domini; quasi vastitas a Domino veniet. 7 Propter hoc omnes manus dissolventur, et omne cor hominis contabescet,† 8 et conteretur. Torsiones et dolores tenebunt; quasi parturiens dolebunt: unusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustæ vultus eorum.‡ 9 Ecce dies Domini veniet, crudelis, et indignationis plenus, et iræ, furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, et peccatores ejus conterendos de ea. 10 Quoniam stellæ cæli, et splendor earum, non expandent lumen suum; obtenebratus est sol in ortu suo, et luna non splendebit in

* **13:1** Onus Babylonis. HIER. Babylon, metropolis Chaldæorum, etc., usque ad qui dicit: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me. † **13:7** Dissolventur, etc. Quia nullum opus Dei justitia dignum reperietur. ‡ **13:8** Combustæ. Quasi carbones nimio dolore, vel in re. Multi enim fuere combusti. Combustæ igne. Igne quem sibi succenderunt, quia dicere non possunt: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine Psal. 4., et: Nos autem revelata facie gloriam Domini contemplantes II Cor. 3..

lumine suo. § 11 Et visitabo super orbis mala, et contra impios iniquitatem eorum; et quiescere faciam superbiam infidelium, et arrogantiam fortium humiliabo. ** 12 Pretiosior erit vir auro, et homo mundo obrizo. †† 13 Super hoc cælum turbabo; et movebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum, et propter diem iræ furoris ejus. ‡‡ 14 Et erit quasi damula fugiens, et quasi ovis, et non erit qui congreget. Unusquisque ad populum suum convertetur, et singuli ad terram suam fugient. §§ 15 Omnis qui inventus fuerit occidetur, et omnis qui supervenerit cadet in gladio; 16 infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, et uxores eorum violabuntur. 17 Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum

§ 13:10 Obtenebratus est sol. Possunt hæc ad diem iudicii referri, quando omnia luminaria obtenebrari videbuntur comparata splendori Christi. ** 13:11 Et visitabo super orbis mala. Vindicabo ut corrigam, etc., usque ad: Misericordia autem mea non auferetur ab eis. Et requiescere. Quasi diceret: Hoc faciam, ut qui superbit humilietur. †† 13:12 Pretiosior erit vir auro, etc. ID. Omnia rara pretiosa, id est, vir Babylonis rarius invenietur auro. Similiter dicitur sermo Domini pretiosus, id est, raro inveniebantur. In die quoque iudicii visitabit Dominus mala orbis, et quiescere faciet arrogantiam dæmonum, et pauci invenientur electi propter persecutionem Antichristi. ‡‡ 13:13 Cælum turbabo, etc. Non quod animata sunt, sed propter indignationem Domini, qui respicit terram, et facit eam tremere. Forsitan imminente captivitate, cælum tonando, et terra concutiendo mota est. Potest de die iudicii legi. §§ 13:14 Damula fugiens. Damula, diabolus est vel prava doctrina, cujus magistri in damula significantur, quæ Græce dicitur.

non quærant, nec aurum velint;*** 18 sed sagittis parvulos interficient, et lactantibus uteris non miserebuntur, et super filios non parcet oculus eorum. 19 Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta superbia Chaldæorum, sicut subvertit Dominus Sodomam et Gomorrhæam.††† 20 Non habitabitur usque in finem, et non fundabitur usque ad generationem et generationem; nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi. 21 Sed requiescent ibi bestię, et replebuntur domus eorum draconibus, et habitabunt ibi struthiones, et pilosi saltabunt ibi;‡‡‡ 22 et respondebunt ibi ululæ in ædibus ejus, et sirenes in delubris voluptatis.]§§§

14

1 [Prope est ut veniat tempus ejus, et dies ejus

*** 13:17 Ecce ego suscitabo, etc. Legimus in Genesi 10, quod et Madai filius Noë auctor Medorum fuit: qui interpretatur mensura, sive a potente vel forti. Igitur contra Babylonios qui mente confusi sunt, suscitantur a potente et forti Deo fortitudines ad puniendum, quæ reddant unicuique secundum opera sua. ††† 13:19 Et erit Babylon illa civitas, etc. ID. Non postea reædificata est, etc., usque ad a lupis et canibus devorandas. ‡‡‡ 13:21 Bestię, etc. Per has omnes bestias lucis refugas, dæmonum vel angelorum fortitudines intelligimus, quibus ad puniendum traduntur. Struthiones. De quibus in Job satis tractatum est, quæ de terra altius non elevantur, cum pennas habere videantur. Pilosi. Sylvestres homines hispidi, qui et incubones, vel satyri, vel genera dæmonum. §§§ 13:22 Ululæ in ædibus. Magnitudinis corvinæ, sed maculis respersæ, quæ rostro in palude sito horrendum stridunt. Sirenes. Sunt serpentes cristati et alati velut alii pisces marini in specie muliebri, vel portenta diaboli, quæ dulci cantilena decipiunt homines, hujus sæculi naufragium, non clausis auribus transeuntes.

non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Jacob, et eliget adhuc de Israël, et requiescere eos faciet super humum suam; adjugetur advena ad eos, et adhærebit domui Jacob.* ² Et tenebunt eos populi, et adducent eos in locum suum; et possidebit eos domus Israël super terram Domini in servos et ancillas: et erunt capientes eos qui se ceperant, et subjicient exactores suos.] ³ [Et erit in die illa: cum requiem dederit tibi Deus a labore tuo, et a concussione tua, et a servitute dura qua ante servisti, ⁴ sumes parabolam istam contra regem Babylo- nis, et dices: Quomodo cessavit exactor; quievit tributum?† ⁵ Contrivit Dominus baculum impi- orum, virgam dominantium,‡ ⁶ cædentem popu- los in indignatione plaga insanabili, subjicien- tem in furore gentes, persequentem crudeliter. ⁷ Conquievit et siluit omnis terra, gavisata est et exsultavit; ⁸ abietes quoque lætatæ sunt super te, et cedri Libani: ex quo dormisti, non ascendet qui

* **14:1** Jacob. Nota proprietatem verborum. Jacob qui adhuc in lucta est, miseretur: Israël, qui post victoriam nomen accepit, elegit. † **14:4** Quomodo, etc. Admirando quomodo vastator ter- rarum, etc., usque ad novissima autem inimica destruetur mors. Exactor. HIER. Qui exigit usque ad novissimum quadrantem a debitoribus suis, qui dicunt illud: Dimitte nobis debita Matth. 5.. Huic tradentur debitores, huic tradidit Paulus Corinthum fornicantem. ‡ **14:5** Baculum. Vocat Nabuchodonosor vel diabolus, quia sicut per illum flagellantur a Deo impii, sic per hunc in pœnis inferni vel quotidie in peccato suggerendo, insidiando.

succidat nos. § 9 Infernus subter conturbatus est in occursum adventus tui; suscitavit tibi gigantes. Omnes principes terræ surrexerunt de solis suis, omnes principes nationum. ** 10 Universi respondebunt, et dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut et nos; nostri similis effectus es. †† 11 Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum; subter te sternetur tineas, et operimentum tuum erunt vermes. ‡‡ 12 Quomodo cecidisti de cælo, Lucifer, qui mane oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? §§ 13 Qui dicebas in corde tuo: In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum; sedebo in monte tes-

§ 14:8 Abietes quoque. Principes diversarum gentium ab illo afflictis; vel filii, quorum patres interfecit. Ex quo dormisti. Quia victo forti et direptis vasis, ejus satellites corruerunt, unde: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus Matth. 25.. Nota mortis mors dormitio dicitur. Qui succidat. Unde psalmus: Operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus cedros Dei Psal. 79. Has aliquando peccantes tradit Dominus supplicio conterendas: unde dicitur: Conteret Dominus cedros Libani Psal. 28.. ** 14:9 Infernus. Habitatores vel principes ejus inferni subter te. Sub terra enim est infernus, in quo visus est dives ille a Lazaro, unde Dominus vinctos suos eruit, vinctum diabolum dimisit. Omnes principes. Etsi hæc facta non sunt, tamen fieri potuerunt. Solatium est malorum inimicos habere socios pœnarum. †† 14:10 Vulneratus es. Qui immortalis et Deus videbaris. Nos pro imbecillitate sensuum putabamus non posse resistere potentiæ Dei, et te solum in altitudine tua permanere. ‡‡ 14:11 Subter. ID. Putredo tineas et operimentum vermium, etc., usque ad qui dicebat Christo: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me Matth. 4.. §§ 14:12 Qui mane oriebaris. HIER. Hi sunt falsi apostoli, etc., usque ad et in lateribus aquilonis, in frigidis.

tamenti, in lateribus aquilonis;*** 14 ascendam
 super altitudinem nubium, similis ero Altissimo?
 15 Verumtamen ad infernum detraheris, in pro-
 fundum laci.††† 16 Qui te viderint, ad te in-
 clinabuntur, teque prospicient: Numquid iste est
 vir qui conturbavit terram, qui concussit regna,‡‡‡
 17 qui posuit orbem desertum, et urbes ejus de-
 struxit, vinctis ejus non aperuit carcerem?§§§
 18 Omnes reges gentium universi dormierunt in
 gloria, vir in domo sua;* 19 tu autem projectus es

14:13 In cœlum conscendam. ID. In firmamento erat, in cœlum ubi est Domini solium cupiebat ascendere. Hæc omnia ad hæreticos sunt referenda, qui cum deorsum sint cum principe suo, jactant se excelsos esse. In lateribus aquilonis. Unde: Ab aquilone exardescunt mala, et succenditur olla Jeremiæ. De quo: Dicam aquiloni, Da: id est, redde captivos. Nubium. Id est prophetarum, de quibus: Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem Psal. 35.. Et veritas tua usque ad nubes. Judas nubes fuit cum aliis apostolis, sed vitio suo diabolum ascensorem suscepit. ††† **14:15** Verumtamen ad infernum detraheris. Qui per virtutes potuisti ascendere, per vitia cades. Sancti habent pennas columbæ et aquilæ ut volent et requiescant: impii quasi plumbum merguntur in aquis vehementibus, et descendunt in profundum quas lapis Zach. 5.. Iniquitas sedet super talentum plumbi. Detraheris. Invitus Christus; descendit voluntarius. Profundum. Ad infimas et pessimas pœnas. Quanto enim gradus altior, tanto casus gravior. Laci. Id est, inferni, etc., usque ad sed per teporem et simulationem fidei a Domino rejiciuntur. ‡‡‡ **14:16** Est vir. ID. Non Deus; unde: Inimicus homo superseminavit zizaniam Matth. 13..

§§§ **14:17** Urbes. ID. Ecclesias, ut faceret synagogas diaboli, et hæretica pravitate pollueret munditiam fidei. Vinctis ejus non. Quos solvunt apostoli, imitatores magistri, etc., usque ad sed in tenebris recludebat, ut nec Evilmorodach filio suo aperiret.

* **14:18** Omnes reges. ID. Reges gentium, etc., usque ad nec in morte quiescit a cruciatibus.

de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, et obvolutus cum his qui interfecti sunt gladio, et descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadaver putridum.† ²⁰ Non habebis consortium, neque cum eis in sepultura; tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vocabitur in æternum semen pessimorum.‡ ²¹ Præparate filios ejus occisioni, in iniquitate patrum suorum: non consurgent, nec hæreditabunt terram, neque implebunt faciem orbis civitatum.§ ²² Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum; et perdam Babylonis nomen, et reliquias, et germen, et progeniem, dicit Dominus; ²³ et ponam eam in possessionem ericii, et in paludes aquarum, et scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus

† **14:19** Tu autem. Videtur fabulæ consentire, etc., usque ad reviviscet pater tuus. Quasi cadaver. ID. Multitudine peccatorum putruerunt, et corruptæ sunt cicatrices meæ Psal. 37.. Virtus suavis odoris est. ‡ **14:20** Consortium. Scilicet sepulturæ. Altera est enim pœna auctoris, altera ejus qui ab auctoritate compulsus: Hic est gladius quo vulnerati sunt plurimi, et interfecti. Tu enim terram. Quasi: In superbia tua regnum Chaldæorum destructum est, quod adhuc mansisset, nisi superbia tua non fuisset. Populum. Quem tibi Deus commiserat corrigendum et regendum. Occidisti. Non Deo reservans vivos, sed pœnæ tuæ præparans socios. Non vocabitur. Ideo non vocabitur, in æternum, etc., usque ad deleta est omnis progenies, pro superbia et impietate patris. § **14:21** Iniquitate: ID. 70. Pro iniquitate patris tui. Quod quidam non intelligentes, draconem, qui regnat in mari, quem Leviathan appellant, Hebræi volunt esse patrem diaboli; secundum illud: Quia mendax est et pater ejus Joan. 8., quod male intelligendo depravant.

exercituum.]** 24 [Juravit Dominus exercituum, dicens: Si non, ut putavi, ita erit; et quomodo mente tractavi,†† 25 sic eveniet: ut conteram Assyrium in terra mea, et in montibus meis conculcem eum; et auferetur ab eis jugum ejus, et onus illius ab humero eorum tolletur.‡‡ 26 Hoc consilium quod cogitavi super omnem terram; et hæc est manus extenta super universas gentes. §§ 27 Dominus enim exercituum decrevit; et quis poterit infirmare? et manus ejus extenta; et quis avertet eam?] 28 In anno quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud:*** 29 [Ne lætaris, Philisthæa omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui; de radice enim colubri egredietur regulus, et semen ejus absorbens volu-

** 14:23 Et ponam. Nihil est in ea nisi venatio regia, et coctilibus muris post annos plurimos reffectis inclusa. In possessionem ericii. Mundus quoque ab ericio et paludibus possidetur modo, id est, ab immundis spiritibus; sed in fine mundi scopabit, id est, purgabit eum Dominus igne purgatorio. †† 14:24 Juravit Dominus. Hucusque de Babylone et regibus, etc., usque ad et hoc in terra Juda et in montibus ejus, sicut Dominus prædixerat. ‡‡ 14:25 In montibus. Nota proprietatem, etc., usque ad sed et eos qui virtutibus profecerunt. §§ 14:26 Hoc consilium, id est, auferatur jugum ejus, etc., usque ad generaliter ad orbem terrarum pertinere. *** 14:28 In anno quo mortuus. A principio libri hucusque sub Ozia, Joatham, Achaz, vaticinatus est Isaias, usque ad finem sub Ezechia prædicta et partim completa. Achaz. Quo vivente, regnante in peccatoribus: nec pondus contra alienigenas, nec sermo Dei juxta Septuaginta fieri poterat ad Prophetam.

crem.††† 30 Et pascentur primogeniti pauperum, et pauperes fiducialiter requiescent; et interire faciam in fame radicem tuam, et reliquias tuas interficiam. 31 Ulula, porta; clama civitas; prostrata est Philisthæa omnis; ab aquilone enim fumus veniet, et non est qui effugiet agmen ejus.††† 32 Et quid respondebitur nuntiis gentis? Quia Dominus fundavit Sion, et in ipso sperabunt pauperes populi ejus.]§§§

15

1 Onus Moab. [Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit; quia nocte vastatus est murus Moab,

††† 14:29 Ne læteris. Rege mortuo, inimici lætantur, quasi aliquid lucri facturi novis rebus: hinc Philisthæi, quos Achaz afflixit, de morte ejus lætantur et Judæis insultant, quia maturo rege perditio, subiaceant ejus filio, quo regnante, se putant fines eorum posse invadere. Virga percussoris. HIER. Abjecto jugo Dei, etc., usque ad et de eis serpentes volantes, vel qui absorbeant volucres. ††† 14:31 Ulula. ID. Quasi: Philisthæi, plorate miseriam vestram, quæ venit per Sennacherib. Ulula, porta; clama, civitas. Philisthæi potione cadentes, etc., usque ad anima malis cogitationibus repleta. Ab aquilone enim fumus. Exardescentibus sagittis diaboli, qui noxius oculis et contrarius lumini. Ab aquilone olla Jeremiæ succenditur. Non est qui effugiat agmen ejus. Nullus præter Jerusalem, etc., usque ad et sola Jerusalem sit liberanda. §§§ 14:32 Nuntiis gentis. Angelis qui præsent civitatibus et gentibus: singulis mirantibus, cur sola Sion amaritudinem fumi vitaverit, vel evaserit. Fundavit Sion. Super fundamentum prudentiæ, justitiæ, fortitudinis, temperantiæ, quæ sunt Christus.

conticuit.* ² Ascendit domus, et Dibon ad excelsa, in planctum super Nabo; et super Medaba, Moab ululavit; in cunctis capitibus ejus calvitium, et omnis barba radetur.† ³ In triviis ejus accincti sunt sacco; super tecta ejus et in plateis ejus omnis ululatus descendit in fletum.‡ ⁴ Clamabit Hesebon et Eleale, usque Jasa audita est vox eorum; super hoc expediti Moab ululabunt, anima ejus ululabit sibi.§ ⁵ Cor meum ad Moab clamabit; vectes ejus usque ad Segor, vitulam conternantem; per ascensum enim Luith flens ascendet, et in via Oron-

* **15:1** Onus Moab. Hæc est visio Isaiæ habita de onere, id est, de destructione Moab. Moab, filius Loth, cujus progenies et provincia Moab vocata est: in ipsa est Ar, quæ nunc Ariopolis metropolis. Onus Moab. HIER. Est circumcisio carnalis et spiritualis, etc., usque ad Loth quoque, Sodoma per eunte, venit in Segor, et ortus est sol. Ar, id est adversarius, etc., usque ad post a Chaldæis vastati sunt. † **15:2** Ascendit domus. Ad excelsa, in quibus superbierat, ut non immolet, sed ut plangat ubi peccaverat. Dibon. ID. Fluxus eorum: Mendacium transit et fluit, et nunquam in eodem statu permanet; sermo autem Domini est compactus et stabilis. Unde manna videtur quasi glacies: non fluit, sed consistit. Super Nabo. ID. Quia et omnis prophetiæ hujus unus est sensus, etc., usque ad cum anima eorum ululaverit sibi. ‡ **15:3** Omnis ululatus. Alia littera: Omnis ululat, Moab scilicet, et sic descendet in fletum. Quasi: Ascendit ad excelsa, ut ante idola ploret. Sed cum ibi nullum auxilium reperiret, descendit ad fletum in terram vel in domum suam. § **15:4** Clamabit Hesebon. A principio regni quod est in Hesebon, usque Jasa civitatem, ubi finitur, ubique clamor, ubique luctus. Expediti Moab ululabunt. Ab uxoribus, fortes bellatores. Inde dicitur Abraham vernaculos domus suæ elegisse expeditos, id est, sine uxoribus.

aim clamorem contritionis levabunt.** 6 Aquæ enim Nemrim desertæ erunt, quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit.†† 7 Secundum magnitudinem operis, et visitatio eorum: ad torrentem Salicum ducent eos.‡‡ 8 Quoniam circuivit clamor terminum Moab; usque ad Gallim ululatus ejus, et usque ad puteum Elim clamor ejus.§§ 9 Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine; ponam enim super Dibon additamenta; his qui fugerint de Moab leonem, et reliquiis terræ.]***

16

1 [Emitte agnum, Domine, dominatorem terræ, de petra deserti ad montem filiæ Sion.* 2 Et erit:

** 15:5 Cor meum ad Moab. Ut scilicet provocem eos ad pœnitentiam, etc., usque ad quod interpretatur leo Dei. Ad Segor. ID. Segor est ex quinque urbibus Sodomorum, etc., usque ad si post liberationem non peccasset. †† 15:6 Nemrim. Nemrim oppidum est super mare, etc., usque ad et ideo arescet herba. ‡‡ 15:7 Et visitatio eorum. Visitatio in malo: Visitabo in virga iniquitates eorum Psal. 88.; visitatio in bono: Visitavit nos oriens ex alto Luc. 1.. Ad torrentem salicum. Hactenus de captivitate Moabitarum per Assyrios, modo de illa quæ per Chaldæos. §§ 15:8 Ululatus ejus. Quasi, ideo ululabit Moab, quia ubi luxus prius, et delectatio propter irrigua et fontium amœna, ibi modo rivi sanguinis.

*** 15:9 Aqua Dibon. Dibon, silentium, Dibon flens, et tamen una est civitas. * 16:1 Emitte agnum. HIER. Idcirco prophetæ vix intelliguntur, etc., usque ad qui dominetur in toto orbe. Petra deserti. ID. Ruth scilicet, quia juxta præceptum Domini, etc., usque ad sicut enim Christus pro utroque populo venit, sic de utroque nasci voluit. Ad montem filiæ Sion. Jerusalem, vel potius ad Ecclesiam, quæ est in contemplatione tanquam speculationis filia. In Jerusalem quoque maxime prædicavit, miracula fecit, passus est, mortuus est, et resurrexit, et genus humanum redemit.

sicut avis fugiens, et pulli de nido avolantes, sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon.† 3 Ini consilium, coge concilium; pone quasi noctem umbram tuam in meridie; absconde fugientes, et vagos ne prodas.‡ 4 Habitabunt apud te profugi mei; Moab, esto latibulum eorum a facie vastatoris: finitus est enim pulvis, consummatus est miser, defecit qui conculcabat terram.§ 5 Et præparabitur in misericordia solium, et sedebit super illud in veritate in tabernaculo David, iudicans et quærens iudicium, et velociter reddens quod justum est.** 6 Audivimus superbiam Moab: superbus est valde; superbia ejus, et arrogantia

† **16:2** Sic erunt. Sic in captivitatem transibunt per Arnon: qui est terminus Moabitarum et Amorrhæorum. HIER. Arnon quæ interpretatur illuminatio eorum qui, derelictis erroribus, transcendunt ad scientiam veritatis. ‡ **16:3** Ini consilium. Nihil agas sine consilio, nec circumferaris omni vento doctrinæ, sequere magni consilii angelum. Coge consilium. De vagis scilicet et errantibus Ecclesiam faciendo. Pone quasi noctem. Tabernaculum scilicet, in quo quiescere te putabas, etc., usque ad ut fugientem populum Dei apud se recipiat et abscondat. § **16:4** Profugi mei. Qui me fugerunt, qui de Ecclesia egressi sunt, qui sensum suum sunt secuti, non doctrinam Spiritus sancti. Finitus est enim pulvis. Subito transit ad interfectionem Sennacherib, qui pulvis et miser, quia gloria ejus tanquam pulvis, quem projicit ventus a facie terræ, et miserabiliter ab hac luce migravit, occisus a filiis suis in templo Dei sui. ** **16:5** Et præparabit. Judæi exponunt hoc de Ezechia, qui, post mortem Sennacherib, in pace regnavit. Sed melius ad Christum referuntur, et quædam ad primum, quædam ad secundum referuntur adventum.

ejus, et indignatio ejus plus quam fortitudo ejus.††
 7 Idcirco ululabit Moab ad Moab; universus ulu-
 labit: his qui lætantur super muros cocti lateris,
 loquimini plagas suas.‡‡ 8 Quoniam suburbana
 Hesebon deserta sunt, et vineam Sabama domini
 gentium exciderunt: flagella ejus usque ad Jazer
 pervenerunt, erraverunt in deserto; propagines
 ejus relictæ sunt, transierunt mare.§§ 9 Super
 hoc plorabo in fletu Jazer vineam Sabama; inebri-
 abo de lacrima mea, Hesebon et Eleale, quoniam
 super vindemiam tuam et super messem tuam
 vox calcantium irruit.*** 10 Et auferetur lætitia et

†† **16:6** Sedebit super illud. Quiescens et judicans, super corda bonorum. Audivimus superbiam Moab. More Scripturæ, quia læta nuntiaverat, ne negligentes faceret, comminatione terret. Et indignatio. ID. Contra Deum in cælum posuit os suum prophetis detrahens. Illud evangelicum apponens: Omnes qui venerunt ad te ante me fures fuerunt et latrones. Moysen et David homicidas vocat, Josue sanguinarium. ‡‡ **16:7** Ululabit. Alter ad alterum, omnes scilicet hæreticorum et philosophorum diversitates contra se in tormentis mugient. Super muros. Non ædificatos quadro lapide, sicut templum Dei sunt, in quo sic lapides politi, ut nec malleus auditus sit, nec securis. §§ **16:8** Suburbana Hesebon. Omnes cogitationes eorum quod significat Hesebon non pertinent ad civitatem Dei; de qua: Fluminis impetus lætificat civitatem Dei Psal. 45.; sed suburbana sunt, ut ad urbem Domini pertinere credantur. Sabama. Attolens altitudinem, etc., usque ad Domini ergo gentium apostoli et apostolici viri vineæ Sabama exciderunt flagella. Erraverunt. Lustrantes universam terram Moab. In deserto. Ut tandem quos interficerent, non haberent. Propagines. Metaphoram vineæ prosequitur. Transierunt mare. ID. Ut mirabilia Domini viderent in profundo tentationum liberati ex eis. *** **16:9** Vineam: Vinea Moab, ex vicinia loci talis est, qualis Sodoma. Sabama. Qui se extollit contra sententiam Dei.

exsultatio de Carmelo, et in vineis non exsultabit neque jubilabit. Vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat; vocem calcantium abstuli.††† 11 Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, et viscera mea ad murum cocti lateris.‡‡‡ 12 Et erit: cum apparuerit quod laboravit Moab super excelsis suis, ingredietur ad sancta sua ut obsecret, et non valebit.]§§§ 13 Hoc verbum quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc.* 14 Et nunc locutus est Dominus, dicens: In tribus annis, quasi anni mercenarii, auferetur gloria Moab super omni populo multo, et relinquetur parvus et modicus, nequaquam multus.†

††† **16:10** De Carmelo. Carmelus mons est inter Phœnicem et Palæstinam imminens Ptolomaidi, in quo Elias oravit. Et ponitur sæpe pro qualibet fertilitate; unde et hic: Auferetur lætitia et exsultatio de Carmelo III Reg. 18., id est, fertilitas in qua lætabantur Moabitæ. Exsultabit. Quia spiritualis circumcisionis notitiam se habere jactant hæretici. Vocem. Ne draconis venena inde exprimantur, et bibentes interficiantur. ‡‡‡ **16:11** Venter meus. Propheta, qui tanquam cithara, musica arte compositus, et de Dei timore concipiens, multos liberos generat, ut omnis chorda sonum suum reddat. Et viscera. Sicut cithara sonum compositum non emittit, etc., usque ad et Jacobus, cui una deest, desunt omnes. §§§ **16:12** Sancta sua. Ad sanctam, scilicet Ecclesiæ, quæ conabitur sua facere, non prævalebit: non enim statim perfecte virtutem capimus. Non valebit. In eis scilicet non invenient auxilium, in quibus sperabat, et sic apparuit, quia incassum colebat. * **16:13** Hoc verbum. In præmio, etc., usque ad. Quod enim tibi cœperat, hic est completum. † **16:14** In tribus annis: quasi diceret: Sicut pauci racemi remanent, etc., usque ad sed relicto errore conversus, tribus annis tantum parvus et modicus et inglorius relinquitur. Mercenari. ID. Falsa doctrina omnia lucri causa facit, etc., usque ad levius peccatum est aperte peccare quam sanctitatem simulare.

17

¹ Onus Damasci. [Ecce Damascus desinet esse civitas, et erit sicut acervus lapidum in ruina.*
² Derelictæ civitates Aroër gregibus erunt, et requiescent ibi, et non erit qui exterreat.† ³ Et cessabit adjutorium ab Ephraim, et regnum a Damasco; et reliquiæ Syriæ sicut gloria filiorum Israël erunt, dicit Dominus exercituum.‡ ⁴ Et erit in die illa: attenuabitur gloria Jacob, et pinguedo carnis ejus marcescet.§ ⁵ Et erit sicut congregans in messe quod restiterit, et brachium ejus spicas leget; et erit sicut quærens spicas in valle Raphaim.** ⁶ Et relinquetur in eo sicut racemus et sicut excussio oleæ duarum vel trium olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus, dicit Dominus

* **17:1** Onus Damasci. Ecce Damascus. ID. Damascus metropolis Syriæ, etc., usque ad sed quia non egerunt pœnitentiam captivati sunt. † **17:2** Aroër gregibus. Myrica, quæ est arbor infructuosa, nascens in desertis, et saxosis locis, quasi diceret: Omnes Syri infructuosi erunt et desolati. Alii dicunt ex hac arbore maleficis artibus odia concitari. ‡ **17:3** Et regnum. Ut peccatum non regnet in ea, quæ prius sanguinem diligebat. Reliquiæ Syriæ. Ironice, pro ignominia, etc., usque ad ambo ergo captivati ignominiose.

§ **17:4** Et erit in die illa. ID. Cum Syria vastata fuerit ab Assyriis, etc., usque ad alii in Cyrenem translati, quæ est regio ultra Ægyptum. Emarcescet. ID. Non habebunt prophetas, nec signa, nec virtutes, nec regnum, nec sacerdotium; sed omne corpus gentis marcescet. ** **17:5** In messe. De gentibus dicitur: Messis quidem multa operarii, autem pauci Matth. 9.. Illi vero pauperes, messis reliquias quæ per apostolos salvatæ sunt, et rarissimas spicas legunt. Nec in montibus, sed in valle Raphaim, id est, in humilitate, litteræ veritate. Raphaim enim gigantes sonat.

Deus Israël.†† 7 In die illa inclinabitur homo ad factorem suum, et oculi ejus ad Sanctum Israël respicient;‡‡ 8 et non inclinabitur ad altaria quæ fecerunt manus ejus; et quæ operati sunt digiti ejus non respiciet lucos et delubra. 9 In die illa erunt civitates fortitudinis ejus derelictæ sicut aratra, et segetes quæ derelictæ sunt a facie filiorum Israël; et eris deserta.§§ 10 Quia oblitus es Dei salvatoris tui, et fortis adjutoris tui non es recordata: propterea plantabis plantationem fidelem, et germen alienum seminabis;*** 11 in die plan-

†† 17:6 Sicut excussio. ID. Percusso populo Judæorum, oliva quæ sub Moyse sexcenta millia armatorum habuerat, et sub David numerante Joab innumerum populum, vix paucos fructus Salvatori obtulit. Duarum aut trium. Pauli et Barnabæ. Et trium Petri, et Jacobi et Joannis, qui in monte transfiguratum Dominum conspexerunt, et archisynagogi filiam suscitari viderunt. Sive quatuor. HIER. Hi sunt reliqui novem, in quibus Judæ proditoris Matthias locum obtinuit. Hi pro diversitate gratiarum nobis ignoti, in quatuor aut in quinque separati sunt, ut Evangeliorum numerum et legis in se volumina demonstrarent, tanquam prædicatores utriusque Testamenti. ‡‡ 17:7 In die illa inclinabitur. Quasi diceret: Dominus esuriens, vix paucas, etc., usque ad sicut legitur in Paralipomen., et idola abjecerunt. §§ 17:9 In die illa erunt. Irruentibus Assyriis, et vastantibus non solum Damascum, sed et terram decem tribuum. Aratra. ID. Amorrhæorum. Hoc contra decem tribus, quasi diceret: Sicut olim venientibus filiis Israël, relictis aratris fugerunt Amorrhæi, sic modo decem tribus venientibus Assyriis. *** 17:10 Plantationem fidelem. Plantatio fidelis est, quando quis plantat et colit, et fructum colligit. Plantatio infidelis et germen alienum, quando alienus colligit: Omnis plantatio quam non plantavit Pater meus eradicabitur Matth. 15.. Germen alienum. Non recipiens Patrem, quia non recipis Filium; qui enim credit in Patrem, credit in Filium. Germen alienum, blasphemiam contra Christum.

tationis tuæ labrusca, et mane semen tuum flo-
rebit; ablata est messis in die hæreditatis, et dolebit
graviter.††† 12 Væ multitudini populorum mul-
torum, ut multitudo maris sonantis; et tumultus
turbarum, sicut sonitus aquarum multarum.‡‡‡
13 Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inun-
dantium, et increpabit eum, et fugiet procul; et
rapietur sicut pulvis montium a facie venti, et
sicut turbo coram tempestate.§§§ 14 In tempore
vespere, et ecce turbatio; in matutino, et non
subsistet. Hæc est pars eorum qui vastaverunt
nos, et sors diripientium nos.]*

18

1 [Væ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flu-
mina Æthiopiæ,* 2 qui mittit in mare legatos, et in
vasis papyri super aquas. Ite, angeli veloces, ad
gentem convulsam et dilaceratam; ad populum
terribilem, post quem non est alius; ad gentem
expectantem et conculcatam, cujus diripuerunt

††† 17:11 Mane semen tuum. ID. Cum scilicet visum fuerit
germen, etc., usque ad omnes sancti cum ramis oleastri radicem
salvari. ‡‡‡ 17:12 Væ multitudini. Sennacherib et exercitus ejus,
etc., usque ad cuncta opprimere et occupare cupienti. §§§ 17:13
Rapietur. Raptus est a Jerusalem, quando cum paucis fugit in
Ninivem. De mundo raptus est, quando a filiis suis cito occisus est,
ut patet. * 17:14 Hæc est pars eorum qui vastaverunt. Propheta
ex persona Israël, quasi diceret: Sic solet Deus beare inimicos
nostros. * 18:1 Væ terræ. ID. Quia de cæteris persecutoribus
Ecclesiæ dixerat, etc., usque ad quasi errando inutilia fecerit. Væ
terræ cymbalæ alarum. Convertitur iterum ad Ægyptum, et vocat
eum, etc., usque ad timorem Domini abstulerunt eis.

flumina terram ejus.† 3 Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra, cum elevatum fuerit signum in montibus, videbitis, et clangorem tubæ audietis.‡ 4 Quia hæc dicit Dominus ad me: Quiescam et considerabo in loco meo, sicut meridiana lux clara est, et sicut nubes roris in die messis. § 5 Ante messem enim totus effloruit, et immatura perfectio germinabit; et præcidentur ramusculi ejus falcibus, et quæ derelicta fuerint abscidentur et excutientur.** 6 Et relinquentur simul avibus montium et bestiis terræ; et æstate perpetua erunt super eum volucres, et omnes bestię terræ super illum hiemabunt.†† 7 In tempore illo deferetur munus Domino exercituum a populo divulso et dilacerato, a populo terribili, post quem non fuit alius; a gente exspectante, exspectante et conculcata, cujus diripuerunt flumina terram ejus; ad locum nominis Domini exercituum, mon-

† 18:2 In vasis papyri, id est in navibus de papyro factis, etc., usque ad pertransit et labitur. ‡ 18:3 Gentem exspectantem et conculcatam. Omnes enim hæretici sibi promittunt ingentia, etc., usque ad id est doctrinam eorum audiunt. § 18:4 Nubes roris. Grata messoribus fatigatis, quibus refrigerium præstat, et stipulam arentem facit humectando secabilem: sic sermo meus contra Ægyptum, gratus omnibus erit in me credentibus, et Assyriis a me eis data victoria. ** 18:5 Ramusculi. ID. Inutiles: unde: Ego sum vitis vera, et Pater meus agricola est: omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, et omnem qui fert fructum purgabit eum. †† 18:6 Et omnes bestię terræ. Hyperbolicos. Neque enim omnes bestię terræ super eum hyemabunt. Sed significat, et occisionem immensam, et bestiarum multitudinem maximam superventuram, quibus æstate et hieme cadavera sufficiant in escam.

tem Sion.]]‡

19

¹ Onus Ægypti. [Ecce Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum, et commovebuntur simulacra Ægypti a facie ejus, et cor Ægypti tabescet in medio ejus,* ² et concurrere faciam Ægyptios adversus Ægyptios; et pugnabit vir contra fratrem suum, et vir contra amicum suum, civitas adversus civitatem, regnum adversus regnum.† ³ Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus, et consilium ejus præcipitabo; et interrogabunt simulacra sua, et divinos suos, et pythones, et ariolos.‡ ⁴ Et tradam Ægyptum in

‡‡ **18:7** In tempore. Revertitur Propheta ad populum Israël, et promittit ei bona, dicens: In tempore, quasi dicat: Vastata Ægypto, non sperabit ultra Juda in umbra ejus; sed fidei et bonorum operum Domino offerret munus. Quod impletum est septuagesimo anno post captivitatem sub Zorobabel et aliis ducibus. * **19:1**

Onus Ægypti, etc. ID. Sciendum multa quæ hic dicuntur ad Ægyptum historialiter pertinere; sed, et hic et in aliis locis, Scripturarum multa ponuntur quæ non possunt juxta historiam stare, ut rerum necessitate cogamur altiore intelligentiam quærere. Ecce Dominus ascendet, etc. ID. Ægyptus, tenebræ vel mœror, etc., usque ad et corda sapientium Ægypti pavore tabuerunt. Simulacra Ægypti. Idololatria fractam se sentiens, ut etiam magi a dæmonibus docti, vel juxta prophetiam Balaam intelligentes natum Filium Dei, qui magicam destruerat artem, in Bethleem venerunt et Puerum adoraverunt. † **19:2** Et concurrere faciam. ID. Unde in Evangelio: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium: veni enim separare hominem a patre suo, etc., Matth. 10.. ‡ **19:3** Et dirumpetur, etc. ID. Dividetur in contraria voluntas Ægypti, ut non magna sentiant sicut ante, sed spirituali gladio separati, consilium suum cognoscant præcipitatum esse.

manu dominorum crudelium, et rex fortis dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum. §
 5 Et arescet aqua de mari, et fluuius desolabitur atque siccabitur.** 6 Et deficient flumina, attenuabuntur et siccabuntur rivi aggerum, calamus et juncus marcescet. 7 Nudabitur alueus rivi a fonte suo, et omnis sementis irrigua siccabitur, arescet, et non erit. 8 Et mœrebunt piscatores, et lugebunt omnes mittentes in flumen hamum; et expandentes rete super faciem aquarum emarcescent. 9 Confundentur qui operabantur linum, pectentes et textentes subtilia. 10 Et erunt irrigua ejus flaccientia: omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces. 11 Stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipiens. Quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapi-

§ 19:4 Dominorum crudelium. Multis dominis Ægyptus tradita est. Primum Assyriis, post Nabuchodonosor, tertio Alexandro, ad ultimum Romanis, Antonio et Cleopatra ab Augusto superatis. Chaldæi crudeliores, Romani potentiores. ** 19:5 Et arescet. Fieri solet, ut cum ira Dei captivitas venit, ut indignationem ejus pestilentia subsequatur, et contra peccatores elementa desæviant. Veniente ergo captivitate per Chaldæos vel Romanos, forsitan et Nilus, et fontes siccati sunt. Hyperbolicos quoque propter nimiam tribulationem flumina possunt dici defecisse, et fontes aruisse et rivuli.

entium ego, filius regum antiquorum?†† 12 Ubi nunc sunt sapientes tui? annuntient tibi, et indicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum. 13 Stulti facti sunt principes Thaneos, emarcuerunt principes Mempheos; deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus. 14 Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis; et errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius et vomens.‡‡ 15 Et non erit Ægypto opus quod faciat caput et caudam, incurvantem et refrenantem.§§ 16 In die illa erit Ægyptus quasi mulieres; et stupebunt, et timebunt a facie commotionis manus Domini exercituum, quam ipse movebit super eam.*** 17 Et erit terra Juda Ægypto in pavorem; omnis qui illius fuerit recordatus pavebit a facie consilii Domini exercituum, quod

†† **19:11** Stulti. Adveniente captivitate Babylonica vel Romana, omnia magorum defecerunt consilia. Principes Thaneos. **HIER.** Humilis mandati; omnes enim hæretici contrariam altitudini humilitatem docent, et ad inferos detrahunt, et humilis mandati et dejecti sunt principes. Filii sapientium. Hæc dicebat unusquisque Pharaoni, etc., usque ad et deos magnos auctores suæ gentis fuisse jactant Isim, et Osirim, et Typhonem. Regum antiquorum. Quasi dicat: Habeo scientiam Scripturarum cum sapientia sæculari. ‡‡ **19:14** Ebrius et vomens. **ID.** Furore draconum, ut tandem post vomitum intelligant ebrietatem suam. Quandiu enim ebrii fuerint, nec principium habebunt, nec finem. §§ **19:15** Refrenantem. **HAYMO.** in Isa. Pro eo quod Hieronymus debuit transferre, etc., usque ad alii præ lascivia quid faciant, nesciunt. *** **19:16** Mulieres. Quas amat Ægyptus, quas solas vult Pharaoh vivere, necatis viris. Diabolus virtutes interficit, vitia conservat.

ipse cogitavit super eam.††† 18 In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti loquentes lingua Chanaan, et jurantes per Dominum exercituum: Civitas solis vocabitur una.‡‡‡ 19 In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, et titulus Domini juxta terminum ejus.§§§ 20 Erit in signum et in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti; clamabunt enim ad Dominum a facie tribulationis, et mittet eis salvatorem et propugnatorem qui liberet eos.* 21 Et cognosceatur Dominus ab Ægypto, et cognoscent Ægyptii Dominum in die illa; et colent eum in hostiis et in muneribus; et vota vovebunt Domino, et solvent. 22 Et percutiet Dominus Ægyptum plaga, et sanabit eam; et revertentur ad Dominum, et placabitur eis, et sanabit eos. 23 In die illa erit via de Ægypto in Assyrios; et intrabit Assyrius Ægyptum, et Ægyptius

††† 19:17 Terra Juda Ægypto. Scientia Scripturarum lex, et prophetæ; Evangelia erunt Ægypto in festivitatem cum se cognoverit, vel in timorem cum se mendacia habuisse intellexerit. In pavorem. Alii in festivitatem, etc., usque ad promittendo auxilium eis. ‡‡‡ 19:18 Quinque civitates. Quidam quinque libros Moysi intelligunt, etc., usque ad quia de vitiis ad virtutes commutantur. Lingua Chananæa. Quæritur cur non lingua Hebræa, etc., usque ad et qui tactu immundo delectantur. §§§ 19:19 In die illa. ID. Hoc non intelligens Onias sacerdos, etc., usque ad et eos usque hodie linguam propriam tenuisse. Et titulus. Titulus Domini evangelica doctrina et apostolica, quæ est usque ad terminos terræ, unde: In omnem terram exivit sonus eorum Psal. 18.. Vel titulus juxta terminum fidei, operatio bona, quæ quantum et fides extendi debet, vel imitatio passionis Christi. * 19:20 Clamabunt enim. Cum evangelica doctrina creverit, et persecutio ingruerit, tunc qui crediderint, clamabunt ad Deum patrem.

in Assyrios, et servient Ægyptii Assyrio.† 24 In die illa erit Israël tertius Ægyptio et Assyrio; benedictio in medio terræ 25 cui benedixit Dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus Ægypti, et opus manuum mearum Assyrio; hæreditas autem mea Israël.]‡

20

1 In anno quo ingressus est Thathan in Azotum, cum misisset eum Sargon, rex Assyriorum, et pugnasset contra Azotum, et cepisset eam.* 2 in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaïæ, filii Amos, dicens: Vade, et solve saccum de lumbis tuis, et calceamenta tua tolle de pedibus

† 19:23 In die illa. Ante adventum Domini, singulæ nationes, etc., usque ad qui de regno in regnum discurrunt. Et servient Ægyptii. Non quod postea illi fuissent subjugati, etc., usque ad ejusdem cum ipsis conditionis. In die illa erit. ID. Non vicissim ab Assyriis Ægyptiisque medius vexabitur, sed erit tertius cum ipsis serviens, scilicet Romanis. ‡ 19:25 Benedictus. Hæ regiones præ omnibus aliis monarchis abundaverant, et ideo benedici meruerunt.

* 20:1 In anno. ID. Assyria nomina sunt hæc, etc., usque ad expugnat eos qui serviunt generationi et libidini. In anno. Azotus, urbs Palæstinorum potentissima de quinque, etc., usque ad quæ per eum loquebatur Dominus. Cum misisset. Pulchre rex Assyriorum Sargon, id est princeps hortorum, dicitur, cui similis est Achab: Qui vineam Naboth in hortum vertere cupiebat; quod ille tropologicè intelligens, maluit mori quam facere, ne paterna hæreditas et possessio antiqua in regis impii mutaretur delicias.

tuis. Et fecit sic, vadens nudus et discalceatus.†
³ Et dixit Dominus: [Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus et discalceatus, trium annorum signum et portentum erit super Ægyptum et super Æthiopiā;‡ ⁴ sic minabit rex Assyriorum captivitatem Ægypti, et transmirationem Æthiopiæ, juvenum et senum, nudam et discalceatam, discoopertis natibus, ad ignominiam Ægypti.§ ⁵ Et timebunt, et confundentur ab Æthiopia spe sua, et ab Ægypto gloria sua. ⁶ Et dicet habitator insulæ hujus in die illa: Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos a facie regis Assyriorum: et quomodo effugere poterimus nos?]**

21

¹ Onus deserti maris. [Sicut turbines ab africo veniunt, de deserto venit, de terra horribili.*

† **20:2** Vade et solve. Præcipitur prophetæ ut sacco calceamentisque depositis, etc., usque ad nihil enim occultum quod non reveletur. Et fecit sic. Mira obedientia, solo cilicio induebatur vir nobilissimus, ut Hebræi tradunt. Cujus filiam Rex Manasses accepit in conjugium, non erubuit nudus incedere, nihil honestius judicans quam Domino obedire. ‡ **20:3** Discalceatus. ID. Notandum quod antequam capiatur Azotus, etc., usque ad ad quam festinat, vel stare, vel ambulare. § **20:4** Ad ignominiam. Quia pascha Domini comedere non poterant, quod comedit lumbis accinctus, baculum tenens manu, calceatis pedibus, ne, per hujus sæculi solitudinem transiens, a serpentibus mordeatur. ** **20:6** Hæccine erat. Admiranda Dei providentia, etc., usque ad in fine ex toto peribit, cum regnum Christi illuxerit. * **21:1** Onus deserti maris. Babylonis, pro multitudine populi dicta mare. De deserto venit. In quo Dominus tentatus, in quo Isrælitæ percussi a serpentibus.

2 Visio dura nuntiata est mihi: qui incredulus est infideliter agit; et qui depopulator est vastat. Ascende, Ælam; obside, Mede; omnem gemitum ejus cessare feci.† 3 Propterea repleti sunt lumbi mei dolore; angustia possedit me sicut angustia parturientis; corruui cum audirem, conturbatus sum cum viderem. 4 Emarcuit cor meum; tenebræ stupefecerunt me: Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum. 5 Pone mensam, contemplare in specula comedentes et bibentes: surgite, principes, arripite clypeum.‡ 6 Hæc enim dixit mihi Dominus: Vade, et pone speculatorem, et quodcumque viderit annuntiet.§ 7 Et vidit currum duorum equitum, ascensorem asini, et ascensorem cameli; et contemplatus est diligenter multo intuitu.** 8 Et clamavit leo: Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem; et super custodiam meam ego sum, stans totis

† 21:2 Qui incredulus. Generalis sententia, quasi culpa singulorum est quod in tempestate opprimuntur. Ascende Ælam. LXX: Ælamitæ et legati Persarum. Ælamitæ, despicientes. Ascende, quasi diceret: O Persæ et Medi, nolite timere, equos ascendite, Babylonem obsidete. Ascende. Dei fortitudine confisus, audacter, contra adversarios loquitur. Omnem gemitum. Quo te et alias gentes gemere faciebat; vel, ut nullus jam gemat pressus potentia Babylonis; vel, tantis malis sit afflicta, ut contra te gemere non audeat. ‡ 21:5 Pone mensam. Quasi diceret: O Persæ et Medi, sumite cibum, etc., usque ad in quo ignea tela diaboli restringatis. Contemplare, etc. Quid post mensam ingruat et, vel, contemplare, o Balthasar, quid scripserit in pariete: Mane, Tethel, Phares.

§ 21:6 Speculatorem. Speculantes dicuntur prophetæ. ** 21:7 Ascensorem. Cyrus princeps imperabat Medis et Persis, etc., usque ad litteræ scilicet et spiritus ad duo referunt Testamenta.

noctibus.†† 9 Ecce iste venit ascensor vir bigæ equitum; et respondit, et dixit: Cecidit, cecidit Babylon, et omnia sculptilia deorum ejus contrita sunt in terram.‡‡ 10 Tritura mea et filii areæ meæ, quæ audivi a Domino exercituum, Deo Israël, annuntiavi vobis.]§§ 11 Onus Duma. [Ad me clamat ex Seir: Custos, quid de nocte? custos, quid de nocte?*** 12 Dixit custos: Venit mane et nox; si quæritis, quærite; convertimini, venite.]††† 13 Onus in Arabia. [In saltu ad vesperam dormietis, in

†† 21:8 Leo. Idem leo pro virtute animi, qui speculator prærogativa contemplationis. Super speculam Domini. Id est, per diem in contemplatione positus, diebus ac noctibus paratus audire et loqui quæ præceperit. Stans totis noctibus. Ut me custodiam ab omni peccato, ut sim dignus audire verbum Domini. ‡‡ 21:9 Ecce iste venit vir. Quod sequitur, se vidisse significat, venire, scilicet Salvatorem super bigam sedentem, et duobus animalibus, id est, asino et camelo, unum currum jungentem. Cecidit, cecidit. Cyro et Dario Babylonem vastantibus, etiam idola sunt confracta, templo Beli subverso et igne concremato. §§ 21:10 Tritura mea. Quasi dicat: O popule, qui recondendus es in horrea mea, quem trivi variis angustiis, ut excuterem paleas et triticum purum, conferrem in horrea, quæ audivi a Domino ex Deo Israël, etc. *** 21:11 Onus Duma. LXX: Idumææ, etc., usque ad onus Duma ad me clamat. Ad me clamat. HIER. Deus, scilicet custos meus, etc., usque ad loquitur deinde gentibus: Si me quæritis, studiosius quærite Joan. 9.. ††† 21:12 Venit mane, etc. Quasi populo meo dabo lumen lætitiæ, etc., usque ad operatione, et sic audiam vos.

semitis Dedanim.‡‡‡ 14 Occurrentes sitiēti ferte aquam, qui habitatis terram austri; cum panibus occurrite fugienti.‡‡‡ 15 A facie enim gladiatorum fugerunt, a facie gladii imminentis, a facie arcus extēti, a facie gravis prælii. 16 Quoniam hæc dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarii, et auferetur omnis gloria Cedar.* 17 Et reliquæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminuentur; Dominus enim Deus Israël locutus est.]

22

1 Onus vallis Visionis. [Quidnam quoque tibi est,

‡‡‡ 21:13 Onus in Arabia. Arabes sunt Saraceni, etc., usque ad inde alloquitur Deus Judæos fugientes sic: In saltu ad vesperam. O Judæi, qui obsidionem Babyloniam fugietis in saltu, id est in silvis Saracenorum dormietis, fugientes Chaldæos in semitis Dodanim, quod interpretatur in propinquos vel cognatos, id est, in via quæ ducit propinquos vestros Saracenos. Vesperam. ID. Quæ est principium noctis. Qui peccare incipit, in vespera est; qui ad summum venit, in media nocte. Media nocte primogenita Ægypti occiduntur. Petrus negat, luce jam vicina pœnitet. In semitis. ID. Quia vespera principium malorum, etc., usque ad quando contra patrem rebellavit. ‡‡‡ 21:14 Occurrentes sitiēti ferte. Hoc contra eos potest dici, qui otio et desidæ se tradiderunt et propria salute contenti sunt, nec pœnitentibus et conversis manum porrigunt. Sitiēti ferte aquam. Fatigatis fratribus ardore solis et sitis ferte aquam, ne in solitudine pereant. * 21:16 Adhuc in uno, etc. Quasi diceret: Quia non habuistis in eos misericordiam, prope sustinebitis captivitatis miseriam. Post annum a Judaica captivitate et Jerusalem subversione, hi quoque vastati sunt. Quasi in anno mercenarii: ID. quod est: Quomodo mercenarius annum suum, etc., usque ad panemque cœlestem comederint.

quia ascendisti et tu omnis in tecta?* 2 Clamoris plena, urbs frequens, civitas exultans; interfecti tui, non interfecti gladio, nec mortui in bello.† 3 Cuncti principes tui fugerunt simul dureque ligati sunt; omnes qui inventi sunt vincti sunt pariter; procul fugerunt.‡ 4 Propterea dixi: Recedite a me: amare flebo; nolite incumbere ut consolemini me super vastitate filiæ populi mei; 5 dies enim interfectionis, et conculcationis, et fletuum, Domino Deo exercituum, in valle Visionis, scrutans murum, et magnificus super montem.§ 6 Et Ælam sumpsit pharetram, currum hominis

* **22:1** Onus vallis. Jerusalem quondam domina gentium, etc., usque ad qui de sublimi sensu Scripturarum ad infima corruerunt. Vallis visionis. LXX: Sion, id est speculæ, scilicet Ecclesiæ. Quidnam tibi quoque. Quasi diceret: Cum philosophia et sapientia sæcularis, de sublimibus disputans, simplicitatem Ecclesiæ contemnat, cur, tu quoque sectaris excelsa? † **22:2** Plena. Doctrina hæreticorum plena est multiloquio et clamore. Interfecti tui. HIER. Vallis, scilicet Sion, voluntate propria, ad hæreticos scilicet transierunt. Comparatione eorum qui post prælium victi sunt, infelicius vulnerantur qui sponte se tradunt: quomodo in martyrio, qui post pœnas negat, levius punitur quam qui sine necessitate Christum abnegat. ‡ **22:3** Cuncti principes, etc. Sicut in Jeremia legitur, Sedechias nocte per muri foramen, etc., usque ad et in Babylonem ducti sunt. Fugerunt. In fuga concordēs, quorum princeps est draco fugiens, coluber tortuosus. § **22:5** Et fletuum. ID. LXX: Erroris. Non quod fletus et error a Domino sit, sed occasione Scripturarum quas dedit eis legendas, nascitur erroris occasio, et possunt dicere: Quare nos errare fecisti a via tua? Isa. 63.

equitis, et parietem nudavit clypeus.** 7 Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, et equites ponent sedes suas in porta. 8 Et revelabitur operimentum Judæ, et videbis in die illa armamentarium domus saltus.†† 9 Et scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatæ sunt; et congregastis aquas piscinæ inferioris,‡‡ 10 et domos Jerusalem numerastis, et destruxistis domos ad muniendum murum. 11 Et lacum fecistis inter duos muros ad aquam piscinæ veteris; et non suspexistis ad eum qui fecerat eam, et operatorem ejus de longe non vidistis.§§ 12 Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, et ad planctum, ad calvitium, et ad cingulum

** 22:6 Elam. Civitas in Perside provincia, in qua optimi sagittarii: Elam sumpsit pharetram. Elam, ascensus eorum, id est superbia hæreticorum, sumpsit pharetram, ut sagittet in obscuro rectos corde. Parietem. Ecclesiæ firmamenta, clypeo suo, id est impugnatione nudavit. †† 22:8 Operimentum. Templum quod gentibus et pollutis ante opertum et clausum erat. Armamentarium. Juxta templum erat domus quam ædificavit David ad reponenda arma, in cujus circuitu arbores multæ; unde dicitur domus saltus. Ipsa quoque non lapidea, sed lignea fuit: ex humore enim cæmenti et lapidum ut aiunt eruginat ferrum. ‡‡ 22:9 Et congregastis. Terra promissionis, quamvis uberrima, etc., usque ad inferior quæ ab hostibus capi poterat, superior quæ non poterat. §§ 22:11 Et lacum. ID. Non puteum qui aquam vitalem habet et æternam, sed lacus contritos qui continere non valent aquam. Inter duos muros. Scilicet et Novum et Vetus Testamentum, fecerunt sibi novas aquas, quas interiores putant et majora continere mysteria quam Vetus Testamentum.

sacci;*** 13 et ecce gaudium et lætitia, occidere vitulos et jugulare arietes, comedere carnes, et bibere vinum: comedamus et bibamus, cras enim moriemur. 14 Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum: Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus Deus exercituum.]††† 15 [Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredi ad eum qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam, præpositum templi, et dices ad eum:‡‡‡ 16 Quid tu hic, aut quasi quis hic? quia excidisti tibi hic sepulchrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi.§§§ 17 Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus; et quasi amictum, sic sublevabit te. 18 Coronas coronabit te tribulatione; quasi pilam mittet te in terram latam et spatiosam; ibi morieris, et ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia domus domini tui.* 19 Et

*** 22:12 Et vocabit Dominus Deus exercituum. Quotidie provocat Dominus hæreticos ad pœnitentiam, etc., usque ad sed vilipendentes et desperantes dicebant: Comedamus et bibamus, cras enim moriemur Jerem. 34.. ††† 22:14 Moriamini. ID. Vitiis, aut cum eis ad inferos descendatis, etc., usque ad quæ hic dicuntur non pertinent ad captivitatem factam tempore Ezechix. ‡‡‡ 22:15 Sobnam. HIER. Convertere nunc, etc., usque ad unde ei Dominus hæc mala minatur §§§ 22:16 Quid tu hic? Ac si diceret: Cur tibi vis ædificare domum? etc., usque ad quam sepulchrum et memoria appellandum. * 22:18 Coronans coronabit te. Qui scilicet quondam habebas coronam pontificis, et sanctificationem in lamina auri in qua scriptum erat nomen Dei, tribulatione et angustia coronaberis. Tribulatione. Pro lamina aurea in qua scriptum erat nomen Domini, quam in fronte portabat sacerdos semel in anno. Quasi pilam. Sicut sphæra in loco declivi et spacios stare non potet, sic populus tuus in orbis terminos dispergetur.

expellam te de statione tua, et de ministerio tuo deponam te. ²⁰ Et erit in die illa: vocabo servum meum Eliacim, filium Helciæ,† ²¹ et induam illum tunica tua, et cingulo tuo confortabo eum, et potestatem tuam dabo in manu ejus; et erit quasi pater habitantibus Jerusalem et domui Juda. ²² Et dabo clavem domus David super humerum ejus; et aperiet, et non erit qui claudit; et claudet, et non erit qui aperiat.‡ ²³ Et figam illum paxillum in loco fideli, et erit in solium gloriæ domui patris ejus. ²⁴ Et suspendent super eum omnem gloriam domus patris ejus; vasorum diversa genera, omne vas parvulum, a vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.§ ²⁵ In die illa, dicit Dominus exercituum, auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli, et frangetur, et cadet, et peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est.]**

23

¹ Onus Tyri. [Ululate, naves maris, quia vastata est domus unde venire consueverant: de

† **22:20** Servum meum Eliacim. Per Sobnam superbum, etc., usque ad Filium Helciæ, id est patris Domini. ‡ **22:22** Clavem. Per clavem quam super humerum portat, sceptrum regni et signum victoriæ, id est crucem possumus intelligere quam Christus ipse in suo proprio portavit humero. Domus David. Domum David vocat domum Domini, in qua erat aurea clavis. Et aperiet. Unde: Qui aperit et nemo claudit, claudit et nemo aperit. Quod in passione reseravit claudi non poterit; quod in cæremoniis clausit, nemo aperiet. § **22:24** Et suspendam super. Unde in Evangelio: Omnis populus pendebat ex eo. Hodie quoque ad verbum sapientiæ ejus pendent. ** **22:25** Auferetur paxillus. Quæ dicuntur, etc., usque ad Judæi convertentur ad fidem.

terra Cethim revelatum est eis.* 2 Tacete, qui habitatis in insula; negotiatores Sidonis, transfretantes mare, repleverunt te. 3 In aquis multis semen Nili; messis fluminis fruges ejus: et facta est negotiatio gentium.† 4 Erubescite, Sidon; ait enim mare, fortitudo maris, dicens: Non parturivi, et non peperivi, et non enutrivi juvenes, nec ad incrementum perduxivi virgines.‡ 5 Cum auditum fuerit in Ægypto, dolebunt cum audierint de Tiro.§ 6 Transite maria, ululate, qui habitatis in insula!**

* **23:1** Onus Tyri. Tyrus nobilissima civitas Chananæorum, etc., usque ad hanc miseriam prædicit Isaias: Onus Tyri, etc. Ululate. In Græco apertius: Ululate, naves Carthaginis: vos, scilicet, qui Tyrum venire consuevistis causa negotiationis. Carthago colonia fuit Tyrii, ab eis constructa et culta. Naves maris. Hebraice Tharsis, id est exploratio gaudii vel contemplatio, quia gaudii contemplatio et lætitiæ vertetur in lacrymas. † **23:3** Negotiatio. HIER. Negotiatores, etc., usque ad et de aliis vitiis ad alia transeunt. Semen Nili messis fluminis fruges, etc. Sic construitur: semen Nili fluminis erat messis et fruges ejus, scilicet Tyri. Terra Chananæorum, in qua Tyrus est, infertilis est: Ægyptus, quam irrigat Nilus, fertilis frugibus, quas Tyrus ab Ægyptiis commutabat. ‡ **23:4** Mare. Sæculi scilicet in quo parva animalia cum magnis, draco quem Dominus formavit ad illudendum ei videns eos a venatoribus Christi capi, qui a dæmonibus fuerunt capti, dicit contrariæ fortitudini venatorum quam significat Sidon: Erubescite, Sidon. Non parturivi. Quasi diceret: Nihil profuit parturisse, peperisse et enutrisse juvenes, quia Tyrus sine defensione capta est. § **23:5** Cum auditum fuerit in Ægypto, etc. Tum de omnibus vitiis, tum de hæresibus hoc sentitur, quia una capta alia pertimescit, et in alterius confusione altera se capiendam sentit. ** **23:6** Transite, ululate, qui habitatis. Sicut supra dictum est, cum non possent Nabuchodonosor resistere, festinaverunt qui potuerunt naves conscendere: alii remanserunt in civitate.

7 Numquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur a diebus pristinis in antiquitate sua? Ducent eam pedes sui longe ad peregrinandum.†† 8 Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, cujus negotiatores principes, institores ejus inclyti terræ?‡‡ 9 Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, et ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.§§ 10 Transi terram tuam quasi flumen, filia maris ! non est cingulum ultra tibi.*** 11 Manum suam extendit super mare; conturbavit regna. Dominus mandavit adversus Chanaan, ut contereret fortes ejus;††† 12 et dixit: Non adjicies ultra ut glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sidonis: in Cethim consurgens transfreta: ibi quoque non

†† 23:7 Nunquid non hæc vestra est, quæ gloriabatur a diebus pristinis in antiquitate, etc. Quasi diceret: Hæc ideo præcipio, quia urbs vestra Tyrus, deposito errore veteri, transibit ad veritatem.

‡‡ 23:8 Principes institores ejus inclyti terræ, etc. ID. Inter alios negotiatores, vel etiam in regnis. §§ 23:9 Ad ignominiam deduceret, etc. Non Dominus ignominie auctor est, sed quod ignominiosum est ostendit, secundum illud: Contaminatione contaminabit eum, non quod sacerdos contaminationis auctor sit, sed quod ostendit contaminatum eum quem mundum putabant multi.

*** 23:10 Flumen. Babyloniorum. Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus, dum recordaremur Sion Psal. 136.. Cingulum ultra tibi. Fortitudo resistendi, cingulo enim lumbos restringimus: in lumbis fortitudinem habere dicimur. ††† 23:11 Conturbavit regna. Scilicet Ægyptiorum et Moabitarum, et aliarum in circuitu. Tyro enim capta et subversa, alia regna conturbata sunt timore. Regnum quoque Ægypti pro subversa Tyro datum est Nabuchodonosor.

erit requies tibi.‡‡‡ 13 Ecce terra Chaldæorum, talis populus non fuit: Assur fundavit eam; in captivitate traduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam.‡‡‡ 14 Ululate, naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.]*
 15 Et erit in die illa: in oblivione eris, o Tyre! septuaginta annis, sicut dies regis unius; post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis:† 16 [Sume citharam, circui civitatem, meretrix oblivioni tradita: bene cane, frequenta can-

‡‡‡ 23:12 Filia Sidonis. ID. In terra Chanaan sunt Tyrus et Sidon; unde: Mulier Chananæa exivit de finibus Tyri et Sidonis occurrens Salvatori Matth. 15.. Transfreta. Sæpe videmus quosdam a proposito suo transire ad aliud, a militia ad negotiationem: a causis ad arma mutant industriam, ut mutant infelicitatem. Sed, Deo dispensante, omnia eveniunt contraria, ut per miseras coacti non in se, sed in Domino creatore confidant. ‡‡‡ 23:13 Talis populus non fuit. Usque ad mortem Nabuchodonosor fortissimi super omnes Chaldæi et Assyrii; postea populus Græcorum et Romanorum fortior fuit. Suffoderunt. Quando Nabuchodonosor Tyrum invasit navigio, non solum murum, sed et domos subvertit; et quæ erat negotiatio civitatum, facta est per septuaginta annos siccatio sagenarum. * 23:14 Naves maris, etc. Hebraice Tharsis, etc., usque ad vir ecclesiasticus destruit et subjicit sibi. † 23:15 Septuaginta annis. HIER. Tyrus quondam angustiata, etc., usque ad quis ergo non habeat spem salutis, si bene cecinerit, si chordas, id est virtutes, bene composuerit? ID. Septenarius et septuagesimus, qui vel singulis diebus, vel septem decadibus perficitur, perfectam significat pœnitentiam, ut, tempore pœnitentiæ expleto, jure Tyrus ad antiquum statum restituatur. Canticum meretricis. Quæ ab amatoribus derelicta solet carmina in consolationem componere, et præterita commemorare, sic et Tyrus reversa.

ticum, ut memoria tui sit.‡ 17 Et erit post septuaginta annos: visitabit Dominus Tyrum, et reducet eam ad mercedes suas, et rursus fornicabitur cum universis regnis terræ super faciem terræ; 18 et erunt negotiationes ejus et mercedes ejus sanctificatæ Domino: non condentur neque reponentur, quia his qui habitaverint coram Domino erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem, et vestiantur usque ad vetustatem.]§

24

1 [Ecce Dominus dissipabit terram: et nudabit eam, et affliget faciem ejus, et disperget habitatores ejus.* 2 Et erit sicut populus, sic sacerdos; et sicut servus, sic dominus ejus; sicut ancilla, sic domina ejus; sicut emens, sic ille qui vendit; sicut fœenerator, sic is qui mutuum accipit; sicut

‡ **23:16** Sume tibi citharam. Quæ de hoc onere sequuntur ad reversionem Tyri spectant. Bene cane, frequenter, etc. Admonet eam canticum miseriarum suarum semper cantare, ne iterum eadem patiat. Dicunt enim hanc esse musicæ naturam: si lætum invenerit, lætiores facit; si tristem, tristiores reddit. § **23:18** Et erunt negotiationes ejus, et mercedes ejus. Sicut dicit Hieronymus in Jeremia, etc., usque ad mercedes Domino sacrificaverunt.
* **24:1** Ecce Dominus nudabit, etc. HIER. Post specialem gentium singularum correptionem, etc., usque ad Ægyptiorum et multorum aliorum ad generale onus judicii extremi transit.

qui repetit, sic qui debet.† ³ Dissipatione dissipabitur terra, et direptione prædabitur; Dominus enim locutus est verbum hoc. ⁴ Luxit, et defluxit terra, et infirmata est; defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ. ⁵ Et terra infecta est ab habitatoribus suis, quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum. ⁶ Propter hoc maledictio vorabit terram, et peccabunt habitatores ejus; ideoque insanient cultores ejus, et relinquentur homines pauci.‡ ⁷ Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde;§ ⁸ cessavit

† **24:2** Erit. ID. Omnes similiter vel pro bonis remunerabuntur, vel pro malis damnabuntur. Nulla diversitas erit inter nobilem et ignobilem, sacerdotem et laicum, servum et dominum, etc. Omnes enim exæquo stabunt ante tribunal Christi; nec erit acceptio personarum apud Deum. Sic sacerdos. Bonus populus cum bono sacerdote percipiet coronam vitæ; mali simul sustinebunt tormenta gehennæ sine acceptione personæ. Terra. ID. Terrena opera ad nihilum redigentur, ut abolita imagine terreni hominis permaneat imago cœlestis. Caro enim et sanguis regnum Dei non possidebunt, quia mortale hoc induet immortalitatem. ‡ **24:6** Maledictio vorabit terram. Sicut in principio benedixit Deus omni creaturæ, sic in fine maledicit his qui terreni sunt; nec peregrini, sed habitatores terræ: et qui in ea peccant, obliiti conditionis suæ contra se mutuo debacchantes. Et pauci remanebunt, qui habeant imaginem cœlestis. § **24:7** Luxit vindemia, infirmata vitis est. ID. In consummatione, mundi præteritarum deliciarum recordatio erit materia cruciatuum; unde, purpuratus dives qui receperat bona in vita sua, elevans oculos de inferno, cernit Lazarum in requie Luc. 19.; unde: Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis Luc. 6.. Ingemuerunt omnes qui lætabantur, etc. Hoc testimonium ingerimus eis qui in conviviis non solum gula et ebrietate, sed auribus luxuriantur, ut per omnes sensus animæ fortitudo mollescat.

gaudium tympanorum, quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ. ⁹ Cum cantico non bibent vinum; amara erit potio bibentibus illam. ¹⁰ Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus, nullo introëunte.** ¹¹ Clamor erit super vino in plateis, deserta est omnia lætitia, translatum est gaudium terræ.†† ¹² Relicta est in urbe solitudo, et calamitas opprimet portas. ¹³ Quia hæc erunt in medio terræ in medio populorum, quomodo si paucæ olivæ quæ remanserunt excutiantur ex olea et racemi, cum fuerit finita vindemia.]]‡ ¹⁴ [Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt: cum glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.]]§§ ¹⁵ Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum; in insulis maris nomen Domini Dei Israhël. ¹⁶ A finibus terræ laudes audivimus, gloriam Justi. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi. Væ mihi ! prævaricantes prævaricati sunt, et prævaricatione transgressorum prævaricati

** **24:10** Attrita est civitas vanitatis. Mundus in quo omnia vana, vanitas vanitatum et omnia vanitas. †† **24:11** Clamor erit super vino. Per vinum, errorem; ebrii enim errant. Per plateas quæ Græce a latitudine dicuntur spatiosam et latam viam, quæ ducit ad mortem, accipimus. Super his ergo qui erraverunt in lata et spatiosa via hujus sæculi, in die iudicii clamor doloris erit. ‡‡ **24:13** In medio terræ. Jerusalem, quæ est ut aiunt umbilicus terræ. Et, autumant multi, quia Dominus iudicaturus super montem Sion, ex quo ascendit, in ære sedebit, in nube veniet. Quomodo si paucæ olivæ, etc. Paucis relictis, cum persecutio voraverit terram, etc., usque ad collectis quoque racemis vix pauci remanent in vitibus vacuis. §§ **24:14** Atque laudabunt: cum glorificatus fuerit Dominus. ID. Laudabunt qui poterunt remanere et pressuram Antichristi fugere, vel ardorem imminentis gehennæ. Hinnient. Equorum similitudine, lætitia gestientes magnitudinem.

sunt. *** 17 Formido, et fovea, et laqueus super te, qui habitator es terræ. ††† 18 Et erit: qui fugerit a voce formidinis cadet in foveam; et qui se explicaverit de fovea tenebitur laqueo; quia cataractæ de excelsis apertæ sunt et concutientur fundamenta terræ. ‡‡‡ 19 Confractioe confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commovebitur terra; §§§ 20 agitatione agitabitur terra sicut ebrius, et auferetur quasi tabernaculum unius noctis; et gravabit eam iniquitas sua, et corruet, et non adjiciet ut resurgat. * 21 Et erit: in die illa visitabit Dominus super militiam cæli in excelso, et super reges terræ qui sunt super

*** 24:16 A finibus terræ, laudes audivimus, gloriam justi. In Hebræo, alis terræ. Alæ autem vel fines terræ, prophetæ sunt et apostoli, qui de terrenis ad cœlestia volant, et quibusdam præceptorum finibus vivendi modum terminant. Dicunt ergo sancti: Sicut a prophetis et apostolis audivimus, sic modo impletum videmus. Secretum meum mihi. ID. Nec potest plene enarrare præmia bonorum, nec pœnas malorum, quæ prævidet per spiritum; et inde dolet, dicens: Væ mihi. ††† 24:17 Formido et fovea. Possunt hæc tam ad tempora martyrum, etc., usque ad sic etiam fiet in tempore Antichristi. ‡‡‡ 24:18 Apertæ sunt, etc. Ut videat Deus iniquitates Antichristi et judicet. Dum enim non punit peccata, se videre ea dissimulat. Fundamenta terræ. Principes sæculi, terrena opera. §§§ 24:19 Confractioe confringetur. Non quod terra redigatur in pulverem, vel nihilum, sed quia omnia terrena transibunt. Et quomodo ebrius nescit quid agat, sic omnes qui versantur in terra malorum magnitudine ebrii erunt et stupebunt ad omnia. * 24:20 Tabernaculum unius noctis. ID. Quod a viatore transfertur, ut nullum remaneat vestigium, sic transibit figura hujus mundi I Cor. 7., et erit terra deserta ut non sit habitatio amplius hominum in ea.

terram;† 22 et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, et claudentur ibi in carcere, et post multos dies visitabuntur.‡ 23 Et erubescet luna, et confundetur sol, cum regnaverit Dominus exercituum in monte Sion et in Jerusalem et in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.]§

25

1 [Domine, Deus meus es tu; exaltabo te, et confitebor nomini tuo: quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles. Amen.* 2 Quia

† 24:21 Et erit, etc. Quasi diceret: Fenestræ cœli apertæ sunt, ut prospiciente Domino terrena peccata, omnis figura terrenorum operum prætereat et corruat, neque in pristina statura resurgat. Visitabit ergo Dominus in die illa super militiam cœli, ut non solum terrena, sed cœlestia iudicet. Super militiam. ID. Inebriatus est in cœlo gladius meus. Astra non sunt munda in conspectu ejus. Et in angelis suis reperit pravitatem Isa. 34, Job. 15, 4.. Reges terræ. HIER. Rectores tenebrarum, contra spiritualia nequitiae in cœlestibus Ephes. 6.; unde in Daniel: Exiit in occursum mihi princeps regni Persarum, et princeps regni Medorum Dan. 10.

‡ 24:22 Et congregabuntur. ID. Origenes dicit quod, post hanc sententiam: Ite, maledicti, in ignem æternum Matth. 25., post multos dies, id est post mille annos visitandi et liberandi sunt. Sed hoc Ecclesia non recipit. Dictum est enim: Ibunt impii in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam Matth. 13.. Quod autem æternum est omni fine caret, et sicut gaudium æternum, ita et supplicium. Unus fascis in lacum. Unde: Alligate ea per fasciculos ad comburendum. Et post multos. Notandum quod non addit: a Domino vel ab angelis, etc., usque ad quod Domini arbitrio derelictum est. § 24:23 Et erubescet. Unde creatura ingemiscit et parturit, etc., usque ad qualis fuit Abraham mortuus in senectute bona. * 25:1 Amen. HIER. Hebræum, quo sæpe Dominus utitur in Evangelio: Amen amen, id est vere vere dico vobis.

posuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum: ut non sit civitas, et in sempiternum non ædificetur.† 3 Super hoc laudabit te populus fortis; civitas gentium robustarum timebit te: 4 quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes a turbine, umbraculum ab æstu; spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem. 5 Sicut æstus in siti, tumultum alienorum humiliabis; et quasi calore sub nube torrente, propaginem fortium marcescere facies. 6 Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ. 7 Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, et telam quam orditus est super omnes nationes. 8 Præcipitabit mortem in sempiternum; et auferet Dominus Deus lacrimam ab omni facie, et opprobrium populi sui auferet de universa terra: quia Dominus locutus est.] 9 [Et dicet in die illa: Ecce Deus noster iste; exspectavimus eum, et salvabit nos; iste Dominus, sustinuimus eum: exsultabimus, et lætabimur in salutari ejus. 10 Quia requiescet manus Domini in monte isto; et triturbabitur Moab sub eo, sicuti

† 25:2 Civitas. Eversa a Nabuchodonosor, restituta est a Neemia, et a Jesu summo sacerdote. Eversa a Romanis, restituta est ab Ælio Adriano; sed non in eodem loco, nec in statum pristinum. Et in sempiternum. ID. Ut mille annorum regnum et aureæ Jerusalem et gemmatæ fabula quiescat.

teruntur paleæ in plaustro.‡ ¹¹ Et extendet manus suas sub eo sicut extendit natans ad natandum; et humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum ejus. ¹² Et munimenta sublimium murorum tuorum concident, et humiliabuntur, et detrahentur in terram usque ad pulverem.]

26

¹ [In die illa cantabitur canticum istud in terra Juda: Urbs fortitudinis nostræ Sion; salvator ponetur in ea murus et antemurale.* ² Aperite portas, et ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.† ³ Vetus error abiit: servabis pacem; pacem, quia in te speravimus.‡ ⁴ Sperastis in Domino in sæculis æternis; in Domino Deo forti in perpetuum. ⁵ Quia incurvabit habitantes in

‡ **25:10** Et triturbabitur Moab, etc. ID. Licet generaliter de consumptione mundi loqueretur, etc., usque ad per Moab igitur recte intelligimus diabolum filiis Dei semper adversarium. Paleæ in plaustro. Ferratis plaustri teruntur paleæ, ut eas facilius animalia et pascant et ruminent. * **26:1** In die illa, etc. ID. Hoc ad præsentem Ecclesiam potest referri, et ad diem judicii. Nunc Ecclesia canticum novum cantat: Christi nativatem, passionem, resurrectionem, ascensionem. Vetus namque est antiquum hominem ad inferna descendere; novum, ad cælum ascendere. Urbs fortitudinis. Vox justorum, et nunc, et in futuro. † **26:2** Aperite portas. Hoc canticum repente mutat personas. Portas. Justitiæ; unde: Aperite mihi portas justitiæ. Portæ vitæ et justitiæ, etc., usque ad et per multas portas ad eum qui dicit: Nemo venit ad Patrem nisi per me Joan. 14.. ‡ **26:3** Pacem. ID. Repetitio confirmatio est. Hanc habet ille de quo dicitur: Homo homo filiorum Israël Ezech. 14.; et alibi: Vir vir cujus uxor cubile maculaverit Num. 5., ut duplex homo et duplex vir pacem consequatur duplicem.

excelso; civitatem sublimem humiliabit: humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem. ⁶ Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum. § ⁷ Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandum. ⁸ Et in semita iudiciorum tuorum, Domine, sustinuumus te: nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ. ⁹ Anima mea desideravit te in nocte, sed et spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te. Cum feceris iudicia tua in terra, justitiam discent habitatores orbis. ** ¹⁰ Misereamur impio, et non discet justitiam; in terra sanctorum iniqua gessit, et non videbit gloriam Domini. †† ¹¹ Domine, exaltetur manus tua, et non videant; videant, et confundantur zelantes populi; et ignis hostes tuos devoret. †† ¹² Domine, dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es no-

§ **26:6** Conculcabit eam pes, etc. Quia Omnis qui se exultat humiliabitur Luc. 1.. Etiam ad contrarias fortitudines hæc referre possumus. Egenorum. HIER. Apostolorum, quos expulerunt Judæi de finibus suis, qui, Domini imitantes paupertatem privilegium virtutis, ejus consecuti sunt. ** **26:9** Anima mea desideravit, etc. Non caro; unde: Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum Psal. 41.. Caro concupiscit adversus spiritum Gal. 5.. †† **26:10** Misereamur. ID. Dominus ad prophetam: An misereamur impio, ita ut discat, scilicet clementiam meam, dum ipse salvatur? quasi, hoc melius est. Et non discet justus, etc. Quasi diceret: Quomodo poterit nosse tuam justitiam, expertus tuam clementiam? Et non videbit. Dominus ad prophetam, quasi melius est, ut videat, et erubescat de malis suis. Et non videbit, quasi diceret: ad pœnam sufficit, quia non videbit me regnantem in cœlo cum sanctis meis. LXX: Auferetur impius, ut non videat claritatem Dei.

†† **26:11** Confundantur zelantes. LXX: Zelus apprehendet populum ineruditum.

bis. §§ 13 Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te; tantum in te recordemur nominis tui. *** 14 Morientes non vivant, gigantes non resurgant: propterea visitasti et contrivisti eos, et perdidisti omnem memoriam eorum. 15 Indulsisti genti, Domine, indulsisti genti, numquid glorificatus es? elongasti omnes terminos terræ. ††† 16 Domine, in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. 17 Sicut quæ concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis, sic facti sumus a facie tua, Domine. 18 Concepimus, et quasi parturivimus, et peperimus spiritum. Salutes non fecimus in terra; ideo non ceciderunt habitatores terræ. ††† 19 Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent. Expergiscimini, et laudate, qui habitatis in pulvere, quia ros lucis ros tuus, et terram gigantum detra-

§§ 26:12 Domine, dabis. ID. Notandum quod postquam opera nostra reddiderit nobis, pacem etiam daturus sit, et quod ideo postulent pacem, quia operatus sit in eis. Dicunt, se, scilicet tormenta, sustinuisse, ut post misericordiam consequantur. *** 26:13 Domine, possederunt. ID. Dæmones, quos in idolis coluimus. LXX: Domine, extra te nescimus alium, non absolute alium, sed extra te: Pater enim in Filio, et Filius in Patre. Tantum in te recordemur. ID. Non aliud petimus, nisi ut post errores digni simus, qui nominis tui recordemur. Perdidisti omnem. ID. LXX: Masculinum eorum, etc., usque ad memoria masculinum interpretatus est contra illud: Nolite errare, Deus non irridetur. ††† 26:15 Nunquid. Non pœnitentiam egit, et hoc est: Nunquid, etc., quasi diceret: Securitas negligentiam, negligentia contemptum parit. ††† 26:18 Et peperimus. Alii distingunt sic: Et peperimus spiritum, salutem non fecimus in terra. Spiritum: salute, etc. Ut tota mente credamus, et per quem beneficia non sensimus, per tormenta discamus.

hes in ruinam. ²⁰ Vade, populus meus, intra in cubicula tua; claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio. ²¹ Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum; et revelabit terra sanguinem suum, et non operiet ultra interfectos suos.]§§§

27

¹ [In die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, et grandi, et forti, super Leviathan, serpentem vectem, et super Leviathan, serpentem tortuosum, et occidet cetum qui in mari est.* ² In die illa vinea meri cantabit ei.† ³ Ego Dominus qui servo eam; repente propinabo ei. Ne forte visitetur contra eam, nocte et die servo eam. ⁴ Indignatio non est mihi. Quis dabit me spinam et veprem in prælio? gradiar super eam, succendam eam pariter. ⁵ An potius tenebit fortitudinem meam? faciet pacem mihi, pacem faciet mihi.‡ ⁶ Qui ingrediuntur impetu ad Jacob, florebit et

§§§ **26:21** Revelabit terra. ID. Terreni tunc non poterunt celare quos occiderunt, quia tunc omnia aperta; vel, terra quæ suscepit sanguinem martyrum et operuit, tunc revelabitur quando resurgent. * **27:1** In die illa, etc. ID. Tradunt Hebræi diabolum, etc., usque ad ut inducatur gladius super eum. Vectem. HIER. LXX: Fugitivum. Tunc enim fugiet, etc., usque ad serpens autem, quia insidias molliter infundit. Cetum. Hebræi, Tanniu; unde Hebræi fabulabantur Leviathan habitare sub terra et in æthere, Tanniu vero in mari. † **27:2** Vineam meri cantabit. Cui Jeremias propinat calicem meracissimum. Merum Græce, purum Latine. ‡ **27:5** An potius? Vox Patris deliberative, etc., usque ad qui non sunt salvati auctoritate legis.

germinabit Israël, et implebunt faciem orbis semine. § 7 Numquid juxta plagam percutientis se percussit eum? aut sicut occidit interfectos ejus, sic occisus est? 8 In mensura contra mensuram, cum abjecta fuerit, judicabis eam; meditatus est in spiritu suo duro per diem æstus. 9 Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob; et iste omnis fructus: ut auferatur peccatum ejus, cum posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos: non stabunt luci et delubra.** 10 Civitas enim munita desolata erit; speciosa relinquetur, et dimittetur quasi desertum; ibi pascetur vitulus, et ibi accubabit, et consumet summitates ejus. 11 In siccitate messes illius conterentur. Mulieres venientes, et docentes eam; non est enim populus sapiens: propterea non miserebitur ejus qui fecit eum, et qui formavit eum non parcat ei.†† 12 Et erit: in die illa percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Ægypti; et vos congregabimini unus et unus, filii Israël.‡‡ 13 Et erit: in die illa

§ 27:6 Israël, id est populus Judæorum conversus, videns doctrina filiorum suorum orbem floruisse. ** 27:9 Idcirco. Quasi diceret: Ideo dimittetur iniquitas domui Jacob: et cætera propter merita scilicet apostolorum, qui per mundum idolorum altaria comminuerunt. †† 27:11 Conterentur. ID. Sicut Delbora ad bellum ivit et populum ad ignominiam Judæorum judicavit; et imminente Chaldæorum captivitate, viris tacentibus Olda prophetavit: sic imminente captivitate Romanorum, veniebant forte mulieres et docebant eos. Mulieres. Diversæ Synagogæ; vel aperte mulieres, quæ nudatis pectoribus sanguinantes feriunt lacertos. Docentes eam. HIER. Magna infelicitas populi et reprehensio, a mulieribus lamentationis carmina discere. ‡‡ 27:12 Ab alveo. LXX: ab Euphrate, etc., usque ad quia habet turbidas aquas, et non perpetuas.

clangetur in tuba magna; et venient qui perditifuerant de terra Assyriorum, et qui ejecti erant in terra Ægypti, et adorabunt Dominum in monte sancto in Jerusalem.]

28

¹ [Væ coronæ superbîæ, ebriis Ephraim, et flori decidenti, gloriæ exsultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguissimæ, errantes a vino.*
² Ecce validus et fortis Dominus sicut impetus grandinis; turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium et emissarum super terram spatiosam. ³ Pedibus conculcabitur corona superbîæ ebriorum Ephraim. ⁴ Et erit flos decedens gloriæ exsultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium, quasi temporaneum ante maturitatem autumnî, quod, cum aspexerit videns, statim ut manu tenuerit, devorabit illud. ⁵ In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, et sertum exsultationis residuo populi sui;† ⁶ et spiritus iudicii sedenti super iudicium, et fortitudo revertentibus de bello ad portam.]‡ ⁷ [Verum hi quoque præ vino nescierunt,

* **28:1** Væ coronæ superbîæ. ID. Huc usque ad consummationem mundi, etc., usque ad nec pœnitentiæ fructum salutis habuit. Vallis pinguissimæ. Gethsemani fertilitate frugum, per eam erat eis ascensus in civitatem, et ibi figebant aliqui, ludi causa, tentoria dum in civitate morabantur. † **28:5** In die illa. ID. Secundum prophetiam, cum Dominus, etc., usque ad Scribæ enim et Pharisæi vino et sicera inebriati sunt. ‡ **28:6** Fortitudo revertentibus. ID. Non leguntur bella Ezechîæ, sed Dominus pro eo bellum gessit, interfectis centum et octoginta quinque millibus Assyriorum, quorum Judæi spolia collegerunt: et ad portas Jerusalem cum gaudio reversi sunt.

et præ ebrietate erraverunt; sacerdos et propheta nescierunt præ ebrietate; absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium. ⁸ Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultra locus. § ⁹ Quem docebit scientiam? et quem intelligere faciet auditum? Ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus. ^{**} ¹⁰ Quia manda, remanda; manda, remanda; exspecta, reexspecta; exspecta, reexspecta; modicum ibi, modicum ibi. †† ¹¹ In loquela enim labii, et lingua altera loquetur ad populum istum. ‡‡ ¹² Cui dixit: Hæc est requies mea, reficite lassum; et hoc est meum refrigerium: et noluerunt audire. ¹³ Et erit eis verbum Domini: Manda, remanda; manda, remanda; exspecta, reexspecta; exspecta, reexspecta; modicum ibi, modicum ibi; ut vadant, et cadant retrorsum, et conterantur, et illaqueentur, et capiantur.

§ **28:8** Omnes enim. Dum Scripturarum non digerunt cibos, nec corpori faciunt vitales, sed immaturos et fetentes egerunt, ut in eis Dominus nullum inveniat locum. ^{**} **28:9** Ablactatos a lacte, avulsos. Alios non, quia portare non possunt. Hi enim sunt qui jam solido cibo uti possunt; aliis dicit Apostolus: Lac dedi vobis potum, non escam I Cor. 3.. †† **28:10** Quia manda, remanda, manda, remanda; exspecta, reexspecta, exspecta, reexspecta, modicum ibi, modicum ibi. ID. Quasi dicat. Vos non potestis doceri, quia irridentes prophetas per quos prædicit Dominus vobis mala superventura, ut pœnitentiam agatis et liberemini; opponitis, manda, remanda; quasi dicat: O Propheta, præcipe quod vis, minare quæ vis; hæc tamen non eveniunt quæ minaris. ‡‡ **28:11** In loquela enim. Quasi dicat: Malo vestro hæc dicitis, quia non prænuntiabit vobis Dominus amodo mala, sed statim inferet. Et hoc est: In loquela enim labii et lingua altera loquentur ad populum istum, etc.

14 Propter hoc audite verbum Domini, viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem. 15 Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, et cum inferno fecimus pactum: flagellum inundans cum transierit, non veniet super nos quia posuimus mendacium spem nostram, et mendacio protecti sumus. 16 Idcirco hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum; qui crediderit, non festinet. §§ 17 Et ponam in pondere iudicium, et iustitiam in mensura; et subvertet grando spem mendacii, et protectionem aquæ inundabunt. 18 Et delebitur fœdus vestrum cum morte, et pactum vestrum cum inferno non stabit: flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem. 19 Quandocumque pertransierit, tollet vos, quoniam in mane diluculo pertransibit in die et in nocte; et tantummodo sola vexatio intellectum dabit auditui.*** 20 Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat; et pallium breve utrumque operire non potest. 21 Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus; sicut in valle quæ est in Gabaon irascetur, ut faciat opus suum, alienum opus ejus: ut operetur opus

§§ 28:16 Lapidem. Lapidem quem ædificantes reprobaverunt, hic factus est in caput anguli. *** 28:19 Sola vexatio intellectum dabit auditui.

suum, peregrinum est opus ejus ab eo.††† 22 Et nunc nolite illudere, ne forte constringantur vincula vestra; consummationem enim et abbreviationem audivi a Domino Deo exercituum, super universam terram.] 23 [Auribus percipite, et audite vocem meam: attendite, et audite eloquium meum. 24 Numquid tota die arabit arans ut serat? proscindet et sarriet humum suam?††† 25 Nonne cum adæquaverit faciem ejus, seret gith et cyminum sparget? et ponet triticum per ordinem, et hordeum, et milium, et viciam in finibus suis?§§§ 26 Et erudiet illum in judicio; Deus suus docebit illum. 27 Non enim in serris triturbabitur gith, nec rota plaustrum super cyminum circuibit; sed in virga excutietur gith, et cyminum in baculo. 28 Panis autem comminuetur; verum non in perpetuum triturbans triturbabit illum, neque vexabit eum rota plaustrum, neque unguis suis comminuet eum. 29 Et hoc a Domino Deo exercituum exivit, ut mirabile faceret consilium, et magnificaret justi-

††† 28:21 Sicut enim. Philisthæos congregatos superveniens David auxilio Domini, divisit vivos a mortuis et perversa loca dispersit; unde locus ille Baalphrasim nomen accepit. Alienum opus. ID. Opus proprium Dei est misereri, parcere, condonare. Non suum, sed alienum est, irasci, punire. GREG. In mundum veniet, ut faciat opus suum, scilicet ut redimat genus humanum; sed ab ipso est alienum opus ejus; non convenit enim Deitati conspui, flagellari, crucifigi. ††† 28:24 Nunquid tota. HIER. Pius et misericors Deus genus humanum, ut fructum boni operis afferat, arat ut agricola vomere prædicationis, proscindit verbere tribulationis, nunc peste, nunc captivitate corrigit; et hoc est: Nunquid tota die, etc. §§§ 28:25 Gith et cyminum. Gith et cyminum quæ in virga excutuntur, etc., usque ad clavem scientiæ habentes.

tiam.]**

29

¹ [Væ Ariel, Ariel civitas, quam expugnavit David! additus est annus ad annum: solemnitates evolutæ sunt.* ² Et circumvallabo Ariel, et erit tristis et mœrens, et erit mihi quasi Ariel. ³ Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo, et jacciam contra te aggerem, et munimenta ponam in obsidionem tuam.† ⁴ Humiliaberis, de terra loqueris, et de humo audietur eloquium tuum; et erit quasi pythonis de terra vox tua, et de humo eloquium tuum mussitabit.‡ ⁵ Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te, et sicut favilla pertransiens multitudo eorum qui contra te prævaluerunt; ⁶ eritque repente confestim. A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, et commotione terræ, et voce magna turbini et tempestatis, et flammæ ignis devorantis.§

* **28:29** Et hoc a Domino Deo exivit. * **29:1** Væ Ariel. ID. Ad Jerusalem compatiens affectu: Quia si cognovisses et tu Luc. 19.; Ariel, leo Dei; leo enim Dei Jerusalem potentissima et fortissima fuit. Expugnavit. ID. Cum potentissima esset, repugnantibus cæcis et claudis, quando Joab primus domatum excelsa conscendit. Additus est annus. Cum captivitati essent a Nabuchodonosor, neque templum habebant, neque sacrificium, et hoc per multos annos: et hoc est annus ad annum additus. † **29:3** Quasi sphæram in circumitu tuo. Templi similitudinem retinentis antiquam, non magnificentiam. ‡ **29:4** Pythonis, etc. ID. Phytonissa quæ erat in Endor per necromantiam Samuelem, imo dæmonem suscitavit: et hujusmodi futura prædixit in populo illo. Mania, insania, unde manichæos, manthos, divinatio. § **29:6** In tonitruo. Visi sunt Romani irruere cum tonitruo, et terra moveri eorum adventu, et cum flamma ignis, quia et civitatem succenderunt et templum.

7 Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium gentium quæ dimicaverunt contra Ariel, et omnes qui militaverunt, et obsederunt, et prævaluerunt adversus eam. 8 Et sicut somniat esuriens, et comedit, cum autem fuerit expergefactus, vacua est anima ejus; et sicut somniat sitiens et bibit, et postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, et anima ejus vacua est: sic erit multitudo omnium gentium quæ dimicaverunt contra montem Sion. 9 Obstupescite et admiramini; fluctuate et vacillate; inebriamini, et non a vino; movemini, et non ab ebrietate.** 10 Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis; claudet oculos vestros: prophetas et principes vestros, qui vident visiones, operiet. 11 Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege istum: et respondebit: Non possum, signatus est enim.†† 12 Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei: Lege; et respondebit: Nescio litteras. 13 Et dixit Dominus: Eo quod appropinquat populus iste ore suo, et labiis suis glorificat me, cor autem ejus longe est a me, et timuerunt me mandato hominum et doctrinis,‡‡ 14 ideo ecce ego addam

** 29:9 Obstupescite et admiramini. HIER. Post subversionem Jerusalem et templi, id est Ariel contra Scribas et Pharisæos prophetia dirigitur. †† 29:11 Signatus est enim. Hæc impleta sunt, quando et dignitatem et sacerdotium amiserunt, et civitas destructa est et templum a principibus Romanorum. ‡‡ 29:13 Eo quod appropinquat populus iste. ID. Dominus in Evangelio Matthæi utitur, etc., usque ad verbis propriis usos. Labiis suis. ID. 70. Labiis suis me honorat, cor autem ejus longe est a me: frustra autem colunt me, docentes præcepta hominum atque doctrinas.

ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi et stupendo; peribit enim sapientia a sapientibus ejus, et intellectus prudentium ejus abscondetur. §§ 15 Væ qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium; quorum sunt in tenebris opera, et dicunt: Quis videt nos? et quis novit nos? *** 16 Perversa est hæc vestra cogitatio; quasi si lutum contra figulum cogitet, et dicat opus factori suo: Non fecisti me; et figmentum dicat fictori suo: Non intelligis. ††† 17 Nonne adhuc in modico et in brevi convertetur Libanus in carmel, et carmel in saltum reputabitur? ††† 18 Et audient in die illa surdi verba libri, et de tenebris et caligine oculi cæcorum videbunt. 19 Et addent mites in Domino lætitiā, et pauperes homines in Sancto Israël exsultabunt; 20 quoniam defecit qui prævalebat, consummatus est illusor, et succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem, 21 qui peccare faciebant homines in verbo, et ar-

§§ 29:14 Peribit enim. ID. Ab loco hoc Apostolus testimonium ponit: Perdam sapientiam sapientium, et intellectum prudentium reprobabo: aliis verbis eundem sensum: Vere grande miraculum fecit Deus in populo ut eodem tempore civitas arderet, et templum corrueret, et omnis magistrorum scientia deperiret. *** 29:15

A Domino abscondatis. ID. Quasi non videat Deus. Hoc errore Adam et Eva absconderunt se: Cain quoque dixit: A facie tua abscondar. ††† 29:16 Perversa est, etc. ID. Ut Creator ignoret creaturam; unde Apostolus: O homo tu quis es, qui respondeas Deo? nunquid dicit figmentum factori suo: Quare me fecisti? Rom. 9. ††† 29:17 In modico et in brevi. HIER. Modicum et breve ex quo hoc prædictum est usque ad ascensionem Domini: omnia enim tempora, æternitati comparata, brevia sunt et momentanea. Libanus in Carmel. Libanus mons in Phœnicia, etc., usque ad si esset cum adultero viro.

guentem in porta supplantabant, et declinaverunt frustra a justo. §§§ 22 Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham: Non modo confundetur Jacob, nec modo vultus ejus erubescet;* 23 sed cum viderit filios suos, opera manuum mearum in medio sui sanctificantes nomen meum, et sanctificabunt Sanctum Jacob, et Deum Israël prædicabunt; 24 et scient errantes spiritu intellectum, et mussitatores discent legem.]

30

1 [Væ filii desertores, dicit Dominus, ut faceretis consilium, et non ex me, et ordiremini telam, et non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum;* 2 qui ambulatis ut descendatis in Ægyptum, et os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, et habentes fiduciam in umbra Ægypti !† 3 Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, et fiducia umbræ Ægypti in ignominiam. 4 Erant enim in

§§§ 29:21 Et declinaverunt frustra a justo. Dæmones conati sunt, etc., usque ad Scribæ et Pharisæi declinaverunt frustra a justo, dicentes: Non habemus regem nisi Cæsarem Joan. 19.. * 29:22 Redemit Abraham. De igne Chaldæorum, etc., usque ad ignis enim lingua eorum ur dicitur. * 30:1 Væ, filii desertores, dicit Dominus. ID. Post prophetiam contra Ariel et cætera, etc., usque ad fugerunt in Ægyptum: et hoc est: væ, filii desertores. † 30:2 Qui ambulatis. Ut dicit Hieronymus: Jeremias cum eis ivit, etc., usque ad: ut habitaretis in terra vestra. Erant enim in Thaphnis. Quasi dicat: An ideo recessistis a me, ut fugeretis usque in Thaphnis et Anes? Thaphnis civitas in qua magi contra Moysen signa fecerunt; Anes in finibus Ægypti sita est: forsitan timore turbati non ausi sunt in Thaphnis manere, et fugerunt usque ad Anes.

Tani principes tui, et nuntii tui usque ad Hanes pervenerunt. ⁵ Omnes confusi sunt super populo qui eis prodesse non potuit: non fuerunt in auxilium et in aliquam utilitatem, sed in confusionem et in opprobrium.] ⁶ Onus jumentorum austri. [In terra tribulationis et angustiae leæna, et leo ex eis, vipera et regulus volans; portantes super humeros jumentorum divitias suas, et super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum qui eis prodesse non poterit.‡ ⁷ Ægyptus enim frustra et vane auxiliabitur. Ideo clamavi super hoc: Superbia tantum est, quiesce. ⁸ Nunc ergo ingressus, scribe ei super buxum, et in libro diligenter exara illud, et erit in die novissimo in testimonium usque in æternum. § ⁹ Populus enim ad iracundiam provocans est: et filii mendaces, filii nolentes audire legem Dei; ¹⁰ qui dicunt videntibus: Nolite videre, et aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea quæ recta sunt; loquimini nobis placentia: videte nobis errores. ¹¹ Auferte a me viam; declinate a me semitam; cesset a facie nostra Sanctus Israël. ¹² Propterea hæc dicit Sanctus Israël: Pro eo quod reprobastis verbum hoc, et sperastis in

‡ **30:6** Onus jumentorum. ID. Post decem onera diversarum gentium, undecimum onus reliquarum duarum tribuum ponit, quæ remanserunt ducto Sedechia et aliis principibus in Babylonem. In terra. ID. Eremus per quam pontifex Joanna filius Chareæ et alii duces traduxerunt reliquias in Ægyptum contra præceptum Domini; vel, ipsa Ægyptus in qua multas tribulationes et angustias sustinuerunt. § **30:8** Nunc ergo. ID. Dominus ad Jeremiam, vel ad Isaiam secundum Hebræos, etc., usque ad quia bene feci eis, bene docui, et ipsi spreverunt.

calumnia et in tumultu, et innixi estis super eo; **
 13 propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, et requisita in muro excelso, quoniam subito, dum non speratur, veniet contritio ejus.†† 14 Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida, et non invenietur de fragmentis ejus testa in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea. 15 Quia hæc dicit Dominus Deus, Sanctus Israël: Si revertamini et quiescatis, salvi eritis; in silentio et in spe erit fortitudo vestra. Et nolulistis, 16 et dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus: ideo fugietis; et: Super veloces ascendemus: ideo velociore erunt qui persequentur vos. 17 Mille homines a facie terroris unius; et a facie terroris quinque fugietis, donec relinquamini quasi malus navis in vertice montis, et quasi signum super collem. 18 Propterea exspectat Dominus ut misereatur vestri; et ideo exaltabitur parcens vobis, quia Deus iudicii Dominus: beati omnes qui exspectant eum ! 19 Populus enim Sion habitabit in Jerusalem: plorans nequaquam plorabis: miserans miserebitur tui, ad vocem clamoris tui: statim ut audierit, respondebit tibi.‡‡ 20 Et dabit

** **30:12** Pro eo quod reprobastis verbum. ID. Hæretici quoque et omne dogma contrarium veritati, etc., usque ad et saltem cœnosam et parvulam aquam sitientibus præbere. †† **30:13** Sicut interruptio cadens. Quasi: Quomodo interruptio muri altissimi qui longam traxit ruinam difficile instaurari, et pristinum decorem recipere potest, sic veniet vobis repentina contritio. ‡‡ **30:19** Plorans nequaquam plorabit. ID. Judæi referunt hoc ad tempus illud quando sub Zorobabel, etc., usque ad in specula scilicet et visione pacis, id est Ecclesia.

vobis Dominus panem arctum, et aquam brevem; et non faciet avolare a te ultra doctorem tuum; et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum. ²¹ Et aures tuæ audient verbum post tergum monentis: Hæc est via; ambulate in ea, et non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram. §§ ²² Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui, et vestimentum conflatis auri tui, et disperges ea sicut immunditiam menstruatæ. Egrederere, dices ei. *** ²³ Et dabitur pluvia semini tuo, ubicumque seminaveris in terra, et panis frugum terræ erit uberrimus et pinguis; pascetur in possessione tua in die illo agnus spatioso, ††† ²⁴ et tauri tui, et pulli asinorum, qui operantur terram, commixtum migma comedent sicut in area ventilatum est. ††† ²⁵ Et erunt super omnem montem excelsum, et super omnem collem elevatum, rivi currentium aquarum, in die interfectionis mul-

§§ **30:21** Post tergum. Prima conditione quasi in facie Adam audivit a Domino, etc., usque ad et hoc est: Aures tuæ audient verbum monentis post tergum. Neque ad dexteram. In utraque parte quidquid supra modum est, in vitio est. Neque ad dexteram, etc. declinandum est, sed via publica gradiendum, id est regia, quæ non fallit. *** **30:22** Et contaminabis laminas. ID. Idola scilicet quæ ad similitudinem veritatis artifex lingua composuerit, in splendore eloquentiæ quod significat argentum et in ratione sapientiæ quod significat aurum comminues, et disperges, et immunda judicabis. ††† **30:23** Et dabitur pluvia. ID. In Regum volumine scriptum est, etc., usque ad nisi enim vitia abjecerint, virtutes non subeunt. Pascetur. Quidam hæc hyperbolicos Cyri temporibus, qui captivitatem populi relaxavit, in Judæa completa, contendunt. ††† **30:24** Commixtum migma. Isaac hordeum sevit, etc., usque et ad per paleas et hordeum paulatim proficiunt, et transeunt ad frumentum.

torum, cum ceciderint turres:§§§ 26 et erit lux lunæ sicut lux solis, et lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum, in die qua alligaverit Dominus vulnus populi sui, et percussuram plagæ ejus sanaverit.* 27 Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor ejus, et gravis ad portandum; labia ejus repleta sunt indignatione, et lingua ejus quasi ignis devorans.† 28 Spiritus ejus velut torrens inundans usque ad medium colli, ad perdendas gentes in nihilum, et frenum erroris quod erat in maxillis populorum.‡ 29 Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solemnitatis, et lætitia cordis sicut qui pergit cum tibia, ut in-

§§§ 30:25 Et erunt. In die iudicii super montes et colles erunt rivi, etc., usque ad qui enim biberit de aquis ejus non sitiet in æternum. Interfectionis multorum. ID. Multi enim sunt vocati, etc., usque ad quorum linguæ in Babylone confusæ, et super quos cecidit turris in Silcæ. * 30:26 Et erit lux. Cum præmium laboris percipient, quia creatura liberabitur a servitute corruptionis. Non mirum si luna solis fulgorem recipiat: Quia justii fulgebunt sicut sol Matth. 13.. † 30:27 Ecce nomen Domini. Filius in nomine Patris, unum enim nomen est Patris et Filii et Spiritus sancti: unde: Baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti: non in nominibus, sed in nomine quod est Deus. ‡ 30:28 Spiritus ejus velut torrens inundans. HIER. Sicut torrens inundans cum pervenerit usque ad collum, animantem suffocat, sic spiritus iræ Dei in iudicio impios suffocabit. Finem omnium venisse significans, sicut torrens suffocat eum ad cuius collum pervenit; sic Dei iudicium neminem transibit impunitum. Quod erat in maxillis. Ut pro voluntate diaboli circumferrentur, hæc perdet Dominus in die iudicii, vel in prædicatione apostolorum cum gentes ad fidem venerint, et idola relinquent.

tret in montem Domini ad Fortem Israël. § 30 Et auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ, et terrorem brachii sui ostendet in comminatione furoris, et flamma ignis devorantis: allidet in turbine, et in lapide grandinis. 31 A voce enim Domini pavebit Assur virga percussus. 32 Et erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum in tympanis et citharis; et in bellis præcipuis expugnabit eos. 33 Præparata est enim ab heri Topheth, a rege præparata, profunda, et dilatata. Nutrimenta ejus, ignis et ligna multa; flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.]**

31

¹ [Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, et habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt; et super equitibus, quia prævalidi nimis; et non sunt confisi super

§ 30:29 Canticum erit vobis. Post pœnam malorum agit de gloria sanctorum. Sicut filii Israël, transito mari Rubro, cum vidissent Pharaonem et Ægyptios submersos, cum lætitia dixerunt: Cante-
mus Domino, gloriose enim, etc.; sic in die iudicii, transito mundo et damnato diabolo et membris suis, sancti cum lætitia exsultabunt in Dei laudibus; eodem modo in conversione gentium. Sicut qui pergit. Præceptum est filiis Israël, ut decimam bonorum suorum Domino offerrent, Datorem bonorum glorificantes: sic sancti in iudicio offerent manipulos suos exsultantes et Deum laudantes, et gentes conversæ similiter. ** 30:33 Sulphuris. In inferno fetor intolerabilis et inextinguibilis ignis.

Sanctum Israël, et Dominum non requisierunt !*
 2 Ipse autem sapiens adduxit malum, et verba sua non abstulit; et consurget contra domum pessimorum, et contra auxilium operantium iniquitatem.† 3 Ægyptus homo, et non deus; et equi eorum caro, et non spiritus; et Dominus inclinabit manum suam, et corruet auxiliator, et cadet cui præstatur auxilium, simulque omnes consumerunt. 4 Quia hæc dicit Dominus ad me: Quomodo si rugiat leo et catulus leonis super prædam suam; et cum occurrerit ei multitudo pastorum, a voce eorum non formidabit, et a multitudine eorum non pavebit: sic descendet Dominus exercituum ut prælietur super montem Sion et super collem ejus.‡ 5 Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exercituum Jerusalem, protegens et liberans, transiens et salvans.§ 6 Convertimini, sicut in pro-

* **31:1** Væ qui descendunt in Ægyptum. ID. Egit de gloria bonorum et de pœna reprobatorum, nunc revertitur ad reliquias quæ remanserunt in terra Juda, ducto Sedecia et aliis in Babylonem. Sed prius monuit ne irent in Ægyptum: modo quia ierunt minatur malum. Non sunt confisi super sanctum Israël. Non exquisierunt corde, sed verbis; dixerunt enim ad Jeremiam: Ora pro nobis Dominum quid agere debeamus? et noluerunt obedire. Cui simile: Deum non invocaverunt. Quod de malis sacerdotibus dictum est. † **31:2** Ipse autem sapiens. Unde Jeremias: Maledictus homo qui confidit in homine, etc., usque ad locus ubi crucifixus est Dominus specialiter vocatur Sodoma et Ægyptus Apoc. 11.. ‡ **31:4** Quia hæc dicit. HIER. Hoc de illis, qui cum Sedecia in captivitatem ducti, post septuaginta annos, Domino miserante, reversi sunt, cæsis in Ægypto Israëlitis et Ægyptiis, in quorum auxilio confidebant. § **31:5** Sic proteget Dominus. Ita fecit Dominus contra Samaritanos, qui impedire conati sunt ædificationem templi. Et in tempore Machabæorum in paucis multos fudit.

fundum recesseratis, filii Israël.** 7 In die enim illa abjiciet vir idola argenti sui, et idola auri sui, quæ fecerunt vobis manus vestræ in peccatum. 8 Et cadet Assur in gladio non viri, et gladius non hominis vorabit eum: et fugiet non a facie gladii, et juvenes ejus vectigales erunt. 9 Et fortitudo ejus a terrore transibit, et pavebunt fugientes principes ejus, dixit Dominus: cujus ignis est in Sion et caminus ejus in Jerusalem.]††

32

1 [Ecce in justitia regnabit rex, et principes in judicio præerunt.* 2 Et erit vir sicut qui absconditur a vento, et celat se a tempestate; sicut rivi aquarum in siti, et umbra petræ prominentis in terra deserta.† 3 Non caligabunt oculi videntium, et aures audientium diligenter auscultabunt. 4 Et cor stultorum intelliget scientiam, et lingua balborum velociter loquetur et plane. 5 Non vocabitur ultra is qui insipiens est, princeps, neque fraudulentus appellabitur major; 6 stultus enim fatua loquetur, et cor ejus faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem, et loquatur ad Dominum

** 31:6 Convertimini. In prophetia, nec temporis, nec historiæ ordinem servat, etc., usque ad sic toto affectu mentis redirent.

†† 31:9 Ignis est in Sion. Sion, Ecclesia in qua ignis et caminus qui devoret peccatores, scilicet ligna, fenum, stipulamque consumat.

* 32:1 Ecce in justitia regnabit. HIER. Finita prophetia de his qui in Ægyptum descenderant, incipit de adventu Christi et apostolorum ejus. † 32:2 Et erit vir sicut. ID. Quasi diceret: Sic erit tutus in tribulationibus, sicut qui ventum et turbinem fugiens tuto se abscondit loco; et qui fontes purissimos invenit in deserto; qui solis ardorem suum prominenti devitat saxo.

fraudulenter, et vacuam faciat animam esurientis, et potum sitiendi auferat. ⁷ Fraudulenti vasa pessima sunt; ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendacii, cum loqueretur pauper iudicium. ⁸ Princeps vero ea quæ digna sunt principe cogitabit, et ipse super duces stabit.] ⁹ [Mulieres opulentæ, surgite, et audite vocem meam; filiæ confidentes, percipite auribus eloquium meum.‡ ¹⁰ Post dies enim et annum, vos conturbabimini confidentes; consummata est enim vindemia, collectio ultra non veniet. § ¹¹ Obstupescite, opulentæ; conturbamini, confidentes: exuite vos et confundimini; accingite lumbos vestros. ¹² Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili. ^{**} ¹³ Super humum populi mei spinæ et vepres ascendent: quanto magis super omnes domos gaudii civitatis exultantis ! ¹⁴ Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebræ et palpatis factæ sunt super speluncas usque in æternum; gaudium

‡ **32:9** Mulieres. ID. Matronas alloquitur captivandas a Romanis ut pœniteant; vel, per mulieres Synagogas notat, vel urbes Judææ. Mulieres opulentæ, surgite: Post vocationem gentium, quibus Christus in justitia imperavit, ad mulieres opulentas sermo dirigitur. § **32:10** Post dies et annum. Unde: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis II Cor. 6.; et alibi: Annum placabilem Domino Isa. 61.. Post dies. Id est prædicationem Christi. Qui enim impœnitentes fuerunt, etsi non illico captivati, tamen illico conturbati, quia noluerunt recipere prædicationem Domini. ^{**} **32:12** Super ubera plangite. Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, et super filios vestros.

onagrorum, pascua gregum.†† 15 Donec effundatur super nos spiritus de excelso, et erit desertum in carmel, et carmel in saltum reputabitur.‡‡
 16 Et habitabit in solitudine iudicium, et justitia in carmel sedebit. 17 Et erit opus justitiæ pax, et cultus justitiæ silentium, et securitas usque in sempiternum.§§ 18 Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiducia, et in requie opulenta.*** 19 Grando autem in descensione saltus, et humilitate humiliabitur civitas.††† 20 Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis et asini.]‡‡‡

33

1 [Væ qui prædaris ! nonne et ipse prædaberis? et qui spernis, nonne et ipse sperneris? Cum consummaveris deprædationem, deprædaberis; cum fatigatus desieris contemnere,

†† **32:14** Onagrorum. ID. Quorumlibet sylvestrium animalium et avium, quæ ibi longo tempore habitaverunt. ‡‡ **32:15** Donec effundatur. Spiritus sanctus, prædicante Elia et Enoch, descendat super nos, sicut In Pentecoste super apostolos. Adjungit autem se propheta compatiendo illis. Desertum. Solitudo scilicet gentium vertetur in divitias Israël, et Israël reputabitur in gentes. §§ **32:17** Et cultus justitiæ. Ut in silentio oremus, non in plateis, non clamantes, non in multiloquio. *** **32:18** In tabernaculis. ID. Jam in mansionibus cœli confidenter habitat, unde: In domo Patris mei mansiones multæ sunt Joan. 14.; vel, in Ecclesiis quæ in Domino fiducialiter sperant. ††† **32:19** Grando, quasi diceret: Cum populus Christianus in pulchritudine pacis sederit, tunc ira Dei in saltum sæviet. ‡‡‡ **32:20** Beati qui seminatis. ID. In expositione Ecclesiasticis. Ille magister dignus beatitudine habetur, qui super irriguum pectus seminat audientium, tam de Judæis quam de gentibus populo congregato.

contemneris.* ² Domine, miserere nostri, te enim exspectavimus; esto brachium nostrum in mane, et salus nostra in tempore tribulationis.† ³ A voce angeli fugerunt populi, et ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes.‡ ⁴ Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus, velut cum fossæ plenæ fuerint de eo.§ ⁵ Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso; implevit Sion iudicio et justitia. ⁶ Et erit fides in temporibus tuis: divitiæ salutis sapientia et scientia; timor Domini ipse est thesaurus ejus.** ⁷ Ecce videntes clamabunt foris; angeli pacis amare flebunt. ⁸ Dissipatæ sunt viæ, cessavit transiens per semitam: irritum factum est pactum, projecit civitates, non reputavit homines.†† ⁹ Luxit et elanguit terra; confusus est Libanus, et obsorduit: et factus est Saron sicut desertum, et concussa

* **33:1** Væ qui prædaris. ID. Contra Sennacherib: possunt hæc etiam referri ad quemlibet raptorem et ad ipsum diabolum.
† **33:2** Domine, miserere nostri. ID. In persona populi obsessi a Sennacherib, vel potius, apostolorum et omnium fidelium. Mane. Qui de exercitu Sennacherib remanserunt; socios mortuos viderunt et in fugam versi sunt. ‡ **33:3** Angeli. Michælis scilicet, qui princeps Judæorum, vel Gabrielis, fortitudo et dux præliorum. § **33:4** Bruchus. Ex locusta bruchus nascitur, etc., usque ad mortuæ etiam bruchos gignant. ** **33:6** Tuis. O Ezechia; vel suis secundum alios, scilicet liberati populi. Ejus. HIER. Scilicet salutis: sine timore enim neque sapientia, neque scientia quidquam prodest, unde: Habebis multa bona si timueris Deum Tob. 4.; et: Initium sapientiæ timor Domini Psal. 110.. †† **33:8** Pactum. Quod pepigit Dominus cum Abraham, scilicet: Multiplicabo semen tuum sicut stellæ, etc. Gen. 22.; et alibi: Habitabis in loco isto amodo et usque in sempiternum Zach. 11..

est Basan, et Carmelus.‡‡ 10 Nunc consurgam, dicit Dominus; nunc exaltabor, nunc sublevabor. 11 Concipietis ardorem, parietis stipulam; spiritus vester ut ignis vorabit vos. 12 Et erunt populi quasi de incendio cinis; spinæ congregatæ igni comburentur. 13 Audite, qui longe estis, quæ fecerim; et cognoscite, vicini, fortitudinem meam. 14 Conterriti sunt in Sion peccatores; possedit tremor hypocritas. Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?§§ 15 Qui ambulat in justitiis et loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, et excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, et claudit oculos suos ne videat malum. 16 Iste in excelsis habitabit; munimenta saxorum sublimitas ejus: panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt. 17 Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longe.*** 18 Cor tuum meditabitur timorem: ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvulorum? 19 Populum impudentem non videbis, populum alti sermonis, ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia. 20 Respice, Sion, civitatem

‡‡ 33:9 Libanus. Templum: Basan, Regio Og, quam dedit Moyses trans Jordanem duabus tribubus et dimidiæ: hæc quoque uberrima. Carmelus mons terræ promissionis fertilissimus. Per hæc ergo debemus intelligere Judæos omnem fertilitatem amisisse.

§§ 33:14 Quis poterit. Dei magnalia narrat et Deum ignem vocat. *** 33:17 Terram. Viventium. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, vel in cælo positi, terrena despiciunt.

solemnitatis nostræ: oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernaculum quod nequaquam transferri poterit; nec auferentur clavi ejus in sempiternum, et omnes funiculi ejus non rumpentur:††† 21 quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: locus fluviorum rivi latissimi et patentes: non transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum. 22 Dominus enim iudex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster, ipse salvabit nos.‡‡‡ 23 Laxati sunt funiculi tui, et non prævalebunt; sic erit malus tuus ut dilatare signum non queas. Tunc dividentur spolia prædarum multarum; claudi diripient rapinam.§§§ 24 Nec dicet vicinus: Elangui; populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.]

34

1 [Accedite, gentes, et audite; et populi, attendite: audiat terra, et plenitudo ejus; orbis, et omne germen ejus. 2 Quia indignatio Domini super omnes gentes, et furor super universam militiam eorum: interfecit eos, et dedit eos in occisionem. 3 Interfecti eorum projicientur, et de cadaveribus eorum ascendet fœtor; tabescent

††† 33:20 Tabernaculum quod. ID. Tabernaculum quod habuerunt Judæi per eremum, etc., usque ad Ecclesia autem immobilis fundata est supra firmam petram. ‡‡‡ 33:22 Dominus enim. ID. Judicabit orbem terræ in justitia. §§§ 33:23 Laxati sunt funiculi tui, etc. Redit ad terrenam Jerusalem, et loquitur de ea sub specie navis: superiora dicta sunt de urbe solemnitatis nostræ quam Dominus fluviis suis circumdat.

montes a sanguine eorum. ⁴ Et tabescet omnis militia cœlorum, et complicabuntur sicut liber cœli: et omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea et de ficu.* ⁵ Quoniam inebriatus est in cœlo gladius meus; ecce super Idumæam descendet, et super populum interfectionis meæ, ad iudicium. ⁶ Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum et hircorum, de sanguine medullatorum aridum: victima enim Domini in Bosra, et interfectio magna in terra Edom.† ⁷ Et descendent unicornes cum eis, et tauri cum potentibus; inebriabitur terra eorum sanguine, et humus eorum adipe pinguium. ⁸ Quia dies ultionis Domini, annus retributionum iudicii Sion.‡ ⁹ Et convertentur torrentes ejus in picem, et humus ejus in sulphur; et erit terra ejus in picem ardentem. ¹⁰ Nocte et die non extinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus, a generatione in generationem desolabitur, in sæcula sæculorum non erit transiens per eam.

* **34:4** Omnis militia cœlorum. HIER. Sol, et luna, et stellæ obscurari videbuntur, clarescente vera luce, quæ est Christus. Spiritus quoque mali, amissa potestate, in inferno recludentur. Et complicabuntur sicut liber. Non scilicet interior; etc., usque ad nihil enim postea scribetur in eis. † **34:6** In Bosra. ID. In civitate mundi contra Deum munita. Bosra enim munita, vel ex Deo; mundus enim voluntate Domini firmatur; unde: Ipse super maria fundavit eum: et: Ego confirmavi columnas ejus. Bosram et Edom, Hebræorum magistri, Romam volunt intelligi, et omnia de ipsa dici quæ sequenti continentur capitulo. ‡ **34:8** Quia dies ultionis Domini annus retributionis. Post generalem mundi ultionem, ad Jerusalem revertitur, cui primum loquebatur et destructionem ejus plano sermone describit, quæ facta est a Romanis.

11 Et possidebunt illam onocrotalus et ericius; ibis et corvus habitabunt in ea: et extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, et perpendiculum in desolationem. § 12 Nobiles ejus non erunt ibi; regem potius invocabunt, et omnes principes ejus erunt in nihilum.** 13 Et orientur in domibus ejus spinæ et urticæ, et paliurus in munitionibus ejus; et erit cubile draconum, et pascua struthionum. 14 Et occurrent dæmonia onocentauris, et pilosus clamabit alter ad alterum; ibi cubavit lamia, et invenit sibi requiem. 15 Ibi habuit foveam ericius, et enutrivit catulos, et circumfodit, et fovit in umbra ejus; illuc congregati sunt milvi, alter ad alterum. 16 Requirit diligenter in libro Domini, et legite: Unum ex eis non defuit, alter alterum non quæsivit; quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit, et spiritus ejus ipse congregavit ea. 17 Et ipse misit eis sortem, et manus ejus divisit eam illis in mensuram: usque in æternum possidebunt eam; in generationem et generationem habitabunt in ea.]

35

1 [Lætabitur deserta et invia, et exsultabit solitudo, et florebit quasi lilium.* 2 Germinans ger-

§ 34:11 Ibis. Avis aquatica serpentibus inimica: has aves dicit Josephus a Moyse delatas in bellum contra Æthiopes; quia serpentes abundant in terra illa per quam aditurus erat. ** 34:12 Nobiles ejus. Apostoli enim jam transierant ad gentes: alii fideles admonitione Spiritus sancti, imminente captivitate, transierunt Jordanem in regnum Agrippæ qui pacem habebat cum Romanis. * 35:1 Lætabitur. Exposita captivitate Judæorum, agit de conversione gentium.

minabit, et exsultabit lætabunda et laudans: gloria Libani data est ei, decor Carmeli et Saron; ipsi videbunt gloriam Domini, et decorem Dei nostri.†
³ Confortate manus dissolutas, et genua debilia roborate. ⁴ Dicite pusillanimis: Confortamini, et nolite timere: ecce Deus vester ultionem adducet retributionis; Deus ipse veniet, et salvabit vos.
⁵ Tunc aperientur oculi cæcorum, et aures surdorum patebunt; ⁶ tunc saliet sicut cervus claudus, et aperta erit lingua mutorum: quia scissæ sunt in deserto aquæ, et torrentes in solitudine; ⁷ et quæ erat arida, erit in stagnum, et sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami et junci.‡ ⁸ Et erit ibi semita et via, et via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus, et hæc erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam. ⁹ Non erit ibi leo, et mala bestia non ascendet per eam, nec invenietur ibi; et ambulabunt qui liberati fuerint.
¹⁰ Et redempti a Domino convertentur, et venient in Sion cum laude, et lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium et lætitiã obtinebunt, et fugiet dolor et gemitus.]

36

¹ Et factum est in quartodecimo anno regis Ezechiaë, ascendit Sennacherib, rex Assyriorum,

† 35:2 Saron. Populi Judæorum; unde: Erit Saron sicut desertum Isa. 32.. ‡ 35:7 Viror calami. Impletio Scripturæ, quæ per calamum; et intentionis adiutorium, quæ per juncum: calamus enim et juncus juxta aquas oriuntur et virent.

super omnes civitates Juda munitas, et cepit eas.*
 2 Et misit rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi: et stetit in aquæductu piscinæ superioris in via Agri fullonis. 3 Et egressus est ad eum Eliacim, filius Helciæ, qui erat super domum, et Sobna scriba, et Joahe filius Asaph, a commentariis.† 4 Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechia: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia qua confidis?‡ 5 aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti a me? 6 Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum; cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, et perforabit eam: sic Pharaos, rex Ægypti, omnibus qui confidunt in eo.§ 7 Quod si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus; nonne ipse est cujus abstulit Ezechias excelsa et altaria, et dixit Judæ et Jerusalem: Coram altari isto adorabitis? 8 Et nunc trade te domino meo, regi Assyriorum, et dabo tibi duo millia equorum,

* **36:1** Et factum est. HIER. Libri Regum et Paralipomenorum consentiunt, etc., usque ad Jerusalem obsedit. † **36:3** Sobna. ID. Sobna scriba, alius, non superbus, qui, ut tradunt Hæbræi, comminatione Rabsacis perterritus, inferiorem partem civitatis tradidit, arce remanente et templo. ‡ **36:4** Hæc dicit. Sicut forsitan a patre audierat, hæc dicit Dominus: et ut verba ejus habeant majus pondus, notat arrogantiam: Hæc dicit rex magnus, quasi contraria fortitudo. § **36:6** Ecce confidis. ID. Mentitur plane. Nusquam enim legitur Ezechiam in Ægypto spem posuisse.

nec poteris ex te præbere ascensores eorum:** 9 et quomodo sustinebis faciem iudicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quod si confidis in Ægypto, in quadrigis et in equitibus, 10 et nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, et disperse eam.†† 11 Et dixit Eliacim, et Sobna, et Joahe, ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos syra lingua; intelligimus enim; ne loquaris ad nos judaice in auribus populi qui est super murum. 12 Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad dominum tuum et ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista? et non potius ad viros qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, et bibant urinam pedum suorum vobiscum? 13 Et stetit Rabsaces, et clamavit voce magna judaice, et dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum ! 14 Hæc dicit rex: Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos. 15 Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens: Eruens liberabit nos Dominus: non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum. 16 Nolite audire Ezechiam; hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem, et egredimini ad me, et comedite unusquisque vineam suam, et unusquisque ficum suam, et bibite unusquisque aquam cisternæ suæ,‡‡ 17 donec

** 36:8 Nec poteris. Non ex imbecillitate, sed præceptorum Domini observatione, qui per Moysen de rege Israhel præcepit, dicens: Non multiplicabis tibi equos, et currus, nec uxores plurimas.

†† 36:10 . ‡‡ 36:16 Facite mecum benedictionem, etc. Laudate me, benedicite me. Vel sicut habet alia editio: Facite quod vobis utile est, ut me recipiatis et pax maneat vobiscum.

veniam, et tollam vos ad terram quæ est ut terra vestra, terram frumenti et vini, terram panum et vinearum. ¹⁸ Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos. Numquid liberaverunt dii gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum? ¹⁹ Ubi est deus Emath et Arphad? ubi est deus Sepharvaim? numquid liberaverunt Samariam de manu mea? ²⁰ Quis est ex omnibus diis terrarum istarum qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea? ²¹ Et siluerunt, et non responderunt ei verbum. Mandaverat enim rex, dicens: Ne respondeatis ei. ²² Et ingressus est Eliacim, filius Helciæ, qui erat super domum, et Sobna scriba, et Joahe filius Asaph, a commentariis, ad Ezechiam, scissis vestibus, et nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

37

¹ Et factum est, cum audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, et obvolutus est sacco, et intravit in domum Domini.* ² Et misit Eliacim, qui erat super domum, et Sobnam scribam, et seniores de sacerdotibus, opertos saccis, ad Isaiam, filium Amos, prophetam,† ³ et dixerunt ad eum: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, et correptionis, et blasphemiæ, dies hæc; quia venerunt filii usque ad partum, et virtus non est pariendi.

* **37:1** Et factum, est cum audivisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua. ID. Scindunt vestes, quia audierant Rabsacen blasphemantem. Scidit rex, credens ex peccatis suis et populi hoc provenisse. † **37:2** Isaiam filium Amos. In libro Regum legitur, qui misit ad Isaiam prophetam. Sed hic, quia de se Isaias textit historiam, non prophetam, sed filium prophetæ se nominat.

4 Si quomodo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem et exprobrandum sermonibus quos audivit Dominus Deus tuus: leva ergo orationem pro reliquiis quæ repertæ sunt. † 5 Et venerunt servi regis Ezechiae ad Isaiam. 6 Et dixit ad eos Isaias: Hæc dicetis domino vestro: Hæc dicit Dominus: Ne timeas a facie verborum quæ audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me. 7 Ecce ego dabo ei spiritum, et audiet nuntium, et revertetur ad terram suam, et corruere eum faciam gladio in terra sua. § 8 Reversus est autem Rabsaces, et invenit regem Assyriorum præliantem adversus Lobnam: audierat enim quia profectus esset de Lachis. ** 9 Et audivit de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Egressus est ut pugnet contra te. Quod cum audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens: 10 Hæc dicetis Ezechiae regi Judæ, loquentes: Non te decipiat Deus tuus in quo tu confidis, dicens: Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum. 11 Ecce tu audisti omnia quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subverterunt: et tu poteris liberari? 12 Numquid eruerunt eos dii gentium quos subverterunt patres mei, Gozam,

† 37:4 Pro reliquiis. Jam enim decem tribus adductæ, civitates Judæ et Benjamin vastatæ: pars etiam inferior civitatis in manus hostium tradita ab impio et superbo pontifice Sobna. Leva oculos, etc. § 37:7 Ecce ego dabo ei spiritum, etc. Quasi dicat: Non dicam universa quæ Assyrio faciam, ne meam videar jactare

potentiam, sed hoc unum: Ecce ego dabo. ** 37:8 Et invenit. Pugnasit Sennacherib regem Assyriorum contra Ægyptios, etc., usque ad Chaldaicæ scriptores historiæ.

et Haram, et Reseph, et filios Eden qui erant in Thalassar? ¹³ Ubi est rex Emath, et rex Arphad, et rex urbis Sepharvaim, Ana, et Ava? ¹⁴ Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, et legit eos, et ascendit in domum Domini, et expandit eos Ezechias coram Domino: ¹⁵ et oravit Ezechias ad Dominum, dicens:†† ¹⁶ Domine exercituum, Deus Israël, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus omnium regnorum terræ: tu fecisti cælum et terram. ¹⁷ Inclina, Domine, aurem tuam, et audi; aperi, Domine, oculos tuos, et vide: et audi omnia verba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem. ¹⁸ Vere enim, Domine, desertas fecerunt reges Assyriorum terras, et regiones earum,‡‡ ¹⁹ et dederunt deos earum igni: non enim erant dii, sed opera manuum hominum, lignum et lapis, et comminuerunt eos. ²⁰ Et nunc, Domine Deus noster, salva nos de manu ejus, et cognoscant omnia regna terræ quia tu es Dominus solus. ²¹ Et misit Isaias, filius Amos, ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Pro quibus rogasti me de Sennacherib, rege Assyriorum,§§ ²² hoc est verbum quod locutus est Dominus super eum: [Despexit te et subsannavit te, virgo filia Sion; post te caput movit, filia

†† **37:15** Oravit. **HIER.** Jam securior de liberatione. Ante enim ascendit, sed non legitur orasse, quia pro peccatis suis metuebat hæc fore. ‡‡ **37:18** Vere enim, Domine: multis probatur historiis venisse reges Persarum in Græciam, et subvertisse et spoliassse templa.

§§ **37:21** Et misit. Historia libri Regum et Paralipomenorum admiscetur prophetiæ, quia est prophetia de liberatione urbis, de interitu Assyrii, de reversione solis, et de annis Ezechie additis.

Jerusalem.*** 23 Cui exprobrasti? et quem blasphemasti? et super quem exaltasti vocem, et levasti altitudinem oculorum tuorum? ad Sanctum Israël. 24 In manu servorum tuorum exprobrasti Domino, et dixisti: In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium juga Libani; et succidam excelsa cedrorum ejus, et electas abietes illius, et introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus. 25 Ego fodi, et bibi aquam, et exsiccavi vestigio pedis mei omnes rivus aggerum.††† 26 Numquid non audisti quæ olim fecerim ei? Ex diebus antiquis ego plasmavi illud; et nunc adduxi, et factum est in eradicationem collium compugnantium, et civitatum munitarum. 27 Habitatores earum breviata manu contremuerunt, et confusi sunt. Facti sunt sicut fœnum agri, et gramen pascuæ, et herba tectorum, quæ exaruit antequam maturesceret. 28 Habitationem tuam, et egressum tuum, et introitum tuum cognovi, et insaniam tuam contra me. 29 Cum fureres adversum me, superbia tua ascendit in aures meas. Ponam ergo circulum in naribus tuis, et frenum in labiis tuis, et reducam te in viam per quem venisti.‡‡‡ 30 Tibi autem hoc erit signum: comede hoc anno quæ sponte nascuntur, et in anno secundo pomis vescere; in anno autem tertio seminate et metite, et plantate vineas, et

*** 37:22 Filia Jerusalem. Quæ prius non responderat, jam certa de ultione, secunda de pœna. ††† 37:25 Et exsiccavi. Tantus fuit exercitus ut fluentia exsiccarent, et ideo puteos aquæ inopia facerent. ‡‡‡ 37:29 Superbia. ID. Non ultra sustinebo, ut scias te non viribus hæc potuisse, sed arbitrio meo. Merebantur enim impiæ gentes et infructuosæ arbores ut per te, quasi securim succiderentur.

comedite fructum earum. §§§ 31 Et mittet id quod salvatum fuerit de domo Juda, et quod reliquum est, radicem deorsum, et faciet fructum sursum: 32 quia de Jerusalem exhibunt reliquiæ, et salvatio de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet istud. 33 Propterea hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: [Non intrabit civitatem hanc, et non jacet ibi sagittam, et non occupabit eam clypeus, et non mittet in circuitu ejus aggerem.* 34 In via qua venit, per eam revertetur, et civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. 35 Et protegam civitatem istam, ut salvem eam propter me, et propter David, servum meum.]† 36 Egressus est autem angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt mane, et ecce omnes cadavera mortuorum. 37 Et egressus est, et abiit, et reversus

§§§ 37:30 Tibi autem. ID. Omnia hæc per nuntios Propheta ad Ezechiam loquitur, quid Sennacherib dixerit, quid ei Dominus responderit: nunc ad ipsum verba convertit, ne dubitet ventura quæ prædixit. In hoc enim maxime prophetis credebatur, quia non solum longe post futura, sed in proximo complenda testabantur. Et in anno. Scilicet imminente messe, irruerunt Assyrii, et vastaverunt messes, et vineta, et oliveta: et ob nimiam obsidionem, quod ex granis repertum est, habuerunt in victum primo anno et secundo; quia enim in anno obsidionis serere non potuerunt, quæ repererunt ex pomis et frugibus sumpserunt. * 37:33 Propterea. ID. Revertitur ad propositum, et post futurorum spem metum excutit præsentem. Nec enim tanta erit lætitia de his quæ promittebat futura, quanta de imminentibus cura † 37:35 Propter me. Significat, quia non ex merito suo, sed Dei clementia conservantur, imo et patris eorum David memoria. In quo admonentur suæ negligentiae, et fidei illius, atque justitiæ, quam tantum diligit Deus, ut posteros sanctorum merito eorum tueatur.

est Sennacherib, rex Assyriorum, et habitavit in Ninive.‡ 38 Et factum est, cum adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech et Sarasar, filii ejus, percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Ararat; et regnavit Asarhaddon, filius ejus, pro eo.§

38

1 In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem; et introivit ad eum Isaias, filius Amos, propheta, et dixit ei: Hæc dicit Dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris tu, et non vives.* 2 Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem, et oravit ad Dominum,† 3 et dixit: Obsecro, Domine, memento, quæso, quomodo ambulaverim coram te in veritate et in corde perfecto, et quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu

‡ 37:37 Et reversus. Ideo reservatus, ut sciat potentiam Dei et blasphemantia comprimat ora, et prædicet majestatem illius quem ante despexerat.

§ 37:38 Filii ejus. Invidentes secundum traditionem Judæorum Asaraddon, etc., usque ad reservatus a filiis in templo Dei sui occidendus. Ararat. HIER. Regio Armeniæ campestris, per quam fluit Araxes, incredibilis ubertatis, ad radicem Tauri montis, qui illuc usque tenditur. Arca vero Nœ non ad montes generaliter Armeniæ delata est, quæ appellata est Ararat, sed ad montes Tauri altissimos, qui imminent campis Ararat.

* 38:1 In diebus illis ægrotavit. HIER. Quia de victoria dignas Deo grates non retulit, sed in superbia evanuit, sicut Regum et Paralipomenorum liber aperit; unde: Quem Deus diligit, corripit, ne elevetur in superbiam post incredibiles triumphos. Morieris tu. Cui simile: Ninive subvertetur: et multa sub comminatione prædicta, nec impleta; non Deo mutante sententiam, sed provocante nos ad sui notitiam. Dominus enim patiens est super malitia. † 38:2 Ad parietem. ID. Templi, scilicet juxta quod Salomon exstruxit palatium.

magno.‡ 4 Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens:§ 5 Vade, et dic Ezechiae: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, et vidi lacrimas tuas; ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos,** 6 et de manu regis Assyriorum eruam te, et civitatem istam, et protegam eam. 7 Hoc autem tibi erit signum a Domino, quia faciet Dominus verbum hoc quod locutus est:†† 8 ecce ego reverti faciam umbram linearum per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reversus est sol decem lineis per gradus quos descenderat. 9 Scriptura Ezechiae, regis Juda, cum ægrotasset et convaluisset de infirmitate sua. 10 [Ego dixi in dimidio dierum meorum: Vadam ad portas inferi;

‡ **38:3** Obsecro, Domine. Iturus ad Dominum, narrat opera sua. Felix conscientia, quæ in tempore malorum potest recordari bonorum. Obsecro, Domine. Audiens se moriturum, non annos plurimos petit, sed Dei iudicio dimittit quid præstare velit: noverat Salomonem Deo placuisse, quia non petierat ampliores annos vitæ. Et quod bonum. Idola patris sui destruxit, ostia domus Domini, quæ ille clauserat, aperuit, serpentem æneum quem in Gabaon Judæi adorabant comminuit, et in ventum sparsit. Et flevit. Flevit quia moriebatur sine filiis, etc., usque ad et post mortem plurimos resuscitatos legamus. § **38:4** Et factum est Verbum Domini. Præpostero ordine hic refertur historia, quæ in Regum

volumine consequentius legitur. ** **38:5** Ecce ego adjiciam super dies. Secundum quod visum est, etc., usque ad et de annis Ezechiae additis. †† **38:7** Hoc autem tibi erit signum a Domino, quia fecit Dominus verbum hoc quod locutus. ID. Præsentis scilicet temporis et futuri, ut quomodo sol revertitur ad exordium sui, ita Ezechiae vita ad evolutos redeat annos. Nobis quoque in hebdoade et ogdoade viventibus post resurrectionem Christi vitæ spatia protelentur.

quæsivi residuum annorum meorum.‡‡ 11 Dixi: Non videbo Dominum Deum in terra viventium; non aspiciam hominem ultra, et habitatorem quietis.§§ 12 Generatio mea ablata est, et convoluta est a me, quasi tabernaculum pastorum. Præcisa est velut a texente vita mea; dum adhuc ordire, succidit me: de mane usque ad vesperam finies me. 13 Sperabam usque ad mane; quasi leo, sic contrivit omnia ossa mea: de mane usque ad vesperam finies me. 14 Sicut pullus hirundinis, sic clamabo; meditabor ut columba. Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum. Domine, vim patior: responde pro me. 15 Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cum ipse fecerit? Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.*** 16 Domine, si sic vivitur, et in tal-

‡‡ **38:10** Ego dixi. ID. Cum Deus Ezechiae sine labore victoriam dedisset, etc., usque ad peccatores in dimidio dierum moriuntur. In dimidio dierum meorum. Unde: Viri impii et dolosi non dimidiabunt dies suos, quia non implent opera virtutum, nec pœnitendo emendant delicta. Ad portas inferi. Quæsivi. Ubi constituta est domus omni viventi ante adventum Christi.

§§ **38:11** Quietis. Quidam codices habent: Quievit generatio mea, quod et Hieronymus aliquando transtulit, deceptus ambiguitate verbi, et postea correxit.

*** **38:15** Respondebit mihi. ID. Quod erravi emendabo, tu esto fidejussor et protector: Non est enim volentis neque currentis, sed Dei miserentis Rom. 9.. Cum ipse. Hæc mihi juste, quasi diceret: nihil restat nisi patienter sustinere et ipsum fortem exorare qui fecit quod voluit. Recogitabo. Quod præteritum est non adjuvat sustentem; unde stulta est Epicuri sententia, qui asserit recordatione præteritorum bonorum mala præsentia mitigari. In amaritudine animæ, quasi diceret: et hi etiam in amaritudine, quia præsens tribulatio nihil boni præteriti sentit, et semper humana felicitas aliquibus aspergitur aversis.

ibus vita spiritus mei, corripies me, et vivificabis me. ¹⁷ Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Tu autem eruisti animam meam ut non periret; projecisti post tergum tuum omnia peccata mea. ¹⁸ Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: non exspectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam.††† ¹⁹ Vivens, vivens ipse confitebitur tibi, sicut et ego hodie; pater filiis notam faciet veritatem tuam.‡‡‡ ²⁰ Domine, salvum me fac ! et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini.] ²¹ Et jussit Isaias ut tollerent massam de ficis, et cataplasmarent super vulnus, et sanaretur.§§§ ²² Et dixit Ezechias: Quod erit signum quia ascendam in domum Domini?

39

¹ In tempore illo misit Merodach Baladan, filius Baladan, rex Babylonis, libros et munera ad Ezechiam: audierat enim quod ægrotasset et convaluisset.* ² Lætatus est autem super eis Ezechias, et ostendit eis cellam aromatum, et argenti, et auri, et odoramentorum, et unguenti optimi, et omnes apothecas supellectilis suæ, et universa

††† **38:18** Quia non infernus confitebitur. Sine fine damnati neque in inferno pœnitentiam agunt, neque laudes Deo referunt.

‡‡‡ **38:19** Vivens vivens, etc. Non infernus vel mors. Pater filiis. Unde: interroga patrem tuum, et annuntiabit, etc. §§§ **38:21** Super vulnus ejus. Aiunt Hebræi Sehin ulcus sonare, non vulnus, etc., usque ad cum Deus fecerit eam. * **39:1** In tempore illo.

HIER. Superius dictum est, quia Asaraddon Sennacherib successit, etc., usque ad et amisso virili robore, in muliebrem redigitur mollietiem.

quæ inventa sunt in thesauris ejus. Non fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, et in omni potestate sua.† ³ Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, et dixit ei: Quid dixerunt viri isti, et unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone. ⁴ Et dixit: Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias: Omnia quæ in domo mea sunt viderunt; non fuit res quam non ostenderim eis in thesauris meis. ⁵ Et dixit Isaias ad Ezechiam: Audi verbum Domini exercituum. ⁶ Ecce dies venient, et auferentur omnia quæ in domo tua sunt, et quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem; non relinquetur quidquam, dicit Dominus. ⁷ Et de filiis tuis, qui exhibunt de te, quos genueris, tollent, et erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.‡ ⁸ Et dixit Ezechias ad Isaiam: Bonum verbum Domini, quod locutus est. Et dixit:

† **39:2** Et in omni potestate sua. ID. In thesauris domus Domini, in quo præcipue offendit. Hoc enim non erat potestatis ejus. Jam tamen de valvis illis templi auri laminas tulerat. In thesauris ejus. Tacet de thesauris Domini, metuens reprehendi, quod scilicet ostendit eis quodcumque haberet in potestate, templi, scilicet suppellectilem; unde: ‡ **39:7** Et erunt eunuchi. ID. Tradunt Hebræi hoc impletum esse in Daniel et ejus sociis, qui, capto Joachim filio Josue, cum suo populo sunt capti et in Babylonem ducti et eunuchizati, vel evirati; non tamen putandum quod eunuchi fuerint corpore, sed mente, sicut qui se castraverunt propter regnum cœlorum Matth. 19..

Fiat tantum pax et veritas in diebus meis !§

40

¹ [Consolamini, consolamini, popule meus, dicit Deus vester.* ² Loquimini ad cor Jerusalem, et advocate eam, quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius: suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis. ³ Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.† ⁴ Omnis vallis exaltabitur, et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt prava in directa, et aspera in vias planas:‡ ⁵ et revelabitur gloria Domini, et videbit

§ **39:8** Fiat tantum pax. Debit peccatum suum cum David confiteri, et iram Dei remove a posteris, aut compati cum Moyse, qui dicit: Dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro quem scripsisti Exod. 32.. Quod quia non fecit, propterea non respondet ei; sed, conversus ad populum, dicit: Consolamini, etc. * **40:1** Consolamini. Quasi dicat: Quia rex vester non compatitur vobis, consolamini Christo. Potest ad gentes referri, de quibus Dominus per Zachariam: Ego congregabo populum orientis, et erunt mihi in populum, et ego ero illis in Deum Zach. 8.. Loquimini ad cor. HIER. Ad cor loquitur qui mœstum consolatur, sicut de Sichen dicitur: Locutus est Sichen ad cor ejus, et consolatus est eam Gen. 24.. Jerusalem. Jerusalem a Chaldæis et Romanis corpore et anima; Ecclesia a persecutoribus corpore cruciata, animo angustiata. Malitia ejus. Malitia afflictio sicut illud: Si est malum in civitate quod non faciat Dominus Amos. 3.. Dimissa est. Causa consolationis, remissio peccatorum, etc., usque ad quia purgata sunt et soluta per pœnas. † **40:3** Vox clamantis. ID. Hujus vocis memores, Judæi miserunt ad Joannem ut interrogarent eum: Tu quis es? ‡ **40:4** Omnis vallis exaltabitur. Qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, etc. Hoc usque hodie in deserto gentilium Ecclesiarum clamant magistri.

omnis caro pariter quod os Domini locutum est. §
 6 Vox dicentis: Clama. Et dixi: Quid clamabo?
 Omnis caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos
 agri.** 7 Exsiccatum est fœnum, et cecidit flos, quia
 spiritus Domini sufflavit in eo. Vere fœnum est
 populus: 8 exsiccatum est fœnum, et cecidit flos;
 verbum autem Domini nostri manet in æternum.††
 9 Super montem excelsum ascende, tu qui evan-
 gelizas Sion; exalta in fortitudine vocem tuam,
 qui evangelizas Jerusalem: exalta, noli timere.
 Dic civitatibus Juda: Ecce Deus vester:‡‡ 10 ecce
 Dominus Deus in fortitudine veniet, et brachium
 ejus dominabitur: ecce merces ejus cum eo, et
 opus illius coram illo. 11 Sicut pastor gregem suum
 pascet, in brachio suo congregabit agnos, et in
 sinu suo levabit; fœtas ipse portabit. §§ 12 Quis
 mensus est pugillo aquas, et cœlos palmo ponder-
 avit? quis appendit tribus digitis molem terræ,
 et liberavit in pondere montes, et colles in stat-

§ 40:5 Et videbit omnis caro. De primo adventu subito ad secun-
 dum raptus dicit: Et videbit omnis caro. Os Domini. Prophetæ
 qui prædicaverunt futurum Christum, scilicet salutare Dei nostri.

** 40:6 Quid clamabo? ID. Non sine causa quærit: cum enim
 se sponte obtulit, dicens: Ecce ego, mitte me: populo suo dura
 nuntiavit, et nunc idem metuit. Omnis caro. Qui portat imaginem
 terreni, etc., usque ad sic homo, per ætatum successiones, amittit
 decorem et cadit in mortem. †† 40:8 Verbum autem Domini.

Verbum Christus cum corpore suo, quod est Ecclesia. ‡‡ 40:9
 Sion. ID. Per Sion et Jerusalem, apostolos et alios doctores intelligit,
 quos admonet ut quæ a Domino acceperunt prædicent, et culmina
 virtutum ascendentes, verbo et exemplo doceant. §§ 40:11

Gregem suum, etc. Nunc contemplatione, in futuro ipsa visione:
 nunc docendo, postea salvando vel satiando. Fetas. Doctores filios
 quotidie Deo parturientes.

era?*** 13 Quis adjuvit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, et ostendit illi?††† 14 cum quo iniit consilium, et instruxit eum, et docuit eum semitam justitiæ, et erudivit eum scientiam, et viam prudentiæ ostendit illi? 15 Ecce gentes quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ reputatæ sunt; ecce insulæ quasi pulvis exiguus.‡‡‡ 16 Et Libanus non sufficiet ad succendendum, et animalia ejus non sufficient ad holocaustum.§§§ 17 Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei.] 18 [Cui ergo similem fecisti Deum? aut quam imaginem ponetis ei? 19 Numquid sculptile conflavit faber? aut aurifex auro figuravit illud, et laminis argenteis argentarius? * 20 Forte lignum et imputribile elegit; artifex sapiens quærit quo-

*** 40:12 Quis mensus est? ID. Ne de vocatione gentium dubitetur, magnitudo vocantis describitur. Pugillo. Pugillus, contractis digitis pugnus, palmus a pollice usque ad minimum digitum extenta manus, ut per palmum et pugillum cælos extentos et globum terræ noverimus. ††† 40:13 Spiritum Domini super me, eo quod unxerit me ad annuntiandum mansuetis misit me: Et requiescet super eum Spiritus Domini. ‡‡‡ 40:15 Quasi pulvis exiguus. ID. Hebræi hoc verbo tenuissimum pulverem significari putant, etc., usque ad et tam Græcæ quam Latinæ linguæ paupertatem. §§§ 40:16 Libanus non sufficiet. Libanus mons maximus et pascuus uberrimus et arboribus; sed etsi omnia ligna succidantur ad succendendum, et omnia animalia immolentur ad holocaustum, ad implendam vel placandam tamen majestatis potentiam non sufficiunt. * 40:19 Nunquid. Stultitiam gentium redarguit, ut ab idololatria recedant.

modo statuatur simulacrum, quod non moveatur.†
 21 Numquid non scitis? numquid non audistis?
 numquid non annuntiatum est vobis ab initio?
 numquid non intellexistis fundamenta terræ?‡
 22 Qui sedet super gyrum terræ, et habitatores ejus
 sunt quasi locustæ; qui extendit velut nihilum
 cælos, et expandit eos sicut tabernaculum ad in-
 habitandum;§ 23 qui dat secretorum scrutatores
 quasi non sint, iudices terræ velut inane fecit.**
 24 Et quidem neque plantatus, neque satus, neque
 radicans in terra truncus eorum; repente flavit in
 eos, et aruerunt, et turbo quasi stipulam auferet
 eos. 25 Et cui assimilastis me, et adæquastis? dicit
 Sanctus.†† 26 Levate in excelsum oculos vestros,
 et videte quis creavit hæc: qui educit in numero
 militiam eorum, et omnes ex nomine vocat; præ
 multitudine fortitudinis et roboris, virtutisque

† 40:20 Forte lignum. ID. Hebraice mesuchan, quia genus ligni est imputribile, de quo maxime idola fiunt: hoc autem dicit ut, idolis reprobatis, suscipiatur doctrina Evangelii et reveletur gloria Domini, ut videat omnis caro salutare Dei. ‡ 40:21 Ab initio. Legis Moysi, vel a principio mundi in ipsis creaturis quæ omnes suum modo prædicant artificem. § 40:22 Super gyrum. Hinc nonnulli terram quasi punctum et globum esse contendunt. Quasi locustæ. In ejus comparatione, vel considerata terræ magnitudine. Tabernaculum. Hinc quoque in similitudinem sphæræ cælum esse contendunt, et ejus hemisphærium terris imminere. ** 40:23 Qui dat secretorum. Stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi, et hoc est: Qui dat secretorum scrutatores, quasi non sint I Cor. 1.. †† 40:25 Cui assimilastis me, adæquastis me, dicit Sanctus. Quasi diceret: Quare similitudini Deum comparatis, nec ex creaturarum magnitudinem Deum creatorem intelligitis? si non creditis verbis, credite oculis vestris, et elementorum omnium servitute omnipotentiam Domini cogitate.

ejus, neque unum reliquum fuit.‡‡ 27 Quare dicis, Jacob, et loqueris, Israël: Abscondita est via mea a Domino, et a Deo meo iudicium meum transivit?§§ 28 Numquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus.*** 29 Qui dat lasso virtutem, et his qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat. 30 Deficient pueri, et laborabunt, et juvenes in infirmitate cadent;††† 31 qui autem sperant in Domino mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ: current et non laborabunt, ambulabunt et non deficient.]‡‡‡

‡‡ 40:26 In numero. ID. Illi numerata sunt quæ Abraham numerare non potuit: et serviunt delegato officio, ut sol cursum cœli uno expleat anno, et cætera suo modo. Militiam eorum, etc. Angelos scilicet, unde: Millia millium ministrabant ei Dan. 7.. Inde et Dominus Sabaoth dicitur, id est militiæ, vel exercituum, vel virtutum.

§§ 40:27 Quare dicis, etc. ID. Cum hæc propheta diceret, etc., usque ad sine iudice sumus, et immerito affligimur. Via mea. Bona opera, non pertinent ad Deum terrena, non considerat quid quisque agat. Inde injuste opprimitur, quasi jumenta et pisces, sine rectore. *** 40:28 Creavit. Omnia novit, omnia continet, omnia majestate sua dispensat. Sapientiæ ejus. ID. Ex hoc loco aliud apostoli sumptum videtur: Incomprehensibilia iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus: quasi diceret: Solus Deus æternus, impassibilis, cætera omnia deficient. ††† 40:30 Deficient pueri. Qui scilicet gaudent corporis sanitate, et pueritiam et adolescentiam putant esse perpetuam. ‡‡‡ 40:31 Mutabunt. Ut sint fortes in Deo, fient debiles mundo, et post mortem carnis fient immortales. Sicut aquilæ. Sicut aquila secundum physicos, alliso ad silicem rostro, vetustate nimia aduncato innovatur, sic qui vetustatem peccati per petram, quæ est Christus, mortificant, mortui mundo innovantur Deo, unde: Renovabitur ut aquilæ juvenus tua Psal. 102..

41

¹ [Taceant ad me insulæ, et gentes mutent fortitudinem: accedant, et tunc loquantur; simul ad iudicium propinquemus.* ² Quis suscitavit ab oriente Justum, vocavit eum ut sequeretur se? Dabit in conspectu ejus gentes, et reges obtinebit: dabit quasi pulverem gladio ejus, sicut stipulam vento raptam arcui ejus.† ³ Persequetur eos, transibit in pace: semita in pedibus ejus non apparebit.‡ ⁴ Quis hæc operatus est, et fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus: primus et novissimus ego sum. ⁵ Viderunt insulæ, et timuerunt; extrema terræ obstupuerunt: appropinquaverunt, et accesserunt.§ ⁶ Unusquisque proximo suo auxiliabitur, et fratri suo dicet: Confortare. ⁷ Confortavit faber ærarius percutiens malleo eum, qui cudebat tunc temporis, dicens: Glutino bonum est; et confortavit eum clavis, ut non moveretur.] ⁸ [Et tu, Israël, serve meus, Jacob quem elegi, semen Abraham amici mei:** ⁹ in quo apprehendi te ab extremis terræ, et a longinquis ejus vocavi te, et dixi tibi: Servus meus es tu: elegi

* **41:1** Taceant insulæ. HIER. Quia in salo gentes, scilicet quæ salis et amaris fluctibus sæculi tunduntur. I † **41:2** Quis suscitavit ab oriente. ID. Quidam Hebræorum hoc ad Cyrum regem Persarum referunt, etc., usque ad qui ab initio cognovit hæc. ‡ **41:3** Semita in pedibus. Laborem vel lassitudinem ejus vitæ non sentiet: Exsultavit ut gigas ad currendam viam. § **41:5** Viderunt insulæ. ID. Id est gentes in circumitu, etc., usque ad et confortavit eum clavis præceptorum, ut in timore Domini permaneret. ** **41:8** Et tu, Israël, serve meus. ID. Dominus ad apostolos affectuose, etc., usque ad postea electi in amicitiam Dei jungimur.

te, et non abjeci te.†† 10 Ne timeas, quia ego tecum sum; ne declines, quia ego Deus tuus: confortavi te, et auxiliatus sum tibi, et suscepit te dextera Justi mei. 11 Ecce confundentur et erubescunt omnes qui pugnant adversum te; erunt quasi non sint, et peribunt viri qui contradicunt tibi. 12 Quæres eos, et non invenies, viros rebelles tuos; erunt quasi non sint, et veluti consumptio homines bellantes adversum te. 13 Quia ego Dominus Deus tuus, apprehendens manum tuam, dicensque tibi: Ne timeas: ego adjuvi te. 14 Noli timere, vermis Jacob, qui mortui estis ex Israël: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus, et redemptor tuus Sanctus Israël.‡‡ 15 Ego posui te quasi plaustrum triturans novum, habens rostra serrantia; triturabis montes, et comminues, et colles quasi pulverem pones.§§ 16 Ventilabis eos, et ventus tollet, et turbo disperget eos; et tu exsultabis in Domino, in Sancto Israël lætaberis. 17 Egeni et pauperes quæerunt aquas, et non sunt; lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israël, non derelinquam eos. 18 Aperiam in supinis collibus flumina, et in medio camporum fontes:

†† 41:9 Et a longinquis. Jam usque ad extrema Judæi dispersi, et inde ad finem multi vocati. ‡‡ 41:14 Vermis Jacob. ID. Vermes dicuntur apostoli, tanquam ejus imitatores qui dicit: Ego sum vermis et non homo Psal. 21.. Et sicut vermis penetrat terram, sic prædicatio eorum corda audientium. Qui mortui estis ex Israël. Sicut ille qui dicit: Quotidie morior propter vestram gloriam, fratres I Cor. 15.; et alibi: Vivo autem jam non ego; vivit vero in me Christus Gal. 2.. §§ 41:15 Ego posui te quasi plaustrum. Vir ecclesiasticus habet prædicationis rostra, etc., usque ad ut male congregati bene dividantur.

ponam desertum in stagna aquarum, et terram inviam in rivos aquarum. ¹⁹ Dabo in solitudinem cedrum, et spinam, et myrtum, et lignum olivæ; ponam in deserto abietem, ulmum, et buxum simul:*** ²⁰ ut videant, et sciant, et recogitent, et intelligant pariter, quia manus Domini fecit hoc, et Sanctus Israël creavit illud. ²¹ Prope facite iudicium vestrum, dicit Dominus; Afferte, si quid forte habetis, dicit rex Jacob. ²² Accedant, et nuntient nobis quæcumque ventura sunt; priora quæ fuerunt, nuntiate, et ponemus cor nostrum, et sciemus novissima eorum; et quæ ventura sunt, indicate nobis.††† ²³ Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, et sciemus quia dii estis vos; bene quoque aut male, si potestis, facite, et loquamur et videamus simul.‡‡‡ ²⁴ Ecce vos estis ex nihilo, et opus vestrum ex eo quod non est: abominatio est qui elegit vos. ²⁵ Suscitavi ab aquilone, et veniet ab ortu solis: vocabit nomen meum, et adducet magistratus quasi lutum, et velut plastes conculcans

*** **41:19** Dabo in solitudinem cedrum. ID. Arborum varietates diversitatem spiritualis gratiæ significant, ne saltem una chorda de cithara Domini, et aliqua virtus gratiarum Ecclesiæ deesse videatur: quarum sublimitatem ad cœlestia festinantem illuminat lignum olivæ, fomes lucis, requies laborantis vel lassati. Spinam, et myrtum, et lignum olivæ. LXX: Sethim, quæ est arbor albæ spinæ similis, etc., usque ad et ideo consolatores sanctæ Ecclesiæ significat. ††† **41:22** Annuntiate. ID. Significat quia idola nec audiendi nec respondendi habent facultatem, etc., usque ad patet quod idola post adventum Christi vocem amiserunt. ‡‡‡ **41:23** Si potestis. Neque dæmones possunt, nisi Dei permissione, quod assident idolis, quia nec porcos, nec sancti Job jumenta potuerunt disperdere sine Dei permissione. Paulus quoque tradidit Satanæ quosdam.

humum. §§§ 26 Quis annuntiavit ab exordio ut sciamus, et a principio ut dicamus: Justus es? Non est neque annuntians, neque prædicens, neque audiens sermones vestros.* 27 Primus ad Sion dicet: Ecce adsunt, et Jerusalem evangelistam dabo.† 28 Et vidi, et non erat neque ex istis quisquam qui iniret consilium, et interrogatus responderet verbum. 29 Ecce omnes injusti, et vana opera eorum; ventus et inane simulacra eorum.]‡

42

¹ [Ecce servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: dedi spiritum meum super eum: iudicium gentibus pro-

§§§ 41:25 Suscitavi. ID. Adhuc contra idola loquitur et contra cultores eorum, etc., usque ad ut credant in eum qui venit ab ortu solis. * 41:26 Quis annuntiavit ab exordio? quasi diceret: Nullus in gentibus fuit qui annuntiaverit adventum Filii. Si est autem qui annuntiaverit, dicemus, quia justus est; in adventu Filii, dæmones, qui in idolis ventura nuntiabant, obmutuerant. Audiens sermones vestros. Quia bruta gentilium corda errorem suum intellexerunt, et vaticinia falsa reliquerunt. † 41:27 Primus ad Sion dicet. Ecclesiam significant; ecce astiterunt filii, scilicet tui, quos per fidem meam donavi tibi, scilicet apostoli, quorum prædicatione nati sunt tibi filii. ‡ 41:29 Ecce omnes injusti. Quidquid de idolis vel de gentibus diximus, ad hæresiarchas et pravitatis dogmata referamus, quia, Christo pacem Ecclesiæ nuntiante et veritatem monstrante, ipsi errores sequuntur, et vento et turbini comparantur.

feret.* ² Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris. ³ Calamum quassatum non conteret, et linum fumigans non extinguet: in veritate educet iudicium.† ⁴ Non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra iudicium; et legem ejus insulæ exspectabunt.‡ ⁵ Hæc dicit Dominus Deus, creans cælos, et extendens eos; formans terram, et quæ germinant ex ea; dans flatum populo qui est super eam, et spiritum calcantibus eam: ⁶ Ego Dominus vocavi te in justitia, et apprehendi manum tuam, et servavi te: et dedi te in fœdus populi, in lucem gentium,§ ⁷ ut aperires oculos cæcorum, et educeres de conclusione vincitum, de domo carceris sedentes in tenebris.** ⁸ Ego Dominus, hoc est nomen meum; gloriam meam alteri non dabo, et laudem meam sculp-

* **42:1** Ecce servus. HIER. Notandum quia apostoli Jacob, Israël, et semen Abrahæ appellantur, quibus postea quasi servis et hominibus dicitur: Noli timere, vermis Jacob, etc. Christus autem non semen Jacob vel Israël, sed servus dicitur. Dedi Spiritum. In conceptione; unde: Spiritus sanctus superveniet in te, etc. Phil. 2.. Et in baptismo claruit, cum Spiritus in specie columbæ super ipsum requievit Luc. 1.. † **42:3** Linum fumigans. Sacerdotium jam pene extinctum, de lino autem fit sacerdotale vestimentum. Educet iudicium. Judicabit, scilicet non metuens Scribas et Phariseos. ‡ **42:4** Non erit tristis. ID. Hoc Matthæus non posuit, sive inter iudicium et iudicium media scriptoris errore sublata sunt. Est autem sensus, æqualitatem vultus omni tempore conservabit: Quod de Socrate falso gloriantur philosophi, quod scilicet plus solito non tristis fuerit, nec lætus. In terra iudicium. Unde: In iudicium ego veni in hunc mundum, ut qui non vident videant, etc. Joan. 9.. § **42:6** Justitia. Justum fuit ut transiret per apostolos ad gentes contemptus a Judæis. ** **42:7** Vincitum. Funibus peccatorum: in Evangelio, quem Satanas vinxerat Dominus solvit.

tilibus.†† 9 Quæ prima fuerunt, ecce venerunt; nova quoque ego annuntio: antequam orientur, audita vobis faciam.]‡‡ 10 [Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ, qui descenditis in mare, et plenitudo ejus; insulæ, et habitatores earum. §§ 11 Sublevetur desertum et civitates ejus. In domibus habitabit Cedar: laudate, habitatores petræ; de vertice montium clamabunt.*** 12 Ponent Domino gloriam, et laudem ejus in insulis nuntiabunt. 13 Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelum; vociferabitur, et clamabit: super inimicos suos confortabitur.]††† 14 [Tacui semper, silui, patiens fui: sicut parturiens loquar; dissipabo, et absorbebo simul.‡‡‡ 15 Desertos faciam montes et colles, et omne gramen eorum exsiccabo; et

†† 42:8 Alteri. Filius et Spiritus sanctus in Deitate a Patre alter non est, et ideo eandem et gloriam et laudem habet. ‡‡ 42:9 Vobis faciam. Ut sciatis, quia ego Dominus, non est alius præter me: et qui priora cernitis impleta, credatis quæ polliceor futura. §§ 42:10 Novum. In novitate Spiritus, non in vestustate litteræ; nec solum in Veteri Testamento, sed etiam in Novo. Qui descenditis in mare. ID.. Prius piscatores piscium, post hominum; unde ad litteram: multa maria transierunt. *** 42:11 Cedar. Filius Ismælis: Saraceni ab eo, qui melius Agareni: sed nomine liberæ velaverunt ignominiam ancillæ. Ismæl enim filius ancillæ Agar fuit, ab hac Saraceni. Duodecim enim duces genuit. Nomine quoque ejus ipsa dicitur provincia. De vertice montium. HIER. Super montem excelsum ascende. De vertice montis. De altitudine virtutis et contemplationis, ut etiam exemplo doceant quæ prædicant. ††† 42:13 Vociferabitur. Unde: Ipsi me provocaverunt in eo qui non erat Deus Deut. 32.; et ego in gente stulta irritabo eos. ‡‡‡ 42:14 Sicut parturiens. Partum consilii mei profundam in lucem sicut mulier infantem, sic proferam dissimulatum dolorem.

ponam flumina in insulas, et stagna arefaciam.
¹⁶ Et ducam cæcos in viam quam nesciunt, et in semitis quas ignoraverunt ambulare eos faciam; ponam tenebras coram eis in lucem, et prava in recta; hæc verba feci eis, et non dereliqui eos. §§§
¹⁷ Conversi sunt retrorsum, confundantur confusione, qui confidunt in sculptili; qui dicunt conflatili: Vos dii nostri.* ¹⁸ Surdi, audite, et cæci, intuemini ad videndum. ¹⁹ Quis cæcus, nisi servus meus; et surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? quis cæcus, nisi qui venundatus est? et quis cæcus, nisi servus Domini? ²⁰ Qui vides multa, nonne custodies? qui apertas habes aures, nonne audies? ²¹ Et Dominus voluit ut sanctificaret eum, et magnificaret legem, et extolleret. ²² Ipse autem populus direptus, et vastatus; laqueus juvenum omnes, et in domibus carcerum absconditi sunt; facti sunt in rapinam, nec est qui eruat; in direptionem, nec est qui dicat: Redde.† ²³ Quis est in vobis qui audiat hoc, attendat, et auscultet futura?‡ ²⁴ Quis dedit in direptionem Jacob, et Israël vastantibus? nonne Dominus ipse, cui peccavimus? Et noluerunt in viis ejus ambulare, et non audierunt legem ejus. ²⁵ Et effudit super

§§§ **42:16** In semitis. ID. In cognitione prophetarum, qui sunt semitæ ad Christum, cum ejus nativitatem, resurrectionem et ascensionem prædicunt. * **42:17** Confundantur. Cum plenitudo gentium intraverit. Tunc etiam Israël conversus, erroris sui pœnitebit, qui idolis ante servivit. † **42:22** Laqueus juvenum. Revertitur ad prædicationem Domini, increpans Scribas et Pharissæos: Hi enim erant laquei simplicibus ne ad Dominum converterentur. ‡ **42:23** Quis est. Hortatur eos propheta, ut saltem aliqui audiant et causam suæ captivitatis intelligant et caveant.

eum indignationem furoris sui, et forte bellum; et combussit eum in circuitu, et non cognovit; et succendit eum, et non intellexit.]§

43

¹ [Et nunc hæc dicit Dominus creans te, Jacob, et formans te, Israël: Noli timere, quia redemi te, et vocavi te nomine tuo: meus es tu.* ² Cum transieris per aquas, tecum ero, et flumina non operient te; cum ambulaveris in igne, non combureris, et flamma non ardebit in te.† ³ Quia ego Dominus Deus tuus, Sanctus Israël, salvator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthopiam, et Saba, pro te.‡ ⁴ Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, et gloriosus, ego dilexi te, et dabo homines pro te, et populos pro anima tua. ⁵ Noli timere, quia ego tecum sum; ab oriente addu-

§ **42:25** Super eum. Ut quod prius tacuerat, jam non taceret nec verbis, sed tormentis corripere. Et non cognovit. Sicut historiæ tradunt, nec gentes hoc fieri in ultionem filii intellexerunt, nec Judæi malitia sua excæcati. * **43:1** Et nunc hæc. Superius locutus est de captivitate Judæorum qui credere noluerunt, nunc primitivam alloquitur Ecclesiam, quæ est de Judæis, ut Creatorem animæ suæ et corporis intelligant. Creans te Jacob. Jacob supplantator, Israël vir videns Deum. Hi sunt apostoli et apostolici viri, qui et vitia supplantaverunt, et Deum videre meruerunt. † **43:2** Per aquas, etc. ID. Secundum Hebræos: Per aquas Ægyptii, etc., usque ad hæc quoque regna prædicando transierunt apostoli, et Dominus ubique cum eis. ‡ **43:3** Dedi propitiationem. Ut inde acquiras tibi misericordiam et coronam, prædicando, scilicet, Ægyptiis, et Æthiopicis qui pene ultimi et Sabæis: est autem Saba civitas in finibus Æthiopiæ sita: In omnem terram exivit sonus eorum, et in fines, etc.

cam semen tuum, et ab occidente congregabo te. §
 6 Dicam aquiloni: Da; et austro: Noli prohibere:
 affer filios meos de longinquo, et filias meas ab
 extremis terræ. 7 Et omnem qui invocat nomen
 meum, in gloriam meam creavi eum, formavi
 eum, et feci eum. 8 Educ foras populum cæcum,
 et oculos habentem; surdum, et aures ei sunt.**
 9 Omnes gentes congregatæ sunt simul, et collectæ
 sunt tribus. Quis in vobis annuntiet istud, et quæ
 prima sunt audire nos faciet? Dent testes eorum,
 justificentur, et audiant, et dicant: Vere.†† 10 Vos
 testes mei, dicit Dominus, et servus meus quem
 elegi: ut sciatis, et credatis mihi, et intelligatis
 quia ego ipse sum; ante me non est formatus
 Deus, et post me non erit.‡‡ 11 Ego sum, ego sum
 Dominus, et non est absque me salvator. 12 Ego
 annuntiavi, et salvavi; auditum feci, et non fuit
 in vobis alienus: vos testes mei, dicit Dominus,
 et ego Deus. §§ 13 Et ab initio ego ipse, et non
 est qui de manu mea eruat. Operabor, et quis
 avertet illud?] 14 [Hæc dicit Dominus, redemptor

§ 43:5 Ab Oriente. Multi venient ab Oriente et Occidente, et recumbent cum Abraham, Isaac et Jacob, ab omnibus scilicet mundi partibus. ** 43:8 Educ foras. Vox Patris ad Filium de Judæis mente cæcis. Et nota prius esse factum vocationem Judæorum, deinde gentium. †† 43:9 Omnes gentes. Propheta ad gentes, increpans de idololatria et admirans quod nullus in gentibus hoc præscire potuit; sed tantum populus Dei qui legem Dei accepit, prophetas habuit. ‡‡ 43:10 Non est formatus. Quidam codices habent plasmatus; sed non convenit bene, sic tamen potest exponi: Ante me non est formatum idolum, quia feci hominem justum a quo injuste formatum est idolum. §§ 43:12 Ego annuntiavi et salvavi. Per prophetas nativitatem Filii, vocationem gentium, expulsionem dæmonum.

vester, Sanctus Israël: Propter vos misi in Babylonem, et detraxi vectes universos, et Chaldæos in navibus suis gloriantes.*** 15 Ego Dominus, Sanctus vester, creans Israël, rex vester.††† 16 Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, et in aquis torrentibus semitam; 17 qui eduxit quadrigam et equum, agmen et robustum: simul obdormierunt, nec resurgent; contriti sunt quasi linum, et extincti sunt. 18 Ne memineritis priorum, et antiqua ne intueamini. 19 Ecce ego facio nova, et nunc orientur, utique cognoscetis ea: ponam in deserto viam, et in invio flumina.‡‡‡ 20 Glorificabit me bestia agri, dracones, et struthiones: quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.§§§ 21 Populum istum formavi mihi: laudem meam narrabit.] 22 [Non

*** **43:14** Hæc dicit Dominus Salvator, etc. Hæc, scilicet quæ sequuntur: Pater ad apostolos. Propter vos qui scilicet testes mei estis, qui scilicet Evangelium prædicatis. Quibus dixit: Noli timere. Chaldæos in navibus. Secundum historiam, Chaldæi abundant fluminibus, et strenui sunt navibus et inde gloriantur. ††† **43:15** Ego Dominus sanctus vester. Olim filiis Israël, modo vobis apostoli, in mundo expulsis dæmonibus et omnibus victis principibus. ‡‡‡ **43:19** Facio nova. Multa quæ reficiunt animas, non corpora: olim de petra unum tantum produxi fontem ad corpora reficienda. §§§ **43:20** Dracones et struthiones. Maligni, venenosi, qui in solitudine gentium morabantur, idololatriæ sanguine morumque feritate bestiales. Struthio speciem alarum habet, volatu caret. Sic hypocrita speciem sanctitatis habet, rem autem nonhabet.

me invocasti, Jacob, nec laborasti in me, Israël.*
 23 Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, et victimis tuis non glorificasti me; non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure.†
 24 Non emisti mihi argento calamum, et adipe victimarum tuarum non inebriasti me: verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis; præbui mihi laborem in iniquitatibus tuis. 25 Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, et peccatorum tuorum non recordabor.‡ 26 Reduc me in memoriam, et judicemur simul: narra si quid habes ut justificeris.§ 27 Pater tuus primus peccavit, et interpretes tui prævaricati sunt in me:** 28 et contaminavi principes sanctos; dedi ad internecionem Jacob, et Israël in blasphemiam.]

* **43:22** Non me invocasti. HIER. Ad Judæos loquitur, qui ante adventum Domini idola coluerunt; vel ad eos qui post adventum credere noluerunt. Nec laborasti. Non feci te laborare post adventum Filii, ut pretiosa quæque offerres, quia: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, etc. Psal. L. Vel: Non laborasti in me tantum qui idolis offerebas. † **43:23** In thure. Per thus et calamum, qui est sarculus arboris aromaticæ, omnia aromata accipe. ‡ **43:25** Ego sum. ID. Quasi diceret: Fecisti me laborare sub onere peccati tui; ideo jam non servum meum, non puerum voco, sed simpliciter appello Jacob et Israël, ut ostendam et arguam peccatores. § **43:26** Reduc me. Bona quæ feci tibi. Quid ultra debui facere tibi, et non feci? Vel: Si quid justus habes, ego libenter recipiam. ** **43:27** Pater tuus. Abraham scilicet qui, Domino terram promissionis pollicente, respondit: In quo sciam quia possidebo eam? Vel ipse Abraham qui peccasse dicitur in promissione filii dubitando; vel, populus in deserto contra Deum murmurando, quasi diceret: cognoscat de peccatoribus generatum. Interpretes. Quasi diceret: inter partes, scilicet pacem ferentes.

44

1 [Et nunc audi, Jacob, serve meus, et Israël, quem elegi.* 2 Hæc dicit Dominus faciens et formans te, ab utero auxiliator tuus: Noli timere, serve meus Jacob, et rectissime, quem elegi.† 3 Effundam enim aquas super sitientem, et fluenta super aridam; effundam spiritum meum super semen tuum, et benedictionem meam super stirpem tuam:‡ 4 et germinabunt inter herbas, quasi salices juxta præterfluentes aquas.§ 5 Iste dicet: Domini ego sum; et ille vocabit in nomine Jacob; et hic scribet manu sua: Domino, et in nomine Israël assimilabitur.]** 6 [Hæc dicit Dominus, rex Israël, et redemptor ejus, Dominus exercituum: Ego primus, et ego novissimus, et absque me non est

* **44:1** Et nunc audi, Jacob. Primos fideles de Judæis aliis obduratis cum quodam privilegio nominis et dignitate honoris alloquitur; apostolorum scilicet chorum. Audi, Jacob serve meus. Prima servitus, secunda electio. † **44:2** Ab utero auxiliator tuus. In quo fratris plantam arripuisti, vel, in principio Ecclesiæ manus persecutorum evasisti. Et rectissime quem elegi. Israël, secundum Hebraicam veritatem, rectus vel rectissimus. Quod ante, vir videns Deum dicitur: non a proprietate, sed a sono vocis habetur. ‡ **44:3** Effundam Spiritum meum. Scilicet in baptismo per impositionem manuum. § **44:4** Quasi salices juxta præterfluentes aquas. Salix arbor infructuosa, etc., usque ad quæ cito credidit prædicantibus apostolis. ** **44:5** Iste dicet. Credentium varietatem describit. Et in nomine Israël assimilabitur. Ut recipiant legem, et prophetas, et Spiritus sancti gratias quæ Israël promissæ sunt.

deus.†† 7 Quis similis mei? vocet, et annuntiet: et ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum; ventura et quæ futura sunt annuntient eis. 8 Nolite timere, neque conturbemini: ex tunc audire te feci, et annuntiavi; vos estis testes mei. Numquid est Deus absque me, et formator quem ego non noverim? 9 Plastæ idoli omnes nihil sunt, et amantissima eorum non proderunt eis. Ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt, ut confundantur. 10 Quis formavit deum, et sculptile conflavit ad nihil utile? 11 Ecce omnes participes ejus confundentur, fabri enim sunt ex hominibus; convenient omnes, stabunt et pavebunt, et confundentur simul. 12 Faber ferrarius lima operatus est, in prunis et in malleis formavit illud, et operatus est in brachio fortitudinis suæ; esuriet et deficiet, non bibit aquam et lassescet.‡‡ 13 Artifex lignarius extendit normam, formavit illud in runcina, fecit illud in angularibus, et in circino tornavit illud, et fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo; 14 succidit cedros, tulit ilicem, et quercum, quæ steterat inter ligna saltus; plantavit pinum, quam pluvia nutrit: 15 et facta est hominibus in focum; sumpsit ex eis, et calefactus est; et succendit et coxit panes; de reliquo autem operatus est deum

†† 44:6 Ego primus et ego novissimus. Post vocationem gentium quæ, abjectis idolis, crediderunt, agit contra eos qui converti noluerunt. Absque me non est Deus. Non dicit se solum esse, sed præter virtutem et sapientiam suam nullum externum Deum esse, deorum multorum opinionem et simulacra condemnans.

‡‡ 44:12 Esuriet et deficiet. HIER. Fame et siti artificis, etc., usque ad quorum Deus venter est, gloria in confusione eorum.

et adoravit; fecit sculptile, et curvatus est ante illud. ¹⁶ Medium ejus combussit igni, et de medio ejus carnes comedit; coxit pulmentum, et saturatus est, et calefactus est, et dixit: Vah ! calefactus sum, vidi focum; ¹⁷ reliquum autem ejus deum fecit et sculptile sibi; curvatur ante illud, et adorat illud, et obsecrat, dicens: Libera me, quia deus meus es tu ! ¹⁸ Nescierunt, neque intellexerunt; obliti enim sunt ne videant oculi eorum, et ne intelligant corde suo. ¹⁹ Non recognitant in mente sua, neque cognoscunt, neque sentiunt, ut dicant: Medietatem ejus combussi igni, et coxi super carbones ejus panes; coxi carnes et comedi, et de reliquo ejus idolum faciam? ante truncum ligni procidam? ²⁰ Pars ejus cinis est; cor insipiens adoravit illud, et non liberabit animam suam: neque dicet: Forte mendacium est in dextera mea. ²¹ Memento horum Jacob, et Israël, quoniam servus meus es tu. Formavi te; servus meus es tu, Israël, ne obliviscaris mei. ²² Delevi ut nubem iniquitates tuas, et quasi nebulam peccata tua: revertere ad me, quoniam redemi te. ²³ Laudate, cæli, quoniam misericordiam fecit Dominus; jubilate, extrema terræ; resonate, montes, laudationem, saltus et omne lignum ejus, quoniam redemit Dominus Jacob, et Israël gloriabitur.]§§ ²⁴ [Hæc dicit Dominus, redemptor tuus, et formator tuus ex utero: Ego sum Dominus, faciens omnia, extendens cælos solus, stabiliens

§§ **44:23** Jubilate, extrema terræ. ID. Angeli quasi habitatoribus terræ præsumt; vel apostoli, vel prophetæ super quos et alii esse constant; unde Ephesiis dicitur: Super ædificati super fundamentum apostolorum et prophetarum, etc.

terram, et nullus mecum; *** 25 irrita faciens signa
divinorum, et ariolos in furorem vertens; con-
vertens sapientes retrorsum, et scientiam eorum
stultam faciens; 26 suscitans verbum servi sui,
et consilium nuntiorum suorum complens; qui
dico Jerusalem: Habitaberis, et civitatibus Juda:
Ædificabimini, et deserta ejus suscitabo; ††† 27 qui
dico profundo: Desolare, et flumina tua arefa-
ciam; ††† 28 qui dico Cyro: Pastor meus es, et
omnem voluntatem meam complebis; qui dico
Jerusalem: Ædificaberis, et templo: Fundaberis.]

45

¹ [Hæc dicit Dominus christo meo Cyro, cujus ap-
prehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus
gentes, et dorsa regum vertam, et aperiam coram
eo januas, et portæ non claudentur.* ² Ego ante
te ibo, et gloriosos terræ humiliabo; portas æreas

*** **44:24** Hæc dicit Dominus Redemptor, etc. ID. Supra locutus est de idolorum subversione, et Israël pœnitentis redemptione: nunc autem de potentiæ suæ magnitudine, ne quis dubitet de salvatione quam promittit. ††† **44:26** Qui dico. De restauratione quæ facta est a Zorobabel et aliis ducibus, Cyro permittente, loquitur: Cum tamen adhuc implenda esset captivitas. ††† **44:27** Flumina tua. Sub Dario scilicet et Cyro nepote ejus. Nocte enim qua ab eis Balthasar occisus est, Euphrates fluvius, qui per mediam civitatem fluebat, ab eorum exercitu in rivos divisus est, ut per ejus alveum civitatem ingrederentur. * **45:1** Hæc dicit Dominus Christo. Apud Romanos diadema, apud Judæos unctio, et reges facit et sacerdotes, a qua et christi dicuntur. Cyrus christus, non unctio, sed dignitate. Et dorsa regum. ID. Quæ civitas illi non patuit? Quis regum terga non vertit? qui muri, ante inexpugnabiles, non sunt ejus obsidione subversi? Hæc autem completa plenius invenies in historia Xenophontis.

conteram, et vectes ferreos confringam: ³ et dabo tibi thesauros absconditos, et arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israëel, † ⁴ propter servum meum Jacob, et Israëel, electum meum; et vocavi te nomine tuo: assimilavi te, et non cognovisti me. ‡ ⁵ Ego Dominus, et non est amplius; extra me non est deus; accinxi te, et non cognovisti me: § ⁶ ut sciant hi qui ab ortu solis et qui ab occidente, quoniam absque me non est: ego Dominus, et non est alter: ** ⁷ formans lucem et creans tenebras, faciens pacem et creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc. †† ⁸ Rorate, cæli, desuper, et nubes pluant justum; aperiatur terra, et germinet Salvatorem, et justitia

† **45:3** Thesauros absconditos. Cunctarum urbium, ut abjectis idolis, beneficiis invitatus, unum Deum sentires, qui ante prædixit nomen tuum antequam esses. ‡ **45:4** Et vocavi te. ID. Sicut vocavi Abraham, Isaac et Jacob, etc., usque ad Filium autem Christus oleo lætitiæ unctus præ participibus suis. § **45:5** Extra me. Quia Filius et Spiritus sanctus in Patre; præter sermonem quippe et rationem virtutemque meam et sapientiam quæ in me est, non est alius Deus. ** **45:6** Ut sciant. Esdras dicit Cyrum scripsisse omnibus gentibus non esse Deum, nisi Deum Israëel. Vel ex captivorum liberatione Dei clementia et potentia omnibus magis nota. Josephus autem in libro Antiquitatum ideo populum fuisse dimissum ait, quia Cyrus legit in libro Isaïæ quæ de eo Dominus per prophetam dixerat ante. †† **45:7** Tenebras. Noctem vel captivitatem. Quasi pœnitentes misertus a captivitate reduco; iratus peccantes captivo. Malum. ID. Bellum, scilicet afflictionem secundum quod dicitur: Sufficit diei malitia sua. Confundantur ergo qui Deum malorum conditorem arbitrantur. Hic enim malum non contrarium bono, sed pro afflictione ponitur et bello.

oriatur simul: ego Dominus creavi eum.]]‡ 9 [Væ qui contradicit factori suo, testa de samiis terræ ! Numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, et opus tuum absque manibus est?§§ 10 Væ qui dicit patri: Quid generas? et mulieri: Quid parturis?*** 11 Hæc dicit Dominus, Sanctus Israël, plastes ejus: Ventura interrogate me; super filios meos et super opus manuum mearum mandate mihi.††† 12 Ego feci terram, et hominem super eam creavi ego: manus meæ tetenderunt cælos, et omni militiæ eorum mandavi.‡‡‡ 13 Ego suscitavi eum ad justitiam, et omnes vias ejus dirigam; ipse ædificabit civitatem meam, et captivitatem meam dimittet, non in pretio neque in muneribus,

‡‡ 45:8 Rorate cœli. ID. De adventu Christi, per Cyrum significati, quia a captivitate diaboli liberabit genus humanum, convenienter adjungit. Vel possunt hæc hærere superioribus, ut Cyro captivitatem laxante metonymicos cœlum et terra lætentur. Et nubes. Prophetæ corda nostra salutari pluvia irrigantes, et Christi natiuitatem et resurrectionem et ascensionem annuntiantes, unde: Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem; et alibi, Veritas tua usque ad nubes. Creavi eum qui: scilicet vermis fuit, et germinatus de terra legitur secundum humanitatem. §§ 45:9 Væ qui contradicit: quasi diceret: Credite quæ prædico, Christum scilicet venturum, quia, Væ qui contradicit factori suo Psal. 35.; vel Cyrum cui per liberationem populi mei omnia regna substernam. *** 45:10 Mulieri, quid parturis? Vir mulieris potens, mulier viri potens. ††† 45:11 Plastes ejus, Filii, secundum humanitatem in utero virginali, unde: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, etc. ‡‡‡ 45:12 Et omni militiæ. Hac occasione putant quidam astra esse rationalia; aiunt enim, quia insensatis non mandaret aliquid, quæ mandata non intelligerent.

dicit Dominus Deus exercituum.]§§§ 14 [Hæc dicit Dominus: Labor Ægypti, et negotiatio Æthiopiæ, et Sabaim viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt; post te ambulabunt, vincti manicis pergunt, et te adorabunt, teque deprecabuntur. Tantum in te est Deus, et non est absque te deus.* 15 Vere tu es Deus absconditus, Deus Israël, salvator. 16 Confusi sunt, et erubuerunt omnes: simul abierunt in confusionem fabricatores errorum. 17 Israël salvatus est in Domino salute æterna; non confundemini, et non erubescetis usque in sæculum sæculi. 18 Quia hæc dicit Dominus creans cælos, ipse Deus formans terram et faciens eam, ipse plastes ejus; non in vanum creavit eam: ut habitaretur formavit eam: Ego Dominus, et non est alius. 19 Non in abscondito locutus sum, in loco terræ tenebroso; non dixi semini Jacob frustra: Quærite me: ego

§§§ 45:13 Ego suscitavi. ID. Quasi diceret: Qui supradicta feci; quid mirum si et Filium mittam in mundum ut redimat genus humanum et a mortuis suscitem eum? Vias ejus dirigam. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus I Petr. 2.. Ipse ædificabit. ID. De quo dictum est: Non cognovisti me. Nec ipse ædificavit civitatem vel templum, sed permisit ædificari: nec in ejus tempore hoc consummatum est, sed Assueri. * 45:14 Labor Ægypti. Cultus idolorum. Multum enim laborabat in exsequendis idolorum sacrificiis. Sed apostolis prædicantibus conversi sunt, et præ omnibus regnis abundant ibi religiones monachorum, ut ubi abundavit delictum, superabundet et gratia Rom. 5..

Dominus loquens justitiam, annuntians recta.†
 20 Congregamini, et venite, et accedite simul qui salvati estis ex gentibus: nescierunt qui levant lignum sculpturæ suæ, et rogant deum non salvantem.‡ 21 Annuntiate, et venite, et consiliamini simul. Quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc prædixit illud? numquid non ego Dominus, et non est ultra deus absque me? Deus justus, et salvans non est præter me.§ 22 Convertimini ad me, et salvi eritis, omnes fines terræ, quia ego Deus, et non est alius. 23 In memetipso juravi; egredietur de ore meo justitiæ verbum, et non revertetur: quia mihi curvabitur omne genu, et jurabit omnis lingua.** 24 Ergo in Domino, dicet, meæ sunt justitiæ et imperium; ad eum venient, et confundentur omnes qui repugnant ei. 25 In

† 45:19 Non in abscondito, etc. ID. Olim in monte Sinai uni tantum populo dixit: Non erunt tibi dii alieni Exod. 20.. Evangelium autem per apostolos omnibus gentibus prædicavit, unde: In omnem terram exivit sonus eorum Psal. 18.. Non dixi. HIER. Primum quidem ad Judæos veni: et ut umbram legis relinquentes, veritatem sequerentur admonui. Annuntians recta. Ut creatura Creatorem adoret, ut relictis figuris sequatur veritatem Evangelii.
 ‡ 45:20 Nescierunt. Noluerunt scire quidam remanentes in errore, simulacrorum scilicet onere gravati, et sperantes in quibus non est salus. § 45:21 Consiliamini. Ut omnes per mundum euntes idem annuntietis. Hinc enim simul symbolum composuerunt de Trinitate et unitate, de communionem Ecclesiæ, de generali resurrectione. Prædixi illud. Gentes esse salvandas, sed idolum nihil esse: quando locutus sum Abrahæ, vel quando legem dedi.
 ** 45:23 Egredietur: in mundum visibiliter in carne. Justitiæ verbum, filius donec obedientiam impleverit, etc., usque ad quod Judæi superbia mentis demonstrantes omnino non faciunt.

Domino justificabitur, et laudabitur omne semen
Israël.]††

46

¹ [Confractus est Bel, contritus est Nabo; facta sunt simulacra eorum bestiis et jumentis, onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.*
² Contabuerunt, et contrita sunt simul; non potuerunt salvare portantem, et anima eorum in captivitatem ibit.† ³ Audite me, domus Jacob, et omne residuum domus Israël; qui portamini a meo utero, qui gestamini a mea vulva.‡ ⁴ Usque ad senectam ego ipse, et usque ad canos ego portabo; ego feci, et ego feram; ego portabo, et salvabo. ⁵ Cui assimilastis me, et adæquastis, et comparastis me, et fecistis similem?§ ⁶ Qui con-

†† **45:25** In Domino dicet. Omnes gentes etiam Barbaræ, non in synagogis, sed in Ecclesiis confitentes. * **46:1** Confractus est Bel. HIER. Post vocationem gentium subjicitur destructio idolorum. Nabo. Nabo est aurum, etc., usque ad et prophetia dæmonum, et divinatio magorum ad nihilum devenerunt. Bestiis et jumentis. ID. Bestias enim et jumenta adorabant, et regio eorum plerisque oppidis ex bestiis et jumentis, quæ adorabant, nomina imposuit, ut scilicet, Leonata a Leone, et alia hujusmodi. † **46:2** Et anima eorum. Non quod simulacra habeant animam, etc., usque ad quas diabolo et dæmonibus subjugavit. ‡ **46:3** Domus Jacob. Non dicit Jacob, servi mei, electi mei cum adjectione honoris, sed simpliciter: et alloquitur tanquam carnales et recedentes a mandatis suis. Qui portamini. Qui gestamini tanquam fetus conceptus per desertum usque ad terram promissionis. Diu enim patienter eos expectavit, et in terra promissionis, et post passionem per duos et quadraginta annos. § **46:5** Cui assimilastis? In eos præcipue invehitur, qui tempore Achaz et Ezechielis idola coluerunt in angulis platearum, in hortis, in lucis super domos.

fertis aurum de sacco, et argentum statera ponderatis, conducentes aurificem ut faciat deum, et procidunt, et adorant. ⁷ Portant illum in humeris gestantes, et ponentes in loco suo, et stabit, ac de loco suo non movebitur: sed et cum clamaverint ad eum, non audiet; de tribulatione non salvabit eos. ⁸ Mementote istud, et confundamini; redite, prævaricatores, ad cor.** ⁹ Recordamini prioris sæculi, quoniam ego sum Deus, et non est ultra deus, nec est similis mei. ¹⁰ Annuntians ab exordio novissimum, et ab initio quæ necdum facta sunt, dicens: Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet.†† ¹¹ Vocans ab oriente avem, et de terra longinqua virum voluntatis meæ: et locutus sum, et adducam illud; creavi et faciam illud.‡‡ ¹² Audite me, duro corde, qui longe estis a justitia.§§ ¹³ Prope feci justitiam meam, non elongabitur, et salus mea non morabitur. Dabo in

** **46:8** Mementote istud. Quia vos genui et usque ad senectam portavi, deserite idola quæ fecistis, et ad unius Dei cultum revertimini. Ad cor. Intellectum, qui quasi bestię vixistis, simulacra venerantes, ut furiosi in ligna et lapides impingentes. †† **46:10** Annuntians. Per prophetas, ut cum prædicta implevero per divinationem, id est prophetam prædicentem futura, probem divinitatem meam. Novissimum. Nos sumus in quos fines sæculorum de venerunt I Cor. 10.. Et alibi: At ubi venit plenitudo temporis misit Deus Filium suum Gal. 4.. Et Joannes: Filioli, inquit, novissima hora est I Joan. 2.. Consilium: redimendi mundum per Filium, quasi, consilium meum statutum nunc dico, ut cum videritis effectum, sciatis nullum esse Deum nisi qui futura cognovit et fieri præcepit. ‡‡ **46:11** Vocans ab oriente avem: ID. Secundum Hebræos Cyrum regem Persarum, etc., usque ad et quem Magi ob oriente venientes adoraverunt. §§ **46:12** Duro corde. Qui semper resistitis veritati, primo prophetis, tandem, et Filio.

Sion salutem, et in Israël gloriam meam.]

47

¹ [Descende, sede in pulvere, virgo filia Babylon: sede in terra; non est solium filiæ Chaldæorum, quia ultra non vocaberis mollis et tenera.* ² Tolle molam, et mole farinam; denuda turpitudinem tuam; discooperi humerum, revela crura, transi flumina.† ³ Revelabitur ignominia tua, et videbitur opprobrium tuum; ultionem capiam, et non resistet mihi homo.‡ ⁴ Redemptor noster, Dominus exercituum nomen illius, Sanctus Israël. ⁵ Sede tacens, et intra in tenebras, filia Chaldæorum, quia non vocaberis ultra domina regnorum.§ ⁶ Iratus sum super populum meum: contaminavi hæreditatem meam, et dedi eos in manu tua: non posuisti eis misericordias; super

* **47:1** Descende, sede, etc. HIER. Quia omnes creaturæ Dei sumus; nec juxta hæreticos, natura Babylonis damnabilis; vel ob luxuriam et ornatum potentissimæ urbis, quæ jam senex et vicina occasui virgunculam se et puellam jactat. † **47:2** Farinam, vel coitum præbe Medis et Persis, qui in hoc ferventissimi sunt. Secundum hoc dicunt Hebræi, quod Philisthæi Samsonem erutis oculis molere cœgerunt, id est cum mulieribus suis coire, ut ex eo susciperent homines magnæ et invincibilis staturæ. ‡ **47:3** Et non resistet, sicut, Moyses Deo volenti delere filios Israël. Significat autem angelum Babyloni præpositum: qui cum aliis ait: Curavimus Babylonem, et non est sanata. § **47:5** Sede. Sermo ad Babylonem refertur, et quasi quondam reginam, modo ancillam alloquitur. Sede humilis et vilis. Tace ut tristis considerans miseriam tuam.

senem aggravasti jugum tuum valde.** 7 Et dixisti: In sempiternum ero domina. Non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es novissimi tui. 8 Et nunc audi hæc delicata, et habitans confideret, quæ dicis in corde tuo: Ego sum, et non est præter me amplius; non sedebo vidua, et ignorabo sterilitatem. 9 Venient tibi duo hæc subito in die una, sterilitas et viduitas: universa venerunt super te, propter multitudinem maleficiorum tuorum, et propter duritiam incantatorum tuorum vehementem.†† 10 Et fiduciam habuisti in malitia tua, et dixisti: Non est qui videat me. Sapientia tua et scientia tua, hæc decepit te. Et dixisti in corde tuo: Ego sum, et præter me non est altera. 11 Veniet super te malum, et nescies ortum ejus; et irruet super te calamitas quam non poteris expiare; veniet super te repente miseria quam nescies.‡‡ 12 Sta cum incantatoribus tuis et cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si forte quod prosit tibi, aut si possis fieri fortior. 13 Defecisti in multitudine consiliorum tuorum. Stent, et salvent te augures cæli, qui contemplabantur sidera, et supputabant menses,

** 47:6 Iratus sum. Causam reddit quare Chaldæos ita afflixerit, ne sine causa fecisse videretur, qui nihil sine causa operatur; et ut cognoscant Chaldæi, quia non in viribus suis superaverunt populum Dei. †† 47:9 Subito. Ex improvise irruente Cyro et Dario. Non enim metuebat ut a Medis et Persis qui illius comparatione nullius erant fortitudinis, et ipsi subjecti posset superari. ‡‡ 47:11 Nescies ortum. Ex insperato veniet calamitas, nec a magis nec divinis prædicta, despectum enim et subjectum populum non timebant.

ut ex eis annuntiarent ventura tibi. §§ 14 Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos; non liberabunt animam suam de manu flammæ; non sunt prunæ quibus calefiant, nec focus ut sedeant ad eum. *** 15 Sic facta sunt tibi in quibuscumque laboraveras: negotiatores tui ab adolescentia tua, unusquisque in via sua erraverunt; non est qui salvet te.]

48

1 [Audite hæc, domus Jacob, qui vocamini nomine Israël, et de aquis Juda existis; qui iuratis in nomine Domini, et Dei Israël recordamini non in veritate neque in iustitia.* 2 De civitate enim sancta vocati sunt, et super Deum Israël constabiliti sunt: Dominus exercituum nomen

§§ 47:13 Augures cœli. Astrologi, qui per stellas arbitrantur omnia regi. Quasi dicat: Quasi non providerunt omnia tibi? Hi vulgo appellantur mathematici, qui cursu astrorum res mundanas putant regi, unde: Ab oriente venerunt magi dicentes: Vidimus stellam ejus in oriente Matth. 2.. Vel, a vaticinio Balaam provocati, qui ait: Orietur stella ex Jacob Num. 24.. *** 47:14 Facti sunt quasi stipula, etc. LXX: Habens carbones ignis, sedebis super eos, hi erunt tibi in adiutorium. Quasi, Gazareni et magi per errorem ducunt te ad superbiam. Incendium autem Babylonis per supplicia vocat ad pœnitentiam. * 48:1 Audite hæc. HIER. Consuetudo est ut quando agitur de carnali Israël, simpliciter et sine nominis adjectione Jacob vel Israël dicatur, sicut in hoc loco, ubi eos alloquitur, qui nomine tenus Jacob vel Israël appellantur. Et de aquis Juda. Judæ facit mentionem, quia docem tribubus captivatis, Juda et Benjamin et Levitæ in terra promissionis manebant, et regem de Juda habebant.

ejus.† 3 Priora ex tunc annuntiavi, et ex ore meo exierunt, et audita feci ea: repente operatus sum, et venerunt.‡ 4 Scivi enim quia durus es tu, et nervus ferreus cervix tua, et frons tua ærea.§ 5 Prædixi tibi ex tunc; antequam venirent, indicavi tibi, ne forte diceres: Idola mea fecerunt hæc, et sculptilia mea et conflalia mandaverunt ista. 6 Quæ audisti, vide omnia; vos autem, num annuntiastis? Audita feci tibi nova ex tunc, et conservata sunt quæ nescis.** 7 Nunc creata sunt et non ex tunc; et ante diem, et non audisti ea, ne forte dicas: Ecce ego cognovi ea. 8 Neque audisti, neque cognovisti, neque ex tunc aperta est auris tua: scio enim quia prævaricans prævaricaberis, et transgressorem ex utero vocavi te. 9 Propter nomen meum longe faciam furorem meum, et

† 48:2 De civitate enim sancta. ID. Ac si dicat: Habitatores Jerusalem vos esse jactatis, et Domini Sabaoth habere privilegium, cum cassa vobis, Jacob, Israël, et sanctæ urbis, Dei omnipotentis assumatis vocabula. ‡ 48:3 Priora extunc. Prædixi Babylonios superandos, et repente faciam quod minatus sum: ut cum venerint quæ prædicta sunt, scias nec fortuito nec deorum tuorum nutu accidisse. Priora miracula, scilicet quæ feci in medio eorum ex quo ab Ægypto exierunt, et imminente captivitate a Nabuchodonosor: nunc autem antequam captiventur prædicit eorum liberationem et Chaldæorum vastationem; unde repente scilicet quæ ventura prædico operatus sum. § 48:4 Nervus ferreus. Hinc Stephanus: dura cervice et incircumcisi cordibus Act. 17.. Frons tua ærea: unde Ezechiel: Omnis quippe domus Israël attrita fronte est Ezech. 3., etc. Et Jeremias: Frons mulieris meretricis facta est tibi, nolui erubescere Jer. 3.. ** 48:6 Et conservata sunt. Quasi dicat: Plurima annuntiaturus eram, sed quia non recordaris quæ dico, quæ dicturus eram reservo.

laude mea infrenabo te, ne intereas.†† 10 Ecce excoxi te, sed non quasi argentum; elegi te in camino paupertatis.‡‡ 11 Propter me, propter me faciam, ut non blasphemem; et gloriam meam alteri non dabo. 12 Audi me, Jacob, et Israël, quem ego voco: ego ipse, ego primus, et ego novissimus.§§ 13 Manus quoque mea fundavit terram, et dextera mea mensa est cælos; ego vocabo eos, et stabunt simul. 14 Congregamini, omnes vos, et audite: quis de eis annuntiavit hæc? Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babylone, et brachium suum in Chaldæis.*** 15 Ego, ego locutus sum, et vocavi eum; adduxi eum, et directa est via ejus.††† 16 Accedite ad me et audite hoc: non a principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fieret, ibi eram: et nunc Dominus Deus

†† 48:9 Propter nomen meum. Scilicet ne violaretur: longe faciam; feci: scilicet furorem meum ne disperderem te, quia adorasti vitulum: et laude mea ut me scilicet laudares: Infrenabo te lege mea. ‡‡ 48:10 In camino paupertatis. ID. Purgando per paupertatem, divitias tuas dando hostibus; vel in Ægypto, ubi ostenditur divitiis et paupertate plerosquo tentari. §§ 48:12 Audi me, Jacob. HIER. Eisdem adhuc loquitur, etc., usque ad

sed vocatos appellat. *** 48:14 Congregamini omnes vos. Quid ergo gloriatur terra et cinis et ignorans fragilitatem suam? Annuntiavit hæc. Quod Cyrus Babylonem destrueret, vel quia Filius meus de virgine nasciturus esset. Dominus dilexit eum. Hæc proprie ad Christum pertinent. Possunt tamen ad Cyrum referri et ad Darium usque ad locum illum: Directa est via ejus. Suam: quia capiet eam. Vel, Filius in mundo redimendo eum, qui et Chaldæos scilicet dæmones ejecit, unde, princeps hujus mundi ejicietur foras.

††† 48:15 Vocavi eum. Cyrum vel filium, per Gabrielem dicens: Et vocabis nomen ejus Jesum.

misit me, et spiritus ejus.‡‡‡ 17 Hæc dicit Dominus, redemptor tuus, Sanctus Israël: Ego Dominus Deus tuus, docens te utilia, gubernans te in via qua ambulas.§§§ 18 Utinam attendisses mandata mea: facta fuisset sicut flumen pax tua, et justitia tua sicut gurgites maris: 19 et fuisset quasi arena semen tuum, et stirps uteri tui ut lapilli ejus; non interisset et non fuisset attritum nomen ejus a facie mea. 20 Egredimini de Babylone, fugite a Chaldæis, in voce exultationis annuntiate: auditum facite hoc, et efferte illud usque ad extrema terræ. Dicite: Redemit Dominus servum suum Jacob. 21 Non sitierunt in deserto, cum educeret eos: aquam de petra produxit eis, et scidit petram, et fluxerunt aquæ.* 22 Non est pax impiis, dicit Dominus.]

49

1 [Audite, insulæ, et attendite, populi de longe: Dominus ab utero vocavit me; de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.* 2 Et posuit os

‡‡‡ 48:16 Misit me. ID. Totam Trinitatem breviter, plene et aperte distinguit. §§§ 48:17 Ego Dominus. Qui Israël futura promitto. Reddit causam quare eos prius afflixerit. * 48:21 Non sitierunt. ID. De Ægypto venientibus ad litteram, etc., usque ad satiati aqua sapientiæ. Scidit petram. Petra erat Christus. Scinditur in partes sermo divinus, ut quem totum suscipere non possumus, per partes sumamus. Et fluxerunt aquæ. Unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis nostræ redemptionis, et aqua baptismi, baptismum et martyrium dedicans nobis. * 49:1 Audite, insulæ. HIER. Post reliquiarum Israël vocationem et infidelium objectionem de quibus, Non est pax impiis, dicit Dominus, sub insularum nomine alloquitur in persona Filii Ecclesias de gentibus.

meum quasi gladium acutum, in umbra manus suæ protexit me, et posuit me sicut sagittam electam: in pharetra sua abscondit me.† 3 Et dixit mihi: Servus meus es tu Israël, quia in te gloria-bor.‡ 4 Et ego dixi: In vacuum laboravi; sine causa et vane fortitudinem meam consumpsi: ergo iudicium meum cum Domino, et opus meum cum Deo meo.§ 5 Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, et Israël non congregabitur; et glorificatus sum in oculis Domini, et Deus meus factus est fortitudo mea.** 6 Et dixit: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et fæces Israël convertendas: ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ. 7 Hæc dicit Dominus, redemptor Israël, Sanctus ejus, ad contemptibilem animam, ad abominatam

† 49:2 Gladium acutum. Non veni pacem mittere, sed gladium Matth. 10., malos scilicet a bonis separans. ‡ 49:3 Gloriabor. Quod non in aliis servis: Pater, glorificavi nomen tuum Joan. 17. Et alibi: Exsurge, gloria mea Psal. 56., etc. § 49:4 Et ego dixi. ID. Quasi dicat: Quomodo te glorificavi, qui magnam partem Judæorum ad te revocare non potui? Hic autem liberum hominis monstratur arbitrium: Dei enim est vocare, nostrum credere, ipso tamen adjuvante, ut justii voluntatis præmium consequantur. Ergo iudicium, etc. ID. Judicabit Pater utrum omnia fecerim eis quæ debui: Manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi. Et alibi: Ego te glorificavi super terram Joan. 17.. Opus meum. Alii: Labor et dolor meus: quia flevit civitatem, et ait in Psalmo: Quæ utilitas in sanguine meo? Psal. 29. Juxta Hebraicum, pendens in cruce longe a salute mea verba lamentationum mearum. ** 49:5 Glorificatus. Quasi dicat: Ego Judæos perdidit, sed glorificatus sum in gentibus, unde, Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra. Matth. 28..

gentem, ad servum dominorum: Reges videbunt, et consurgent principes, et adorabunt propter Dominum, quia fidelis est, et Sanctum Israël qui elegit te.]]†† 8 [Hæc dicit Dominus: In tempore placito exaudivi te, et in die salutis auxiliatus sum tui: et servavi te, et dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, et possideres hæreditates dissipatas;‡‡ 9 ut diceres his qui vincti sunt: Exite, et his qui in tenebris: Revelamini. Super vias pascentur, et in omnibus planis pascua eorum. 10 Non esurient neque sitient, et non percutiet eos æstus et sol, quia miserator eorum reget eos, et ad fontes aquarum potabit eos. 11 Et ponam omnes montes meos in viam, et semitæ meæ exaltabuntur. 12 Ecce isti de longe venient, et ecce illi ab aquilone et mari, et isti de terra australi. 13 Laudate, cæli, et exsulta, terra; jubilate, montes, laudem, quia consolatus est Dominus populum suum, et pauperum suorum miserebitur.] 14 [Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, et Dominus oblitus est mei. 15 Numquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? Etsi illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui. 16 Ecce in manibus meis descripsi te; muri

†† 49:7 Abominatam. Christum et Nazaræos ejus, quos quotidie Judæi in synagogis maledicunt, quia propter eos regnum, locum et gentem amiserunt. Reges. Propheta ad Filium. Reges videbunt te venientem ad iudicium: Reges, scilicet apostoli et alii qui cum Domino iudicabunt. ‡‡ 49:8 In tempore placito. Passionis, resurrectionis, in quo placuit Deo redimere genus humanum.

tui coram oculis meis semper. §§ 17 Venerunt structores tui; destruentes te et dissipantes a te exhibunt. *** 18 Leva in circuitu oculos tuos, et vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi. Vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestieris, et circumdabis tibi eos quasi sponsa; ††† 19 quia deserta tua, et solitudines tuæ, et terra ruinæ tuæ, nunc angusta erunt præ habitatoribus; et longe fugabuntur qui absorbebant te. 20 Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus; fac spatium mihi ut habitem. 21 Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? ego sterilis et non pariens, transmigrata, et captiva; et istos quis enutrivit? ego destituta et sola; et isti ubi erant? ††† 22 Hæc dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad gentes manum meam, et ad populos exaltabo signum meum: et afferent filios tuos in ulnis, et filias tuas super humeros portabunt. 23 Et erunt reges nutritii tui, et reginæ nutrices tuæ; vultu in terram demisso adorabunt

§§ 49:16 Ecce in manibus, etc. ID. Ex hoc discimus Jerusalem in regione Palestinæ non esse quærendam: quæ totius provinciæ de-
 terrima et saxosis montibus exasperata penuriam fontium patitur.

*** 49:17 Structores. Apostoli et alii: Culpa Judæorum, id est, Scribarum et Pharisæorum destructa es prædicatione quorundam Judæorum, id est apostolorum tam de Judæis quam de gentibus congregata es. ††† 49:18 Omnes isti congregati. Judæi ex omni natione, etc., usque ad quotidie congregantur ad fidem Ecclesiæ. Ornamento. Variis Spiritus sancti gratiis, quibus ornatur sponsæ ambitio, de qua dicitur: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate Psal. 44.. ††† 49:21 Ego sterilis. Quia post Aggæum, et Zachariam, et Malachiam, qui et Esdras, non habuerunt prophetas qui eos in lege nutrent, usque ad Joannem Baptismam.

te, et pulverem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego Dominus, super quo non confundentur qui exspectant eum. §§§ 24 Numquid tolletur a forti præda? aut quod captum fuerit a robusto, salvum esse poterit? 25 Quia hæc dicit Dominus: Equidem, et captivitas a forti tolletur, et quod ablatum fuerit a robusto, salvabitur. Eos vero qui judicaverunt te, ego judicabo, et filios tuos ego salvabo.* 26 Et cibabo hostes tuos carnibus suis, et quasi musto, sanguine suo inebriabuntur, et sciet omnis caro quia ego Dominus salvans te, et redemptor tuus fortis Jacob.]†

50

1 [Hæc dicit Dominus: Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? Ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, et in sceleribus vestris dimisi

§§§ 49:23 *Reginæ*. Idem, sed magis affectuose. Unde: Astitit regina, etc. Quæ scilicet quotidie Christi parvulos nutrit et ad perfectam ætatem ducit. Adorabunt. Venerabuntur secundum illud: Adorabunt scabellum pedum ejus Psal. 98., in quo pede majestas indicatur. Pulverem pedum tuorum. *HIER*. Omnem scilicet terrenitatem verbo et exemplo mundabunt, secundum quod dictum est, Quodcunque solveris super terram, erit solutum Matth. 16., etc., unde: Excute pulverem pedum vestrorum Matth. 10.. * 49:25 Quia hæc dicit Dominus. *ID*. Respondet quæstioni, quia hæc scilicet in adventu suo compleantur. † 49:26 Carnibus suis. Non aliena morte, sed propria, etc., usque ad ferocium bestiarum patens morsibus. *Fortis Jacob*. Qui dedi fortitudinem Jacob luctandi etc., usque ad quasi et oratione contra Esau quem metuis, prævalebis.

matrem vestram.* ² Quia veni, et non erat vir; vocavi, et non erat qui audiret. Numquid abbreviata et parvula facta est manus mea, ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum; computrescent pisces sine aqua, et morientur in siti.† ³ Induam cælos tenebris, et saccum ponam operimentum eorum.]‡ ⁴ [Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum qui lassus est verbo. Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam

* **50:1** Hæc dicit Dominus: Quis est? HIER. Post vocationem gentium, post captionem fortis, cujus præda divisa est apostolis, loquitur ad populum Judæorum super Sion quæ superius ait: Dereliquit me Dominus, etc. Vendidi. Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato Rom. 7.. Qui facit peccatum servus peccati est Joan. 8.. Unde: Non regnet peccatum in corpore vestro Rom. 6.. † **50:2** Quia veni. ID. Hoc est ut sciatis me matrem vestram non repudiasse, sed eam voluntate propria recessisse: post multa beneficia carnem assumpsi, nec jam per prophetas, sed præsens ipse locutus sum. Non erat vir. Herodi propter malitiam, etc., usque ad de omnibus in commune: Visio quadrupedum in deserto Isa. 30. Vocavi. Quasi diceret: Rationales, Inclinate aurem vestram in verba oris mei Psal. 77.. Qui sitit, veniat et bibat Joan. 8., et hujusmodi. Nunquid. ID. Invehitur contra eos qui putabant, etc., usque ad ut exhibeat mihi plus quam duodecim legiones angelorum? Matth. 26.. ‡ **50:3** Induam cælos tenebris. Aiunt philosophi non amplius decem stadiis a terra nubes in sublime levari, et solis splendorem abscondi: sic excluso cæli lumine, ær inferior obscuratur. Induam. Sanctos, scilicet ut se cognoscant peccatores. Et saccum ponam. Ut agant pœnitentiam in timore et cilicio.

quasi magistrum. § ⁵ Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico: retrorsum non abii. ⁶ Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus; faciem meam non averti ab increpantibus et conspuentibus in me. ⁷ Dominus Deus auxiliator meus, ideo non sum confusus; ideo posui faciem meam ut petram durissimam, et scio quoniam non confundar. ⁸ Juxta est qui justificat me; quis contradicet mihi? Stemus simul; quis est adversarius meus? accedat ad me. ⁹ Ecce Dominus Deus auxiliator meus; quis est qui condemnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur; tinea comedet eos. ^{**} ¹⁰ Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui? Qui ambulavit in tenebris, et non est lumen ei, speret in nomine Domini, et innitatur super Deum suum. †† ¹¹ Ecce vos omnes accendentes ignem, accincti flammis: ambulate in lumine ignis vestri, et in flammis quas succendistis; de manu mea

§ **50:4** Dominus dedit, etc. ID. Quamvis possint hæc referri ad Isaiam, proprie tamen referuntur ad Christum, quasi diceret: Qui olim talia operatus sum, et modo similia operari possum, non est potentia imminuta. ^{**} **50:9** Quasi vestimentum. ID. Vestimentum vetustate et tinea consumitur. Judæi quoque quadraginta duobus annis post passionem ad pœnitentiam vocati sunt: tandem negligentes contriti sunt advenientibus Romanis, et malæ conscientiæ tinea devorati. †† **50:10** Quis ex vobis. Qui timet non est perfectus, etc., usque ad hic custodit animas sanctorum integras et pudicas et puras. Qui ambulavit in tenebris. Gentilis populus in tenebris, etc., usque ad ad pœnitentiam voco; nolo enim mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat Ezech. 18..

factum est hoc vobis: in doloribus dormietis.]‡‡

51

¹ [Audite me, qui sequimini quod justum est, et quæritis Dominum; attendite ad petram unde excisi estis, et ad cavernam laci de qua præcisi estis.* ² Attendite ad Abraham, patrem vestrum, et ad Saram, quæ peperit vos: quia unum vocavi eum, et benedixi ei, et multiplicavi eum. ³ Consolabitur ergo Dominus Sion, et consolabitur omnes ruinas ejus: et ponet desertum ejus quasi delicias, et solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium et lætitia invenietur in ea, gratiarum actio et vox laudis.† ⁴ Attendite ad me, popule meus, et tribus mea, me audite: quia lex a me exiet, et iudicium meum in lucem populorum requiescet. ⁵ Prope est justus meus, egressus est salvator meus, et brachia mea populos iudicabunt; me insulæ expectabunt, et brachium

‡‡ **50:11** Ecce omnes, quasi diceret: Nihil prodest exhortatio, nec est spes salutis post scelera: Omnes declinaverunt simul inutiles facti sunt Psal. 13.. Accendentes ignem. Civitatis ignem quo a Romanis succensa est accenderunt, etc., usque ad sic peccatoribus diversa peccati materia plus vel minus succenditur. In doloribus dormietis. Quia nec beneficiis, nec tormentis, Dei Filium suscipere voluerunt, unde, Ite, maledicti, in ignem æternum Matth. 25..

* **51:1** Audite me qui sequimini quod. **HIER.** Attendite ad petram. Christum. De qua, Petra autem erat Christus, unde excisi estis I Cor. 10., a Christo Christiani dicti. Et ad cavernam laci. Propter fissionem lateris Christi, etc., usque ad nascimur per lavacrum baptismi. † **51:3** Gaudium et lætitia. Nota in Sion quæ comparatur paradiso Dei, tantum debet esse gaudium et lætitia et confessio et vox laudis, ut quod in cœlo facturi sunt cum angelis, in terra jugiter meditentur.

meum sustinebunt.‡ ⁶ Levate in cælum oculos vestros, et videte sub terra deorsum: quia cæli sicut fumus liquescent, et terra sicut vestimentum atteretur, et habitatores ejus sicut hæc interibunt: salus autem mea in sempiternum erit, et justitia mea non deficiet.§ ⁷ Audite me, qui scitis justum, populus meus, lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominum, et blasphemias eorum ne metuatis: ⁸ sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis, et sicut lanam, sic devorabit eos tineam: salus autem mea in sempiternum erit, et justitia mea in generationes generationum. ⁹ Consurge, consurge, induere fortitudinem, brachium Domini! consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus sæculorum. Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem?*** ¹⁰ numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehementis; qui posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati? ¹¹ Et nunc qui redempti sunt a Domino, revertentur, et venient in Sion laudantes, et lætitia sempiterna super capita eorum: gaudium et lætitiā tenebunt; fugiet dolor et gemitus. ¹² Ego, ego ipse consolabor vos. Quis tu, ut timeres ab homine mortali, et a filio hominis qui quasi fœnum ita arescet?†† ¹³ Et oblitus es Domini, factoris tui, qui tetendit cælos

‡ **51:5** Justus meus. Omnes justificans, vel justitia eleganter: non ut una gens, sed totus orbis salvetur. § **51:6** Cæli sicut fumus. ID. De sanctis scriptum est, etc., usque ad quidam tamen perire et inveterascere pro abolitione et morte accipiunt. *** **51:9** Consurge. Vox prophetæ et fidelis populi adventum Christi deprecantis, in quo promissum erat auxilium. †† **51:12** Quis tu ut timeas ab homine, etc., usque ad ut erubescant et pœnitentiam agant.

et fundavit terram; et formidasti jugiter tota die a facie furoris ejus qui te tribulabat, et paraverat ad perdendum. Ubi nunc est furor tribulantis? ¹⁴ Cito veniet gradiens ad aperiendum; et non interficiet usque ad interneccionem, nec deficiet panis ejus. ¹⁵ Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, et intumescunt fluctus ejus: Dominus exercituum nomen meum. ¹⁶ Posui verba mea in ore tuo, et in umbra manus meæ protexi te, ut plantes cælos, et fundes terram, et dicas ad Sion: Populus meus es tu.] ¹⁷ [Elevare, elevare, consurge, Jerusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus; usque ad fundum calicis soporis bibisti, et potasti usque ad fæces.## ¹⁸ Non est qui sustentet eam, ex omnibus filiis quos genuit; et non est qui apprehendat manum ejus, ex omnibus filiis quos enutrivit. ¹⁹ Duo sunt quæ occurrerunt tibi; quis contristabitur super te? Vastitas, et contritio, et fames, et gladius; quis consolabitur te? ²⁰ Filii tui projecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum sicut oryx illaqueatus, pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui. ²¹ Idcirco audi hoc, paupercula, et ebria non a vino. ²² Hæc dicit dominator tuus Dominus, et Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo: Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ: non adjicies ut bibas illum

51:17 Elevare, elevare. ID. Eos hortatur ad pœnitentiam qui in passione negaverunt; vel in infidelitate perstiterunt, clamantes, Crucifige, crucifige Joan. 19., etc. Calicem iræ. ID. Solent medici amarissimum antidotum, etc., usque ad unde non patet quod de ultima captivitate hoc dicitur.

ultra. §§ 23 Et ponam illum in manu eorum qui te humiliaverunt, et dixerunt animæ tuæ: Incurvare, ut transeamus; et posuisti ut terram corpus tuum, et quasi viam transeuntibus.]***

52

¹ [Consurge, consurge, induere fortitudine tua, Sion ! induere vestimentis gloriæ tuæ, Jerusalem, civitas Sancti, quia non adjiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisis et immundus.*

² Excudere de pulvere, consurge; sede, Jerusalem ! solve vincula colli tui, captiva filia Sion.† ³ Quia hæc dicit Dominus: Gratis venundati estis, et sine argento redimemini.‡ ⁴ Quia hæc dicit Dominus Deus: In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi, et Assur absque ulla causa calumniatus est eum. § ⁵ Et nunc quid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablati sunt populus meus gratis? Dominatores ejus inique agunt, dicit Dominus, et jugiter tota die nomen

§§ 51:22 Ecce. HIER. Prædixit captivitatem futuram, nunc hortatur ad pœnitentiam, ut evadant. **** 51:23 Ponam.

Secundum litteram humiliaverunt, etc., usque ad et in judicio omnino humiliabuntur. * 52:1 Consurge, consurge. Eos hortatur propheta, qui post ascensionem prædicantibus apostolis crediderunt. Quia non adjiciet. Hæc ad cœlestem Jerusalem quam nullus immundus ingreditur. † 52:2 Excudere. Anima polluta sordibus candorem pristinum amittit, etc., usque ad non corruptibilibus argento et auro, sed sanguine agni immaculati. ‡ 52:3

Gratis. Nec commodum habuistis, nec incommodum effugistis, cum Filium Dei tradidistis. § 52:4 In Ægyptum. HIER. Arguit Judæos, et ventura prædicit, etc., usque ad ut etiam in terra sua opprimat illum, et calumnietur ei?

meum blasphematur.** 6 Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa: quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.] 7 [Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et prædicantis pacem; annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion: Regnabit Deus tuus !†† 8 Vox speculatorum tuorum: levaverunt vocem, simul laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt cum converterit Dominus Sion.‡‡ 9 Gaudete, et laudate simul, deserta Jerusalem, quia consolatus est Dominus populum suum; redemit Jerusalem. §§ 10 Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium gentium; et videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.*** 11 Recedite, recedite; exite inde, pollutum nolite tangere; exite de medio ejus; mundamini, qui fertis vasa Do-

** 52:5 Quid mihi est hic? ID. Nihil hic, ait, apud eos reperio, etc., usque ad quod Redemptorem suum cruci affixerint. †† 52:7 Quam pulchri. ID. De eo qui supra dixerat: Ego ipse qui loquebar ecce adsum, testatur propheta quod ipse supra montes Evangelium prædicavit. Annuntiantis, Christi, per semetipsum, per apostolos, quibus ait: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis Joan. 14. Super quos Dominus sedens prædicabat: Ipsi etiam pedes Christi, prædicationem ejus portando. ‡‡ 52:8 Vox speculatorum: ID. apostolorum et aliorum qui in specula sunt semper ut omnia prævideant et subjectos promoveant. §§ 52:9 Gaudete. Primitivam Ecclesiam consolatur, etc., usque ad multitudinem gentium et reparata est et multiplicata est. *** 52:10 Brachium in brachio meo gentes sperabunt Psal. 97. Et alibi: Brachium tuum cum potentia Psal. 88.

mini.††† 12 Quoniam non in tumultu exhibitis, nec in fuga properabitis; præcedet enim vos Dominus, et congregabit vos Deus Israël.] 13 [Ecce intelliget servus meus, exaltabitur et elevabitur, et sublimis erit valde.††† 14 Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus ejus, et forma ejus inter filios hominum.§§§ 15 Iste asperget gentes multas; super ipsum continebunt reges os suum: quia quibus non est narratum de eo viderunt, et qui non audierunt contemplati sunt.]

53

1 [Quis credidit auditui nostro? et brachium Domini cui revelatum est?]* 2 Et ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra siti-enti. Non est species ei, neque decor, et vidimus

††† 52:11 Recedite. ID. Hoc Judæi ad se referunt, etc., usque ad a Spiritu sancto admoniti. Exite, in toto orbe Evangelium prædicantes, Ite, docete omnes gentes Matth. 18. Vasa Domini. ID. Templum Domini sanctum est, quod estis vos, vasa scilicet aurea et argentea, unde Paulus vas electionis dicitur; vel vasa Domini, armatura Dei, lorica justitiæ, clypeus fidei, galea salutis, et gladius spiritus, quod est verbum Dei. ††† 52:13 Ecce intelliget: ne dubitetur quis dixerit, qui loquebar ecce adsum: et quod sit brachium

Domini, Pater perspicue docet. §§§ 52:14 Sicut obstupuerunt. Non servatur ordo historiæ. Superius enim loquebatur propheta in persona Patris de ascensione Filii, et subito ad passionem rediit.

* 53:1 Quis credidit? HIER. Propheta in persona prophetarum conqueritur quod pauci ex Judæis credunt quod de adventu Filii ab illis audiunt. Et brachium Domini. ID. Pater Filium suum mundo nuntiavit venturum; et ante scandalum cruceis, crucis, præmisit gloriam resurgentis. Elevabitur et exallabitur, etc. Respondet ergo prophetarum chorus se officium implesse et brachium Domini annuntiassse.

eum, et non erat aspectus, et desideravimus eum:†
³ despectum, et novissimum virorum, virum dolorum, et scientem infirmitatem, et quasi absconditus vultus ejus et despectus, unde nec reputavimus eum. ⁴ Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit; et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum a Deo, et humiliatum. ⁵ Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras; attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis nostræ super eum, et livore ejus sanati sumus.‡ ⁶ Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit: et posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. ⁷ Oblatus est quia ipse voluit, et non aperuit os suum; sicut ovis ad occisionem ducetur, et quasi agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum.§ ⁸ De angustia, et de judicio sublatus est. Generationem ejus quis enarrabit? quia abscissus est de terra viventium: propter scelus

† **53:2** Virgultum. Symmachus, ramus; hominem significans, qui processit de utero virginis. Sitienti. Aquila, invia, ubi virginitatis privilegium demonstratur, quia sine semine de terra prius invia creatus est. ‡ **53:5** Livore. ID. Perspicuum est, quia sicut corpus laceratum et flagellatum, ita anima vere doluit pro nobis, ne ex parte veritas, ex parte mendacium in Christo credatur. § **53:7** Non aperuit, etc. Pilato vel Herodi. Pauca enim respondit ne differretur salus humani generis. Et quasi agnus. ID. In cujus figura populus Israël agnum in Ægypto comedit Exod. 12.. Hic est agnus qui tollit peccata mundi Joan. 1., qui occisus est ab origine mundi Apoc. 13., qui carne et sanguine suo nos pascit, et vellere protectionis nos vestit.

populi mei percussi eum.** 9 Et dabit impios pro sepultura, et divitem pro morte sua, eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus.†† 10 Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus dirigetur.‡‡ 11 Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit et saturabitur. In scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos, et iniquitates eorum ipse portabit.§§ 12 Ideo disperitiam ei plurimos, et fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, et cum sceleratis reputatus est, et ipse peccata multorum tulit, et pro transgressoribus rogavit.]***

** 53:8 De iudicio. Iudex omnium iudicii non reperit veritatem, sed sine culpa damnatus est. Unde admiratur propheta quod omnium Deus passioni se tradiderit. †† 53:9 Dabit impios. ID. Id est gentes, quæ sine pietate, Deo Patri, quia mortuus et sepultus eos acquisivit, et divites, Judæos scilicet divitiis legis et prophetarum gloriantes. Divites. Scribas et Pharisæos doctrinæ legis divitiis gloriantes. ‡‡ 53:10 Semen longævum. Verbum Evangelii scilicet quod non veterascet, sicut Vetus Testamentum, unde: Exiit qui seminavit semen suum Luc. 8. §§ 53:11 Saturabitur. Fide gentium, unde esuriens et sitiens supra puteum Jacob emptis cibis uti noluit, quia jam Samaritanæ et eorum qui de civitate ad eum exhibant, fide satiatus erat. *** 53:12 Et cum sceleratis. Ut sceleratis a peccato redimeret, omnia omnibus factus: Peccata enim nostra portavit in corpore suo I Petr. 2.. Cujus imitator Paulus ait: Omnibus omnia factus sum, ut omnes lucrificarem I Cor. 9.. Rogavit. Pater, ignosce illis. Ad hanc vocem secundum Evangelium Nazareorum multa millia Judæorum astantium circa crucem crediderunt.

54

¹ [Lauda, sterilis, quæ non paris; decanta laudem, et hinni, quæ non pariebas: quoniam multi filii desertæ magis quam ejus quæ habet virum, dicit Dominus.* ² Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende: ne parcas: longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida. ³ Ad dexteram enim et ad lævam penetrabis, et semen tuum gentes hæreditabit, et civitates desertas inhabitabit.† ⁴ Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces; non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, et opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis amplius.‡ ⁵ Quia dominabitur tui qui fecit te, Dominus exercituum nomen ejus, et redemptor tuus, Sanctus Israël: Deus omnis terræ vocabitur. ⁶ Quia et mulierem derelictam et mœrentem spiritu vocavit te Dominus, et uxorem ab adolescentia abjectam, dixit Deus tuus.§ ⁷ Ad punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te. ⁸ In momento indignationis abscondi faciem meam parumper

* **54:1** Lauda, sterilis. HIER. Hactenus de nativitate, passione, resurrectione, etc., usque ad tam de Judæis quam de gentilibus congregatam. Lauda, sterilis. Apostolus, juxta LXX: Lætare, sterilis, quæ non paris, erumpe et clama quæ non parturis, quia multi filii desertæ Gal. 4., etc. Nos autem fratres secundum Isaac, repromissionis filii sumus. † **54:3** Ad dexteram enim: ad omnia loca mundi. Vel, nec elata prosperis, nec fracta adversis. Vel, ad bona futuræ et præsentis. ‡ **54:4** Noli timere. ID. Cum turris Babel ædificaretur, etc., usque ad qui funiculu. § **54:6** Quia ut mulierem. ID. Qui sequuntur tropologiam et in locis difficillimis, etc., usque ad stolam osculumque porrigit.

a te; et in misericordia sempiterna misertus sum tui, dixit redemptor tuus, Dominus. ⁹ Sicut in diebus Noë istud mihi est, cui juravi ne inducerem aquas Noë ultra super terram; sic juravi ut non irascar tibi, et non increpem te.** ¹⁰ Montes enim commovebuntur, et colles contremiscent; misericordia autem mea non recedet a te, et fœdus pacis meæ non movebitur, dixit miserator tuus Dominus. ¹¹ Paupercula, tempestate convulsa absque ulla consolatione, ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphiris: ¹² et ponam jaspidem propugnacula tua, et portas tuas in lapides sculptos, et omnes terminos tuos in lapides desiderabiles; ¹³ universos filios tuos doctos a Domino, et multitudinem pacis filiis tuis. ¹⁴ Et in justitia fundaberis: recede procul a calumnia, quia non timebis, et a pavore, quia non appropinquabit tibi.†† ¹⁵ Ecce accola veniet qui non erat mecum, advena quondam tuus adjungetur tibi.‡‡ ¹⁶ Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunas, et proferentem vas in opus suum; et ego creavi interfectorem ad disperdendum.§§ ¹⁷ Omne vas quod fictum est contra te, non dirige-

** **54:9** Sicut in diebus Noë, etc. Ut credat sanctorum congregatio misericordiam Domini sempiternam, et ad punctum esse desertos, ut amici Dei fœdere æterno fiant: majorum ponit exempla. †† **54:14** Recede procul. HIER. Consolatus est Ecclesiam de gentibus, promittens eis spirituales gratias: nunc docet quid agat, ne adversarios timeat. ‡‡ **54:15** Ecce accola. Hoc ad se invertunt Judæi, tanquam sint futuri proselyti ex gentibus tempore Christi sui. §§ **54:16** Ecce ego. Non quod sim causa perditionis eorum, sed adversarius pugnans, victis perditionis, victoribus causa est præmii.

tur, et omnem linguam resistantem tibi in iudicio, iudicabis. Hæc est hæreditas servorum Domini, et iustitia eorum apud me, dicit Dominus.]***

55

¹ [Omnes sitientes, venite ad aquas, et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite: venite, emite absque argento et absque ulla commutatione vinum et lac.* ² Quare appenditis argentum non in panibus, et laborem vestrum non in saturitate? Audite, audientes me, et comedite bonum, et delectabitur in crassitudine anima vestra. ³ Inclinate aurem vestram, et venite ad me; audite, et vivet anima vestra, et feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fideles. ⁴ Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus.† ⁵ Ecce gentem quam nesciebas vocabis, et gentes quæ te non cognoverunt ad te current, propter Dominum Deum tuum, et

*** **54:17** Hæc est hæreditas. Ne justus tribuatus deficiat, addit præmia.

* **55:1** Omnes sitientes, venite. HIER. Quia vas fictum contra Ecclesiam dixerat conterendum, et omnem linguam armatam contra scientiam Dei superandam, provocat credentes ad fluvium Dei, qui repletus est aquis. Comedite. Audiendo, loquendo, legendo, meditando, operando, corde retinendo. Divina siquidem Scriptura, et potus est, aperta: et cibus, occulta. Ipsa etiam et aqua est et panis qui de cælo descendit. Quare appenditis argentum. Pensatis sacra eloquia, sed non refectionem. Qui solam speciem litteræ custoditis, de spirituali intelligentia pinguedinem internæ refectionis amittitis. † **55:4** Ecce testem. Provocavit Judæos ad credendum, sed quia sciebat illis non credentibus gentiles esse credituros, dicit se filium misisse qui præcepta ipsius populis nuntiaret.

Sanctum Israël, quia glorificavit te.‡ ⁶ Quærite Dominum dum inveniri potest; invocate eum dum prope est. § ⁷ Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus; et ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum. ⁸ Non enim cogitationes meæ cogitationes vestræ, neque viæ vestræ viæ meæ, dicit Dominus.** ⁹ Quia sicut exaltantur cæli a terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ a viis vestris, et cogitationes meæ a cogitationibus vestris. ¹⁰ Et quomodo descendit imber et nix de cælo, et illuc ultra non revertitur, sed inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti, et panem comedenti:†† ¹¹ sic erit verbum meum quod egredietur de ore meo; non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, et prosperabitur in his ad

‡ **55:5** Dominum Deum tuum. ID. Quando Pater dicitur, Pater Christi secundum divinitatem dicitur Pater gloriæ: secundum humanitatem, Pater Domini nostri Jesu Christi. § **55:6** Quærite Dominum. Hæc pertinent ad Judæos vel ad gentes specialiter, et ad unumquemque generaliter. Propheta ad Judæos: Quærite Dominum, quasi diceret: Gentes suscipiunt misericordias David, et vos dedignamini, sed agite pœnitentiam, et convertimini dum tempus habetis. Dum prope. ID. Ne vestris vitiis recedat, qui appropinquat appropinquantibus sibi, et filio revertenti lætus occurrit. ** **55:8** Non enim. Ne putetis difficile esse quod spondeo: considerate quod inter mea et vestra consilia multa sit differentia: et quanta naturæ, tanta voluntatis diversitas. †† **55:10** Et quomodo. ID. Alia similitudine ostendit quia multus est ad ignoscendum. Panem comedenti. Unde Salomon: Mitte panem tuum super aquas, quia in multitudine dierum invenies eum, hoc est, panem doctrinæ tuæ et gratiam spirituales cunctis infunde, quia in novissimo præmia recipies

quæ misi illud.‡‡ 12 Quia in lætitia egrediemini, et in pace deducemini; montes et colles cantabunt coram vobis laudem, et omnia ligna regionis plaudent manu. §§ 13 Pro saliunca ascendet abies, et pro urtica crescet myrtus; et erit Dominus nominatus in signum æternum quod non auferetur.]***

56

1 [Hæc dicit Dominus: Custodite iudicium, et facite iustitiam, quia iuxta est salus mea ut veniat, et iustitia mea ut reveletur.* 2 Beatus vir qui facit hoc, et filius hominis qui apprehendet istud, custodiens sabbatum ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne malum.† 3 Et non dicat filius advenæ qui adhæret Domino, dicens: Separatione dividet me Dominus a populo suo; et

‡‡ 55:11 Non revertetur. Sed postquam meam impleverit voluntatem in terris, redibit et sedebit a dextris meis, secundum illud, Sede a dextris meis, etc. §§ 55:12 Montes, scilicet animæ sanctorum quæ pro varietate virtutum montes appellantur et colles.

*** 55:13 Pro saliuncula. Saliuncula, aculeis et punctionibus plena. Abies, alta, procera, fabricandis domibus apta, pice fecunda. Et erit Dominus. Alii. Et erit Dominus in nomen et in signum sempiternum quod non deficient. * 56:1 Hæc dicit Dominus. Custodite iudicium. HIER. Terminato gentium vaticinio, quæ in adventu Christi de saliuncula et urtica in abietem myrtumque mutantur: loquitur ad auditores illius temporis, ut se parent ad adventum Salvatoris, qui est misericordia et iustitia. Custodite iudicium. ID. Non accipientes personam in iudicio. Domini enim iudicium est, qui iudicat iudicantes bona. † 56:2 Custodiens sabbatum. ID. Ne sit, scilicet de sex diebus quibus factus est mundus. De quibus apostoli non erant, quibus dicitur: Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret, etc. Ego elegi vos de mundo, idcirco odit vos mundus Joan. 15..

non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum.‡
 4 Quia hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, et elegerint quæ ego volui, et tenuerint foedus meum,§ 5 dabo eis in domo mea et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. 6 Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut colant eum, et diligant nomen ejus, ut sint ei in servos; omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, et tenentem foedus meum; ** 7 adducam eos in montem sanctum meum, et lætificabo eos in domo orationis meæ; holocausta eorum et victimæ eorum placebunt mihi super altari meo, quia domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis.†† 8 Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israël: Adhuc congregabo

‡ 56:3 Et non dicat. ID. Hoc contra Judæos, qui sibi tantum adventum Christi vendicabant, et alios desperare cogeabant. Sed non est distinctio Judæi et Græci Rom. 10.. Eunuchus. ID. Propter regnum cœlorum, qui mortificant membra sua super terram, etc., usque ad quod de semine spiritualis operis dicitur, non prolis. § 56:4

Quia hæc dicit Dominus. ID. Duo proposuit, proselytos scilicet et eunuchos, etc., usque ad ne se putent subiacere maledictioni legis. ** 56:6 Et filios advenæ: post eunuchos ad advenas transit et præmia promittit. In servos. Qualis Paulus qui de se ait: Paulus servus Christi Jesu, et Moyses famulus Dei. †† 56:7

Holocausta eorum. Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram Colos. 3.. Et Exhibeatis corpora vestra hostiam Deo viventem. Holocaustum totum offertur Deo, et incenditur. Victimæ pars sacerdotibus datur. Holocaustum Deo tribuit, qui mundum relinquit, ut semper vacet orationi. Victimam, qui Deo servit et quæ mundi sunt disponit juste. Super altari meo. Fidem super quam omnia offeruntur, sine qua impossibile est Deo placere. Unde: Justus autem in fide sua vivet.

ad eum congregatos ejus.] ⁹ [Omnes bestię agri, venite ad devorandum, universę bestię saltus.##
¹⁰ Speculatores ejus cęci omnes; nescierunt universi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, et amantes somnia.§§ ¹¹ Et canes imprudentissimi nescierunt saturitatem; ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam: omnes in viam suam declinaverunt; unusquisque ad avaritiam suam, a summo usque ad novissimum.
¹² Venite, sumamus vinum, et impleamur ebrietate; et erit sicut hodie, sic et cras, et multo amplius.]***

57

¹ [Justus perit, et non est qui recogitet in corde suo; et viri misericordię colliguntur, quia non est qui intelligat: a facie enim malitię collectus

56:9 Omnes bestię. Vox prophetę, qui advocat Romanos ad excidium Jerusalem, quibus pene totus orbis serviebat. Vel per bestias, dęmones: quibus ad devorandum Judęi traditi sunt.

§§ **56:10** Cęci. Non habentes Christum verum lumen, vel fidem et alias virtutes. Canes. ID. Sicut canes gregem, sic pręlati debent custodire plebem. Canes impudentissimi. Quod est: Sicut canes sine discretionem etiam bonos sæpe persequuntur, sic et Judęi impudenter clamaverunt, Crucifige, crucifige eum Luc. 23., nec Domini saturati sunt opprobriis. *** **56:12** Venite sumamus. Sic pervertebant qui corrigere debuerant. Et quia omnes peccaverunt, traditi sunt in manus Romanorum.

est justus.* ² Veniat pax; requiescat in cubili suo qui ambulavit in directione sua.† ³ Vos autem accedite huc, filii auguratricis, semen adulteri et fornicariæ. ⁴ Super quem lusistis? super quem dilatastis os, et eiecistis linguam? Numquid non vos filii scelesti, semen mendax, ⁵ qui consolamini in diis subter omne lignum frondosum, immolantes parvulos in torrentibus, subter eminentes petras? ⁶ In partibus torrentis pars tua; hæc est sors tua: et ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium. Numquid super his non indignabor?‡ ⁷ Super montem excelsum et sublimem posuisti cubile tuum, et illuc ascendisti ut immolares hostias.§ ⁸ Et post ostium, et retro postem, posuisti memoriale tuum. Quia juxta me discooperuisti, et suscepisti adulterum, dilatasti cubile tuum, et pepigisti cum eis fœdus; dilexisti stratum eorum

* **57:1** Justus perit. HIER. Hæc referunt Judæi ad Isaiam, qui serra lignea sectus est a Manasse impiissimo rege, et alios prophetas, quos ipse occidit, viros misericordiæ. Sed verius hoc de illo dicitur, qui est summe justus. Et nemo est. Propter speculatores cæcos et canes mutos. Qui recogitet: quia cæci et muti ignorantes sapientiam, non cogitant ea quæ Dei sunt. † **57:2** Veniat pax, requiescat in cubili suo, qui ambulavit in. ID. Propheta precatur ut Christus veniat, resurgens a mortuis requiescat in cubili in gloria, scilicet paternæ majestatis, vel in Ecclesia, in qua in directione ambulavit. ‡ **57:6** Libamen. Vinum, oleum et hujusmodi liquores: sacrificium panis, victima et hujusmodi. § **57:7** Super montem excelsum. Hæretici quoque, etc., usque ad ut conculcentur ab hominibus.

manu aperta.** 9 Et ornasti te regi unguento, et multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos procul, et humiliata es usque ad inferos.†† 10 In multitudine viæ tuæ laborasti; non dixisti: Qui-escam. Vitam manus tuæ invenisti; propterea non rogasti.‡‡ 11 Pro quo sollicita timuisti, quia mentita es, et mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo? Quia ego tacens et quasi non videns, et mei oblita es. 12 Ego annuntiabo justitiam tuam, et opera tua non proderunt tibi. 13 Cum clamaveris, liberent te congregati tui, et omnes eos auferet ventus, tollet aura.] [Qui autem fiduciam habet mei, hæreditabit terram, et possidebit montem sanctum meum.§§ 14 Et dicam: Viam facite, præbete iter; declinate de semita, auferte

** 57:8 Et post ostium: Quasi diceret: Non solum in montibus idola adorasti, sed etiam post ostium posuisti, ut ingrediens videres et semper adorares. Quia juxta me discooperuisti. Metaphora adulteræ sicut supra meretricis, etc., usque ad omnibus exposita intrantibus. †† 57:9 Misisti legatos. Ut afferrent longinqua idola, quasi non sufficiant vicina. Et in hoc Babylonios et Ægyptios deos significat. ‡‡ 57:10 In multitudine viæ tuæ laborasti. Qui ambulat via regia non laborat. Una est via veritatis quæ dicit: Ego sum via, veritas et vita Joan. 14.: Multæ sunt viæ mundanorum, unde, Non sicut viæ meæ sunt viæ vestræ Isa. 40.. §§ 57:13 Qui autem fiduciam habet mei. ID. Qui idola non coluerunt, vel in captivatem ducti pœnituerunt, sub Zorobabel et aliis ducibus reversi, Deum suum in loco suo adoraverunt secundum Hebræum. Possidebit montem sanctum tuum, scilicet legem Veteris et Novi testamenti; utrumque enim in monte datum. Et ad præmiorum altitudinem invitat, vel Christum.

offendicula de via populi mei.*** 15 Quia hæc dicit Excelsus, et Sublimis, habitans æternitatem, et sanctum nomen ejus: in excelso et in sancto habitans, et cum contrito et humili spiritu: ut vivificet spiritum humilium, et vivificet cor contritorum.††† 16 Non enim in sempiternum litigabo, neque usque ad finem irascar, quia spiritus a facie mea egredietur, et flatus ego faciam.### 17 Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus sum, et percussi eum. Abscondi a te faciem meam, et indignatus sum; et abiit vagus in via cordis sui. §§§ 18 Vias ejus vidi, et sanavi eum; et reduxi eum, et reddidi consolationes ipsi, et lugentibus ejus. 19 Creavi fructum labiorum pacem; pacem ei qui longe est et qui prope, dixit Dominus, et sanavi eum.* 20 Impii autem quasi mare fervens, quod

*** 57:14 Et dicam ego Christus scilicet apostolis, Viam feci, bene prædicando, præbete iter in exemplum eis bene operando; auferte offendicula per baptismum peccata abluendo, idolorum cultum prædicatione amovendo. ††† 57:15 Quia hæc dicit. Increpatione contra Jerusalem finita, venit ad eos qui confidunt in Domino, quorum reversioni iter jusserat præparari. Unde et a laudibus Dei incipit, et quæ redeunti populo promiserit, consequenter ostendit. ### 57:16 Non enim in sempiternum litigabo. ID. Non in sempiternum servabo iram meam, neque causabor cum creatura mea, sed percutiam in præsentem, ut sanem in futuro. Quia spiritus. Pax, gaudium, vita omnium, etc., usque ad specialiter ad Judæos. §§§ 57:17 Abscondi a te, etc., scilicet auxilium meum, ut amplius desideres dicens: Ostende faciem tuam, et salvi erimus Psal. 79.. Abiit. ID. Quod quidam intelligens ait: Tota die contristatus ingrediebar Psal. 37.. * 57:19 Creavi: quasi diceret: Liberationem a captivitate, quam per Jeremiam post septuaginta annos promisi, opere complevi Creavi fructum labiorum pacem.

quiescere non potest, et redundant fluctus ejus in conculcationem et lutum.† ²¹ Non est pax impiis, dicit Dominus Deus.]

58

¹ [Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum.* ² Me etenim de die in diem quærunt, et scire vias meas volunt, quasi gens quæ justitiam fecerit, et iudicium Dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia justitiæ; appropinquare Deo volunt.† ³ Quare jejunavimus, et non aspexisti; humiliavimus animas nostras, et nescisti? Ecce in die jejunii vestri invenitur voluntas vestra, et omnes debitores vestros repetitis.‡

† **57:20** Impii autem. Supra de illis qui in captivitate pœnitentiam egerunt, et ideo liberati sunt, et de illis qui post ascensionem crediderunt. Hic de illis specialiter loquitur, qui in infidelitate sua remanserunt. * **58:1** Clama. HIER. Dominus ad prophetas vel ad apostolos: finito scilicet priori capite in quo pax justis, et nulla requies nuntiatur impiis. Quasi tuba. ID. Ubi apostolis, etc., usque ad sic Israël peccato mortuus audiat scelera sua. Populo meo. Ac si dicat: Videant qualem Patrem perdiderunt, qui etiam peccatores populum suum vocat. † **58:2** Quasi. Hoc est, quare ego non exaudiam eos sicut illos qui in Ecclesia justitiam faciunt, juste et pie viventes, Christum verum Deum et verum hominem confidentes. Rogant. ID. Alia temeritas Judæorum, quasi confidentes in conscientia bona iudicium justum postulant, secundum illud: Judica me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. ‡ **58:3** Quare jejunavimus. Obliti sunt veteris historiæ, quod Dominus non respexit ad munera Cain, eo quod non recte dividebat cum fratre suo, cui charitatem Deo invidebat. Ecce in die. Jejunium Deo acceptum est, non solum a cibus, sed ab omnibus rebus illicitis abstinere. Repetitis. Qui repetit non habentem, Deo facit violentiam.

4 Ecce ad lites et contentiones jejunatis, et percussitis pugno impie. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester. §
 5 Numquid tale est jejunium quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? numquid contorquere quasi circulum caput suum, et saccum et cinerem sternere? numquid istud vocabis jejunium, et diem acceptabilem Domino? ** 6 [Nonne hoc est magis jejunium quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos qui confracti sunt liberos, et omne onus dirumpe; †† 7 frange esurienti panem tuum, et egenos vagosque induc in domum tuam; cum videris nudum, operi eum, et carnem tuam ne despexeris. †† 8 Tunc erumpet quasi mane lumen tuum; et sanitas tua citius orietur, et anteibit faciem tuam justitia tua, et gloria Domini colliget te. §§ 9 Tunc invocabis, et Dominus exaudiet; clamabis, et dicet: Ecce adsum. Si abstuleris de medio tui catenam, et desieris extendere digitum et loqui

§ 58:4 Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem. Ne videatur reprobare jejunium, docet quomodo sit jejunandum. ** 58:5 Nunquid tale est jejunium. †† 58:6 Colligationes. ID. Peccata intelligimus, etc., usque ad domesticos seminis tui ne despexeris. †† 58:7 Frange esurienti panem. ID. Panem esurienti frangimus, etc., usque ad sed animæ saturitas. Et carnem tuam. ID. Proximum in necessitate qualibet recognosce similem tibi, considerans te mortalem et passibilem. §§ 58:8 Lumen tuum. Sicut matutina lux solvit tenebras, ita lumen veritatis fugat errores. Justitia. Christus qui omnes justificat, anteibit ad gloriam. Et gloria Domini colliget te, id est suscipiet ad se, qui dixit: Ubi ego sum, illic et minister meus erit Joan. 12..

quod non prodest;*** 10 cum effuderis esurienti animam tuam, et animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, et tenebræ tuæ erunt sicut meridies. 11 Et requiem tibi dabit Dominus semper, et implebit splendoribus animam tuam, et ossa tua liberabit; et eris quasi hortus irriguus, et sicut fons aquarum cujus non deficient aquæ.††† 12 Et ædificabuntur in te deserta sæculorum, fundamenta generationis et generationis suscitabis; et vocaberis ædificator sepium, avertens semitas in quietem.‡‡‡ 13 Si averteris a sabbato pedem tuum facere voluntatem tuam in die sancto meo, et vocaveris sabbatum delicatum, et sanctum Domini gloriosum, et glorificaveris eum dum non facis vias tuas, et non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem: 14 tunc delectaberis super Domino, et sustollam te super altitudines terræ, et cibabo te hæreditate Jacob patris tui: os enim

58:9 Digitum extendere. Proximos notare, detrahere. Id est non solum non cogites, et non facias hæc, sed ne detahas. ††† **58:11** Hortus irriguus, voluptatis paradus, quem plantaverat Dominus Deus a principio, scilicet Ecclesiam. Fons in medio Christus est, cujus non deficiunt aquæ doctrinæ spiritualis, quæ Ecclesiam irrigant. Et hoc est, Et erit quasi hortus irriguus, o fidelis vel Ecclesia. Sicut fons. Assimilaberis Christo, capiti tuo. ‡‡‡ **58:12** Ædificabuntur HIER. Judæi referunt hoc ad restaurationem quæ facta est sub Zorobabel et Jesu Sacerdote magno; vel ad illam quam delirant futuram in ultimo. Melius ad Ecclesiam hæc referri possunt. Fundamenta ID. Apostolos, prophetas et similes: Unde, Fundamenta ejus in montibus sanctis Psal. 86.. Fundamentum autem singulari numero Christus est, unde, Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Jesus I Cor. 3.. Iniquitatum, alias in quietem, scilicet semitas erroris in quietem vel veram pacem.

Domini locutum est.]§§§

59

¹ [Ecce non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat. ² Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum; et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis, ne exaudiret.* ³ Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, et digiti vestri iniquitate; labia vestra locuta sunt mendacium, et lingua vestra iniquitatem fatur.† ⁴ Non est qui invocet justitiam, neque est qui judicet vere: sed confidunt in nihilo, et loquuntur vanitates; conceperunt laborem, et pepererunt iniquitatem.‡ ⁵ Ova aspidum rupe-runt, et telas aranæ texuerunt. Qui comederit de ovis eorum, morietur; et quod confotum est,

§§§ **58:14** Terræ. Viventium quæ sursum non deorsum, unde Loth dicitur: In monte salvum te fac. Hæreditate. Cœlesti, quam dedi Jacob cujus filius es per fidem et operationem, vitia atque peccata supplantando. Cujus enim quis imitator fuerit, ejus filius dicitur. * **59:2** Sed iniquitates vestræ. Ostendit quare non exauditi et in captivitatem ducti. † **59:3** Manus ejus. HIER. Iniquitates per partes exponit, etc., usque ad et tandem in Filium Dei inclamantes: Sanguis ejus super nos et super filios nostros. ‡ **59:4** Conceperunt, ID. Qui exspectant Antichristum. Quem enim multo labore perquirunt in iniquitate suscipient.

erumpet in regulum. § 6 Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis; opera eorum opera inutilia, et opus iniquitatis in manibus eorum. 7 Pedes eorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem innocentem; cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas et contritio in viis eorum. 8 Viam pacis nescierunt, et non est iudicium in gressibus eorum; semitæ eorum incurvatæ sunt eis: omnis qui calcatur in eis, ignorat pacem. 9 Propter hoc elongatum est iudicium a nobis, et non apprehendet nos iustitia. Exspectavimus lucem, et ecce tenebræ; splendorem, et in tenebris ambulavimus.** 10 Palpavimus sicut cæci parietem, et quasi absque oculis atrectavimus: impegimus meridie quasi in tenebris; in caliginosis quasi mortui. 11 Rugiemus quasi ursi omnes, et quasi columbæ meditantibus gememus: exspectavimus iudicium, et non est;

§ 59:5 Ova. ID. Ex ovo fetus, ex corde consilium, ex quo actus. Ova ergo ruperunt, dum corda iniqua et venenosa consilia verbis ostenderunt, dicentes: Reus est mortis Matth. 26.. Aspidum. Aspis ad primam vocem incantatoris alteram aurem terræ infigit, alteram cauda obturat, ne possit incantari: sic Judæi inhærentes terrenis, ne locum et gentem perderent metuentes, Christi prædicationem repulerunt, venenati venenatorum filii. Erumpet in regulum. Ex ovis aspidis regulus, qui et basiliscus, ex Judæis Antichristus. Ex eis enim nascetur, flatu suo, id est sermone venenoso multos occidens volantes ad patriam cœlestem. Occidit enim basiliscus flatu suo aves volantes per æra. ** 59:9 Propter hoc ID. Propheta in persona populi pœnitentis respondet, post accusationem, quid loqui debeant pœnitentes.

salutem, et elongata est a nobis.†† 12 Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te, et peccata nostra responderunt nobis, quia scelera nostra nobiscum et iniquitates nostras cognovimus. 13 Peccare et mentiri contra Dominum, et aversi sumus ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam et transgressionem; concepimus et locuti sumus de corde verba mendacii. 14 Et conversum est retrorsum iudicium, et justitia longe stetit, quia corruit in platea veritas, et æquitas non potuit ingredi. 15 Et facta est veritas in oblivionem, et qui recessit a malo, prædæ patuit. Et vidit Dominus, et malum apparuit in oculis ejus, quia non est iudicium.‡‡ 16 Et vidit quia non est vir, et aporiatus est, quia non est qui occurrat; et salvavit sibi brachium suum, et justitia ejus ipsa confirmavit eum.§§ 17 Indutus est justitia ut lorica, et galea salutis in capite ejus; indutus est vestimentis ultionis, et opertus

†† 59:11 Rugiemus quasi ursi omnes. Judæorum meditatio et doctrina in sacra Scriptura rugitui ursi et gemitui columbæ comparatur, quasi inutilis et vana, sicut et illa. Contra subjectos quoque sæviunt ut ursi; contra majores vel æquales, gemunt ut columbæ. ‡‡ 59:15 Veritas in. ID. Christus, qui est via, etc., usque ad ut Christi persona monstretur, quam deserentes, secuti sunt mendacium. §§ 59:16 Et vidit. ID. Ostenso, quia pœnituerunt, ostendit non placuisse Domino pœnitentiam eorum, quia non puro corde plures pœnituerunt. Quia non est vir. Mente omnes effeminati sunt, sicut et illud, Vocavi et non erat qui audiret. Et salvavit sibi. Pater, scilicet per Filium gentes, Et justitia ejus, vel misericordia secundum LXX confirmabit eum qui voluerit converti: non merito, sed misericordia et justitia. Justum enim est ut pœnitenti creaturæ Creator parcat, quæ meritis suis salvari non poterat.

est quasi pallio zeli: ¹⁸ sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, et vicissitudinem inimicis suis; insulis vicem reddet. ¹⁹ Et timebunt qui ab occidente nomen Domini, et qui ab ortu solis gloriam ejus, cum venerit quasi fluvius violentus quem spiritus Domini cogit; ^{***} ²⁰ et venerit Sion redemptor, et eis qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus. ²¹ Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: spiritus meus qui est in te, et verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, et de ore seminis tui, et de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodo et usque in sempiternum.]^{†††}

60

¹ [Surge, illuminare, Jerusalem, quia venit lu-

^{***} **59:19** Et timebunt qui. Præmonstrata vindicta Dei in Judæos per Romanos, describit fidem gentium, de quatuor partibus mundi venientium, audita prædicatione apostolorum Quasi fluvius. Quia citissime mundum sua prædicatione et fide implevit. Quem Spiritus Domini. ID.. Ad redimendum genus humanum Spiritus sanctus scilicet. Unde: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Et, Requiescit supereum Spiritus Domini Isa. 11., etc. ^{†††} **59:21** Hoc fœdus, ut scilicet eos sanguine Filii redimam, et ipsi præcepta mea faciant, et me moriter teneant et hoc est, Spiritus meus, qui est in te,

men tuum, et gloria Domini super te orta est.*
 2 Quia ecce tenebræ operient terram, et caligo
 populos; super te autem orietur Dominus, et glo-
 ria ejus in te videbitur.† 3 Et ambulabunt gentes in
 lumine tuo, et reges in splendore ortus tui.‡ 4 Leva
 in circuitu oculos tuos, et vide: omnes isti congregati
 sunt, venerunt tibi; filii tui de longe venient

* **60:1** Surge, illuminare. HIER. Hæc referunt Judæi ad tempus Christi sui, etc., usque ad ut vel pro his suscipiant Dei Filium. Surge. ID. In Ecclesiis, quæ occidisti in synagogis: surge in gentibus, quæ cecidisti in Judæis. Surge per confessionem, per virtutes quæ cecidisti per negotiationem, per vitia, et cum surrexeris, illuminare, id est accipe Christi fidem. Lumen. Tibi longe ante promissum ad redemptionem tuam venturum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, scilicet qui dicit: Ego sum lux mundi Joan. 1, 8., a quo illuminaberis si fidem Christi susceperis. Gloria Domini. Ad illuminandum. Filius, scilicet sicut sol ortus illuminat mundum, in cujus figura Moysi et Salomoni, alteri tabernaculum, alteri templum ædificanti ostenditur gloria Domini. Gloria quoque Domini fuit mortui resuscitatio, leprosi mundatio, et hujusmodi.
 † **60:2** Terram. ID. Judæos terrena amantes, quibus dicitur: Bona terræ comedetis, quod carnaliter accipiunt. ‡ **60:3** Ortus tui. ID. Quoniam scilicet ex aqua et Spiritu sancto nata es, omnes in splendore ortus primitivæ Ecclesiæ ambulamus, quia eandem fidem habemus, eodem baptismo renascimur.

et filiæ tuæ de latere surgent. § ⁵ Tunc videbis, et afflues; mirabitur et dilatabitur cor tuum: quando conversa fuerit ad te multitudo maris; fortitudo gentium venerit tibi. ⁶ Inundatio camelorum operiet te, dromedarii Madian et Epha; omnes de Saba venient, aurum et thus deferentes, et laudem Domino annuntiantes. ** ⁷ Omne pecus Cedar congregabitur tibi; arietes Nabaioth ministrabunt tibi: offerentur super placabili altari meo, et domum majestatis meæ glorificabo. †† ⁸ Qui sunt isti qui ut nubes volant, et quasi columbæ ad

§ **60:4** Leva in circuitu oculos. Cui simile: Levate oculos vestros et videte regiones, quia jam albæ sunt ad messem Joan. 4.. Filii tui. HIER. Quos in fide genuisti: Unde Paulus: Per Evangelium ego vos genui I Cor. 4.. Primi fideles de Judæis quando Spiritus sanctus datus est, erant in Jerusalem viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo 1304est Act. 2., vel gentes ex omnibus partibus mundi. De longe venient. Quia longe erant a Deo per idololatriam, unde: Vos qui eratis longe, facti estis prope Ephes. 2.. De latere. ID. Quidam codices habent, etc., usque ad, neque Hieronymi sensus ad hoc inclinatur. ** **60:6** Camelorum. Camelus animal est gibbosum et oneriferum. Hi sunt divites onus divitiarum et peccatorum gibbum portantes. Dromedarii. Dromedarius vel dromas, utrumque enim dicitur: est enim animal camelo minus, sed velocius, in quo figurantur gentes velociter ad fidem currentes. Madian et Epha. Regiones trans Arabiam camelis et dromedariis abundantes, etc., usque ad quæ per thus figuratur, Domino obtulerunt. †† **60:7** Omne pecus Cedar congregabitur. ID. Simples qui ante erant tenebræ et mœror, etc., usque ad ubi habitabant Saraceni de illius stirpe progeniti. Arietes. Prædicatores, gregis duces, filii prophetarum qui ea quæ prophetæ prædixerunt de Christo impleta docuerunt. Nabaioth, filius Ismælis, et interpretatur prophetia. Ministrabunt tibi. Sancti episcopi, presbyteri ministri Ecclesiæ, corpus et sanguinem Christi fidelibus administrando.

fenestras suas?‡‡ 9 Me enim insulæ exspectant, et naves maris in principio, ut adducam filios tuos de longe; argentum eorum, et aurum eorum cum eis, nomini Domini Dei tui, et Sancto Israël, quia glorificavit te. §§ 10 Et ædificabunt filii peregrinorum muros tuos, et reges eorum ministrabunt tibi; in indignatione enim mea percussi te, et in reconciliatione mea misertus sum tui.*** 11 Et aperientur portæ tuæ jugiter; die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, et reges earum adducantur. 12 Gens enim et regnum quod non servierit tibi peribit, et gentes solitudine vastabuntur. 13 Gloria Libani ad te veniet, abies, et buxus, et pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meæ; et locum pedum meorum glorificabo.††† 14 Et venient ad te curvi

‡‡ 60:8 Qui sunt. Admiratur propheta gentes tam cito ad fidem currentes, vel primitiva Ecclesia: Ad fenestras. Ad fenestras suas stant sancti custodientes quinque sensus corporis, ne per eos tanquam per fenestras intret mors in animas. §§ 60:9 Argentum eorum. Hoc est: Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem Rom. 10.. *** 60:10 Filii peregrinorum. Principes gentium qui per orbem Ecclesias ædificaverunt, sicut Constantinus qui Romæ duodecim ecclesias in honorem duodecim apostolorum fecit, et alii multi qui multas exstruxerunt ecclesias, et necessaria præbuerunt. ††† 60:13 Gloria Libani. Libanus mons est confinis terræ promissionis, etc., usque ad reges et principes qui ad Ecclesiam venerunt. Abies. ID. Superbi, scilicet divites, philosophi. Divitias enim et scientiam sequitur superbia. Cyrianus et Hilarius excelsæ in sæculo arbores, Ecclesiam Dei ædificaverunt. Arborum diversitas diversos in Ecclesia ordines significat. Ex quibus omnibus constructa est Ecclesia miro decore distincta. Locum pedum. Ecclesiam, in qua apostoli, etc., usque ad Ecclesiam sustinent institutis, miraculis et exemplis.

filiis eorum qui humiliaverunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi: et vocabunt te civitatem Domini, Sion Sancti Israël.‡‡‡ 15 Pro eo quod fuisti derelicta et odio habita, et non erat qui per te transiret: ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem et generationem:§§§ 16 et suges lac gentium, et mamilla regum lactaberis; et scies quia ego Dominus salvans te, et redemptor tuus, Fortis Jacob. 17 Pro ære afferam aurum, et pro ferro afferam argentum, et pro lignis æs, et pro lapidibus ferrum: et ponam visitationem tuam pacem, et præpositos tuos justitiam.* 18 Non audietur ultra iniquitas in terra tua; vastitas et contritio in terminis tuis: et occupabit salus muros tuos, et portas tuas laudatio. 19 Non erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam.† 20 Non occidet ultra sol tuus, et luna tua non minuetur, quia erit tibi

‡‡‡ **60:14** Civitatem Domini. Civitas enim a communione dicitur, etc., usque ad qui sollicite circumiret et auxilium præberet.

§§§ **60:15** Odio habita. Judæis, quia fidem Christi prædicabat, legis observantias destruebat; gentibus quia unum Deum afferebat, idola nihil esse astruebat. Non erat qui per te transiret. Transiret et benediceret tibi, etc., usque ad insuper superbia aliquando mala, aliquando bona:

* **60:17** Pro lignis æs. ID. Per ligna et lapides, etc., usque ad alii fortes fide, ut Cyprianus, et alii martyres, sicut ferrum. Visitationem tuam. ID. Christum, vel apostolos pacificos, et præpositos justos, ut recte doceant et judicent. † **60:19** Non erit. Hoc de die iudicii. Hoc capitulo cogimur quæcunque dicta sunt vel dicenda, ad ultimum tempus referre, quoniam cœli terræque, solis atque lunæ nobis cessabit officium, et erit ipse Dominus lumen in perpetuum.

Dominus in lucem sempiternam, et complebuntur dies luctus tui. ²¹ Populus autem tuus omnes justus; in perpetuum hæreditabunt terram: germen plantationis meæ, opus manus meæ ad glorificandum.‡ ²² Minimus erit in mille, et parvulus in gentem fortissimam. Ego Dominus in tempore ejus subito faciam istud.]§

61

¹ [Spiritus Domini super me, eo quod unxerit Dominus me; ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, et prædicarem captivis indulgentiam, et clausis apertionem;* ² ut prædicarem annum placabilem Domino, et diem ultionis Deo nostro; ut consolarer omnes lugentes,† ³ ut ponerem lugentibus Sion, et darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris; et vocabuntur

‡ **60:21** Germen. ID. Angeli, omnes electi, qui fidem quam habent operibus implent. Ipsi germen plantationis Domini et opus manuum ejus, quia ab ipso creati, et in Ecclesia per fidem plantati ad glorificandum creatorem suum. § **60:22** In tempore: adventus Christi. Vel in tempore opportuno vel præfinito. Cum miserit Filius hominis angelos, et colligent de regno ejus omnia scandala. * **61:1** Spiritus Domini HIER. Christus secundum humanitatem qui supra dixerat, Ego Dominus, in tempore congregabo eos, etc. Quod unxerit me: oleo lætitiæ, abundantia gratiæ. ID. Hæc unctio in baptisate completa est, quia Spiritus Domini in specie columbæ descendit, et mansit in illo. Ad annuntiandum. Septuaginta: Ad evangelizandum pauperibus. Apertionem, scilicet resolutionem; sic enim Symmachus apertius transtulit. † **61:2** Diem ultionis: ID. damnationis, quæ per Romanos, secundum illud: Veniet dies, etc. Et, cum videritis ab exercitu circumdari Jerusalem, etc.

in ea fortes justitiæ, plantatio Domini ad glorificandum.‡ 4 Et ædificabunt deserta a sæculo, et ruinas antiquas erigent, et instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem et generationem. 5 Et stabunt alieni, et pascent pecora vestra, et filii peregrinorum agricolæ et vinitores vestri erunt. § 6 Vos autem sacerdotes Domini vocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur vobis, fortitudinem gentium comedetis, et in gloria earum superbietis.** 7 Pro confusione vestra duplici et rubore, laudabunt partem suam; propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.†† 8 Quia ego Dominus diligens iudicium, et odio habens rapinam in holocausto; et dabo opus eorum in veritate, et fœdus perpetuum feriam

‡ **61:3** Coronam. Cum scilicet viderint de Judæis plurimos credidisse, et pro lugubri indumento stolam mundissimam accipere. Pro cinere. Pro luctu et dolore fructuum suorum, cum scilicet viderint gentes ad fidem confluentes, habebunt oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris. § **61:5** Vinitores. ID. Mali cultores vineæ, Scribæ, et Pharisæi, de quibus dicitur: Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis. ** **61:6** Vos autem. Hoc ad prædicatores de gentibus, etc., usque ad qui erant sacerdotes in domo Domini. †† **61:7** Partem eorum. Domini. Unde Psalmista: Dominus pars hæreditatis meæ, etc. Quod nemo veraciter dicit, qui aliam partem quærit.

eis.‡‡ 9 Et scient in gentibus semen eorum, et germen eorum in medio populorum; omnes qui viderint eos cognoscent illos, quia isti sunt semen cui benedixit Dominus. §§ 10 Gaudens gaudebo in Domino, et exsultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, et indumento justitiæ circumdedit me, quasi sponsam decoratum corona, et quasi sponsam ornatam monilibus suis. *** 11 Sicut enim terra profert germen suum, et sicut hortus semen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit justitiam et laudem coram universis gentibus.]†††

62

1 [Propter Sion non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor jus-

‡‡ 61:8 Quia ego Dominus: Quasi diceret: Hoc faciet Dominus, qui magis diligit justitiam pauperum et iudicium verum quam munera divitum quæ sæpe de rapina sunt, nec magis quam scorti mercedem vel pretium carnis in sacrificium, vel si quis immolet filium Domino, placent. In veritate. Ut in veritate comedant agnum, ut faciant circumcisionem cordium, et quæ data sunt in figura, omnia in veritate faciant. Fœdus perpetuum. Evangelium æternum, non ut Vetus Testamentum, cui succedit Evangelium. §§ 61:9 Semen eorum. Fideles, quibus apostoli semen verbi commiserunt quod a Domino acceperunt. *** 61:10 Gaudens gaudebo in Domino, non in mundo. Vestimentis salutis: virtutibus, ipsi Christo, etc., usque ad tamen una in capite et in membris est Ecclesia. Et quasi sponsam. Alterius comparationis ponit exempla, quorum prius ad sponsum, sequens refertur ad sponsam. ††† 61:11 Et laudem: suam, etc., usque ad reddet Domino fructum laudis et bonæ operationis.

tus ejus, et salvator ejus ut lampas accendatur.*
 2 Et videbunt gentes justum tuum, et cuncti reges
 inclytum tuum; et vocabitur tibi nomen novum,
 quod os Domini nominabit.† 3 Et eris corona
 gloriæ in manu Domini, et diadema regni in
 manu Dei tui.‡ 4 Non vocaberis ultra Derelicta,
 et terra tua non vocabitur amplius Desolata; sed
 vocaberis, Voluntas mea in ea, et terra tua In-
 habitata, quia complacuit Domino in te, et terra
 tua inhabitabitur.§ 5 Habitabit enim juvenis cum
 virgine, et habitabunt in te filii tui; et gaudebit
 sponsus super sponsam, et gaudebit super te Deus
 tuus.** 6 Super muros tuos, Jerusalem, consti-
 tui custodes; tota die et tota nocte in perpetuum
 non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne

* **62:1** Propter Sion. HIER. Propheta in persona sui, impendio
 exhilaratus ex his omnibus quæ mundo confert Filius incarnatus.
 Et hoc est, Propter Sion non tacebo, quamvis loqui prohibeat,
 quamvis mortem minetur. Lampas accendatur. Lampas Græce,
 flamma Latine, unde: Ignem veni mittere in terram, et quid volo
 nisi ut ardeat? Hoc succensi apostoli loquebantur variis linguis.
 † **62:2** Nomen novum. ID. Mos est Hebræis ex novis rebus nova
 nomina imponere, etc., usque ad similiter prius Simon, postea
 Petrus. ‡ **62:3** Corona gloriæ. De omnibus partibus mundi, quasi
 corona venientibus fidelibus. § **62:4** Non vocaberis. Ecclesiam
 de utroque populo alloquitur, quasi, non hoc vocabulorum fine
 contenta eris. ** **62:5** Et gaudebit, etc. Propter hoc relinquet
 homo patrem et matrem Gen. II; Matth. 19.. Sacramentum hoc
 magnum est in Christo et in Ecclesia Ephes. 5..

taceatis,†† 7 et ne detis silentium ei, donec stabil-
iat et donec ponat Jerusalem laudem in terra.‡‡
8 Juravit Dominus in dextera sua, et in brachio
fortitudinis suæ: Si dedero triticum tuum ultra
cibum inimicis tuis; et si biberint filii alieni vinum
tuum in quo laborasti.§§ 9 Quia qui congregant
illud, comedent, et laudabunt Dominum; et qui
comportant illud, bibent in atriis sanctis meis.
10 Transite, transite per portas, præparate viam
populo: planum facite iter, eligite lapides, et el-

†† 62:6 Super muros tuos. ID. Apostolos, prædicatores, qui Eccle-
siam muniunt, quorum custodes angeli sunt. Unde: Omnes admin-
istratorii spiritus sunt, propter eos missi, qui hæreditatem capiunt
salutis Hebr. 1.. Vel muri Ecclesiarum apostolorum discipuli,
quorum custodes ipsi apostoli. ‡‡ 62:7 Donec ponat Jerusalem.
Quod est, vel ipsa longe lateque diffusa, ubique laudetur, vel
ubique laudet semper creatorem suum. §§ 62:8 Juravit per
Filiū scilicet, qui Dei virtus est et Dei sapientia. In dextera. In
Filio. Unde: Omnia in sapientia fecisti Psal. 103., qui et brachium
et fortitudo Patris: Unde, Omnia per ipsum facta sunt Joan. 1..
Si dedero triticum tuum. Triticum Judæorum et vinum sæpe dedi
inimicis eorum, sicut in libro Judicum legitur Judic. 6.: quod in
tempore messis Madianitæ irruebant et eorum fruges colligebant.
Et quando captivi ducti sunt, Samaritani qui eorum messes comed-
erent, substituti sunt. Sed in hoc loco intelligit cibum Ecclesiæ,
virtutes, et bona opera, corpus Christi et sanguinem. Id est laudes,
opera, quæ cum idolis impenderas, dæmones comedebant. Sed
post adventum Filii Dominus delectatus est in eis. Triticum ergo
et vinum, cibus scilicet Judæorum corpus Christi et sanguinem
significabant. Unde, Caro mea vere est cibus, et sanguis meus vere
est potus Joan. 6.. Hoc hodie non sumitur ab hæreticis, paganis,
Judæis, inimicis Ecclesiæ.

evate signum ad populos.^{***} ¹¹ Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ: Dicite filiæ Sion: Ecce Salvator tuus venit; ecce merces ejus cum eo, et opus ejus coram illo.^{†††} ¹² Et vocabunt eos, Populus sanctus, redempti a Domino; tu autem vocaberis, Quæsitā civitas, et non Derelicta.]

63

¹ [Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ? Ego qui loquor justitiam, et propugnator sum ad sal-

^{***} **62:10** Per portas. Ministros Ecclesiæ, qui alios introducunt. Vel virtutes, quæ ducunt in cœlum, quasi de virtute in virtutem. Planum facite iter. Auferendo scandala; in baptismo remittendo peccata. Eligite. Vel, projicite secundum Septuaginta, quod est, auferte duritiam infidelitatis a cordibus hominum; vel, reprobos et duros a consortio fidelium. ^{†††} **62:11** Dicite filiæ Sion. Scilicet primitivæ Ecclesiæ, quæ ex Judæis primum: unde, Filii matris meæ pugnaverunt contra me Cant. 1.. Vel secundum illud: Quotquot autem receperunt eum Joan. 1., etc. Et vocabunt eum, dicentes: Vos estis populus sanctus, vos estis redempti a Domino Deo. Sic enim quidam codices habent.

vandum.* ² Quare ergo rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari?† ³ Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum; calcavi eos in furore meo, et conculcavi eos in ira mea: et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, et omnia indumenta mea inquinavi.‡ ⁴ Dies enim ultionis in corde meo; annus redemptionis meæ venit. ⁵ Circumspexi, et non erat auxiliator; quæsivi, et non fuit qui adjuvaret: et salvavit mihi brachium

* **63:1** Quis est iste. Quidam angeli non plene cognoscentes mysterium incarnationis, passionis, resurrectionis, videntes ad cœlos ascendere Dominum cum multitudine angelorum et sanctorum hominum propria virtute, non auxilio angelorum, admirantur incarnationis, et passionis, et resurrectionis, et ascensionis mysterium: et quomodo sibi et aliis aperiat regnum cœlorum; unde et angelis Dominum comitantibus dicunt: Quis est iste? Et David similiter: Quis est iste rex gloriæ? Psal. 23.. Videtur tamen Augustus dicere super Genesim quod omnes angeli ab ipsa creatione sua, statim cognoverunt in contemplatione sui creatoris, quidquid ipse erat facturus. Hieronymus autem aperte declarat quia quidam angeli, donec perficeretur mysterium incarnationis, ad plenum non cognoverunt. De Edom. Edom ex HIER. ab edulio rufæ lentis, etc., usque ad vel de inferno spoliato victor cum fidelibus suis. Formosus in stola. Formosum calidum. Unde formosus quasi calidus, quia ex colore rubeus et roseus efficitur vultus, et inde speciosus. † **63:2** Quare ergo. ID. Tanquam dicant angeli: Didicimus, etc., usque ad magis tibi clementia convenit quam crudelitas. ‡ **63:3** Solus. Solus Samson præcisus crinibus Philisthæis exponitur, nec angelus nec archangelus vel quilibet cœlestis spiritus. Denique humani generis nullus vel Judæus vel Gentilis auxiliator: solus pugnat, solus superat. Aspersus est. HIER. Sanguis meus eorum rancore, etc., usque ad cujus sæpe sanguis super vestimenta victoris aspergitur.

meum, et indignatio mea ipsa auxiliata est mihi. §
 6 Et conculcavi populos in furore meo, et inebriavi
 eos in indignatione mea, et detraxi in terram vir-
 tutem eorum.] 7 [Miserationum Domini recorda-
 bor; laudem Domini super omnibus quæ reddidit
 nobis Dominus, et super multitudinem bonorum
 domui Israël, quæ largitus est eis secundum indul-
 gentiam suam, et secundum multitudinem mis-
 ericordiarum suarum.** 8 Et dixit: Verumtamen
 populus meus est, filii non negantes; et factus est
 eis salvator. 9 In omni tribulatione eorum non est
 tribulatus, et angelus faciei ejus salvavit eos: in
 dilectione sua et in indulgentia sua ipse redemit
 eos, et portavit eos, et elevavit eos cunctis diebus
 sæculi.†† 10 Ipsi autem ad iracundiam provo-
 caverunt, et afflixerunt spiritum Sancti ejus: et
 conversus est eis in inimicum, et ipse debellavit

§ 63:5 Et non fuit, etc. Unde: Omnes amici mei dereliquerunt me, et noti mei quasi alieni recesserunt a me Job. 19.. Et salvavit. Hieronymus ad Augustinum et Alipium, impietatem Sabellii declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus, non ipsum sibi Patrem, non ipsum sibi Filium, non ipsum sibi Spiritum sanctum esse dicentes: sed aliam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus sancti personam esse. Non enim nomina tantummodo, sed proprietates nominum confitemur. ** 63:7 Miserationum. HIER. Propheta in persona Judaici populi pœnitentis et misericordiam Domini recognoscentis. †† 63:9 Non est tribulatus. ID. Vox quæ est, etc., usque ad nemo est adjutor nisi Michæel princeps vester, qui astat pro filiis populi mei Dan. 10.. Et angelus. ID. Septuaginta. Non legatus nec ipse angelus, sed Dominus salvavit eos.

eos.‡‡ 11 Et recordatus est dierum sæculi Moysi, et populi sui. Ubi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui? Ubi est qui posuit in medio ejus spiritum Sancti sui;§§ 12 qui eduxit ad dexteram Moysen, brachio majestatis suæ; qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum;*** 13 qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem? 14 Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor ejus fuit. Sic adduxisti populum tuum, ut faceres tibi nomen gloriæ.††† 15 Attende de cælo, et vide de habitaculo sancto tuo, et gloriæ tuæ. Ubi est zelus tuus, et fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum et miserationum tuarum? Super me continuerunt

‡‡ **63:10** Spiritum sancti ejus. Id est Moysi: unde, Exacerbaverunt Moysen in castris, et Aaron sanctum Domini. Psal. CV. Vel sancti ejus, Christi, cui credere noluerunt. Filius enim Dei qui nos redemit, ipsos de Ægypto et mari Rubro liberavit. Spiritum sanctum, vel, sancti ejus. Quidam codices habent, scilicet Spiritum sanctum, quem contristat, qui virum spiritualem contristat: unde, Qui vos tangit, quasi qui tangit pupillam oculi mei. Zach. 2. Vel, angelum in custodiam missum, quem sæpe male faciendo offenderunt. §§ **63:11** Moysi. Quia non est alius qui orat pro eis. Ubi est, etc. Propheta videns populi sui abjectionem, miseriam et afflictionem jam imminentem propter Filii Dei negationem, condolendo exclamat, dicens: Ubi est? quasi dicat: Clementia Omnipotentis. Ubi est qui posuit? Moysi scilicet, quia orante Moyse, tulit Dominus de spiritu ejus et dedit septuaginta viris. *** **63:12** Qui scidit aquas ante eos. Vel dicitur. Cum Moyses mare percussisset, et in duodecim vias scidisset et aliis hæsitantibus, tribus Juda ingressa est, et ob hoc regni dignitatem adeptus est. ††† **63:14** Spiritus Domini. Angelus, scilicet; unde: Et præcedet te angelus meus Exod. 14.. Spiritus enim, naturæ nomen est, angelus officii.

se.### 16 Tu enim pater noster: et Abraham nescivit nos, et Israël ignoravit nos: tu, Domine, pater noster, redemptor noster, a sæculo nomen tuum. §§§ 17 Quare errare nos fecisti, Domine, de viis tuis; indurasti cor nostrum ne timeremus te? Convertere propter servos tuos, tribus hæreditatis tuæ.* 18 Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam. 19 Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.]†

64

1 [Utinam dirumperes cælos, et descenderes;

63:15 Attende de cælo et vide. Dominus ubique totus et semper est, unde: Cælum et terram ego impleo Jer. 23.. Dicitur tamen sedem habere in cælo, secundum illud: Cælum mihi sedes Isa. 66., quia scilicet in cælestibus angelis et hominibus justis quorum scilicet conversatio est in cælis ejus voluntas præcipue fit. Ubi est zelus tuus, etc. Quasi dicat: Quia peccavimus, et nos odisse cœpisti, recessit zelus tuus: quo recedente recessit fortitudo, et paternorum viscerum superatur affectus. §§§ 63:16 Abraham nescivit. HIER. Quasi dicat: Quia te offendimus, etc., usque ad non obliviscatur filiorum suorum, ne per ipsos nomen Dei blasphemetur in gentibus. * 63:17 Quare errare. Paulus ad Corinthios scribens, ad unius scilicet populum civitatis pro varietate habitantium sanctorum scilicet et peccatorum, nunc laudat, nunc reprehendit: sic præsens capitulum, quod ex oratione populi Deum deprecantis contextitur, nunc laudat Dominum, nunc accusat, juxta secundam regulam Ticonii, quæ est de corpore Domini. † 63:19 Quasi in principio. HIER. Antequam vocares nos, etc., usque ad non vocabuntur populus Dei, a Christo scilicet Christiani.

a facie tua montes defluerent;* ² sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni: ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis; a facie tua gentes turbarentur.† ³ Cum feceris mirabilia, non sustinebimus; descendisti, et a facie tua montes defluerunt.‡ ⁴ A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt; oculus non vidit, Deus, absque te, quæ præparasti exspectantibus te. § ⁵ Occurristi lætanti, et facienti justitiam; in viis tuis recordabuntur tui. Ecce tu iratus es, et peccavimus; in ipsis fuimus semper, et salvabimur.** ⁶ Et

* **64:1** Utinam dirumperes. HIER. In persona sua, etc., usque ad item David: Inclinauit cœlos, et descendit Psal. 17.. † **64:2** Aquæ arderent. SYM. Aquæ maris arderent igni. Quod est, populi mundi inflammarentur igne charitatis. Unde: Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat? Luc. 12. et sic notum fieret nomen tuum, quod est Christus Jesus, inimicis tuis, scilicet Judæis. ‡ **64:3** Non sustinebimus. Nos Judæi, sed blasphemabimus dicentes: In principe dæmoniorum Beelzebub ejicit dæmones Matth. 12.. Hoc enim dicit propheta in persona infidelium. Descendisti. Tanquam precibus suis exauditis inquit: Descendisti, etc. Montes. Amissa potentia: Nunc princeps hujus mundi ejicietur foras Joan. 12.. Et Judæis dicitur: Auferetur a vobis regnum Dei Matth. 21., scilicet sancta Scriptura et omnis gloria, et omnis dignitas. § **64:4** A sæculo. Hinc Paulus ad Corinthios testimonium sumit, non verbum ex verbo, sed sensum exprimens. Oculus. Quia non est corpus vel color. Quod Apostolus ponit in cor hominis non ascendit, quia majus, et cor debet illuc dirigi. Paravit enim seipsum cognitionem sui, cognitionem sanctæ Trinitatis; unde: Hæc est vita æterna, ut cognoscant te verum Deum et quem misisti Jesum Christum Joan. 17.. Hunc nemo potest videre; unde illud: Deum nemo vidit unquam Joan. 1.. ** **64:5** Ecce tu, etc. In persona infidelis populi, qui volens transire ad veritatem Evangelii, pœnitentiam præferabat ore, quam non habebat in corde.

facti sumus ut immundus omnes nos, et quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ; et cecidimus quasi folium universi, et iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.†† 7 Non est qui invocet nomen tuum; qui consurgat, et teneat te. Abscondisti faciem tuam a nobis, et allisisti nos in manu iniquitatis nostræ. 8 Et nunc, Domine, pater noster es tu, nos vero lutum; et fictor noster tu, et opera manuum tuarum omnes nos.‡‡ 9 Ne irascaris, Domine, satis, et ne ultra memineris iniquitatis nostræ; ecce, respice, populus tuus omnes nos.§§ 10 Civitas Sancti tui facta est deserta,

†† 64:6 Menstruatæ, etc. Mene Hebraice, Luna Latine; unde menstruatæ quæ singulis mensibus solent sanguinis fluxum sustinere. Et tunc viri abstinere debent ab eis. Tunc enim concipiuntur membris damnati, cæci, claudi, leprosi et hujusmodi: ut quia parentes non erubuerunt misceri in conclavi, eorum peccata pateant cunctis, et aperte redarguantur in parvulis. Ventus. Commotio acris, ut ibi, Imperavit ventis et mari Matth. 8.. Vel Spiritus sanctus: Advenientis Spiritus vehementis Act 1.. Hic enim Spiritus pro vento ponitur significatione Spiritus sancti. Vel, tentatio dæmonum et malorum hominum, ut illud: Venerunt flumina, et flaverunt venti Matth. 7.: et hoc est quasi ventus. ‡‡ 64:8 Et nunc, Domine. Ac si dicat: Si consideremus nostra merita, desperandum est; si clementiam tuam, qui flagellas omnem filium quem recipis, audemus preces fundere, tu enim pater noster es. Opera manuum tuarum. Quasi dicat: Respice opus tuum, non merita nostra. Mysteriorum Trinitatis recta confessio est ignorantia scientiæ. §§ 64:9 Ne irascaris, Domine. Hoc est, non vitamus iram, nec ultra quærimus patientiam, per quam thesaurizamus nobis iram in die vindictæ: sed quæsumus ne irascaris nobis satis, scilicet, ne tempore ultionis memineris iniquitatis nostræ.

Sion deserta facta est, Jerusalem desolata est.***
 11 Domus sanctificationis nostræ et gloriæ nostræ,
 ubi laudaverunt te patres nostri, facta est in exus-
 tionem ignis, et omnia desiderabilia nostra versa
 sunt in ruinas.††† 12 Numquid super his continebis
 te, Domine; tacebis, et affliges nos vehementer?]

65

1 [Quæsierunt me qui ante non interrogabant;
 invenerunt qui non quæsierunt me. Dixi: Ecce ego,
 ecce ego, ad gentem quæ non invocabat nomen
 meum.* 2 Expandi manus meas tota die ad popu-
 lum incredulum, qui graditur in via non bona post
 cogitationes suas.† 3 Populus qui ad iracundiam
 provocat me ante faciem meam semper; qui im-
 molant in hortis, et sacrificant super lateres;‡ 4 qui
 habitant in sepulchris, et in delubris idolorum
 dormiunt; qui comedunt carnem suillam, et jus

*** **64:10** Sion deserta. Sion et Jerusalem in hoc loco idem significant, templum, scilicet, et civitatem, ubi quondam specula virtutum et visio pacis. Sed postquam populus Judæorum negavit regem suum, et addidit illud: Non habemus regem nisi Cæsarem Joan. 19., Jerusalem deserta est a Deo: unde, Relinquetur vobis domus vestra deserta Luc. 13.; et illud, Surgite eamus hinc Joan. 14.. Et in templo, auditæ sunt voces sicut dicit ecclesiastica historia: Transeamus ab his sedibus. ††† **64:11** Domus. Allegorice.. Domus Dei Ecclesia, et unaquæque fidelis anima, quæ aliquando ignibus luxuriæ corrumpitur et avaritiæ. * **65:1** Quæsierunt, etc. HIER. Ad hoc respondet filius, etc., usque ad et Filii alieni mentiti sunt mihi Psal. 17.. † **65:2** Expandi manus meas. ID. In cruce orans pro eis, etc., usque ad ipsi tamen semper exstiterunt increduli. ‡ **65:3** Populus qui ad iracundiam. ID. Allegorice.. Omnis hæreticus Deum ad iracundiam procat, etc., usque ad et in quadrum extruere, et secti in latere pulveris roborare lineis.

profanum in vasis eorum;§ 5 qui dicunt: Recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es. Isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die.** 6 Ecce scriptum est coram me: Non tacebo, sed reddam, et retribuam in sinum eorum.†† 7 Iniquitates vestras, et iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus; qui sacrificaverunt super montes, et super colles exprobraverunt mihi; et remetiar opus eorum primum in sinu eorum.‡‡ 8 Hæc dicit Dominus: Quomodo si inveniatur granum in botro, et dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictio est: sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.§§ 9 Et educam de Jacob semen, et de Juda possiden-

§ 65:4 In delubris. Delubra a delendo dicta, eo quod ibi putabatur abluī anima. Vel, quia prope erant piscinæ ubi et sacerdos lavabatur et hostia. Allegorice.. HIER. Hæretici in memoriis magistrorum, etc., usque ad ut qui ipsis non fuerit similis, quasi perditum detestetur. **

65:5 In furore meo. Furorem, oblivionem, iram, pœnitundinem, ita in Deo accipere debemus, quomodo manus, pedes, oculos, aures, et cætera membra quæ habere dicitur: non quod his pareat perturbationibus qui eas exstinguit in nobis, sed per verba nostra; Dei intelligimus affectum erga nos. †† 65:6 Non tacebo. Qui superius dixit: Tacui, semper silui, patiens fui, modo dicit: Non tacebo, id est, ne paream amplius, neque sustinebo iniquitates eorum. ‡‡ 65:7 Iniquitates patrum, etc.

Ut scilicet non solum pro peccatis vestris puniamini, sed etiam pro patrum iniquitatibus quos imitati estis. Aliter enim non portat filius iniquitatem patris. Qui sacrificaverunt super montes. Quando in Bethel et in Dan aureos vitulos adoraverunt. Hæreticus quoque contemnens simplicitatem Ecclesiæ sacrificat in montibus, et exprobrat Deo dum ejus præcepta contemnit. §§ 65:8 Quomodo. HIER. Quasi dicat: Propter malos non perdam bonos: Sed quomodo, etc. Dixerat enim perituum Israhel.

tem montes meos; et hæreditabunt eam electi mei, et servi mei habitabunt ibi.*** 10 Et erunt campestria in caulas gregum, et vallis Achor in cubile armentorum, populo meo qui requisierunt me.††† 11 Et vos qui dereliquistis Dominum, qui obliti estis montem sanctum meum, qui ponitis fortunæ

*** 65:9 De Jacob semen. Semen Jacob et Judæ, apostoli, possidentes montes, alios, scilicet credentes virtutibus eminentes: unde, Nisi Dominus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma facti essemus Rom. 9.. Montes sanctos meos. Septuaginta: Montem meum, scilicet Christum, qui est mons montium. Montes enim sunt apostoli, qui de Judæis possederunt Christum, in quo fundati sunt. Et hæreditabunt. HIER. Unde: Semen Abrahæ servi ejus: filii Jacob, electi ejus. Quicumque adhuc semen sunt, etc., usque ad non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei Rom. 9.. ††† 65:10 Campestria. ID. Alii saltus, unde: Dominus revelabit condensa silvarum Psal. 18., ut latrones ibi latitare desistant, et bestię venenataque animalia in Ecclesiam Dei transeant. In caulas gregum. Alia translatio habet Saronas, quæ est regio inter Joppem, et Lyddam atque Jamniam fecunda et pabulosa, sed latronibus infesta: unde interpretatur vallis effundens sanguinem. Et vallis Achor: Ubi Achor filius Charmi de spoliis Jericho furatus cum omni domo periit. Et quia populum turbavit et ibi periit, vocatur locus vallis Achor, id est, turbationis vel tumultus. In quo significatur Gentilitas, sicut et per Saronas, quæ interpretatur vallis fundens sanguinem, quæ effusione sanguinis plena in tumultu et in turbatione vitiorum manebat. Sed vallis Achor versa est in caulas gregum sive ovilia, et in cubile armentorum, id est, ecclesias, et requiem prædicatorum et aliorum fidelium, qui designantur per armenta et greges ovium. Armentorum. Prædicatorum, qui Ecclesiam armant et defendunt. Armentum enim dicitur ab armando.

mensam, et libatis super eam:‡‡‡ 12 numerabo vos in gladio, et omnes in cæde corruetis: pro eo quod vocavi, et non respondistis; locutus sum, et non audistis; et faciebatis malum in oculis meis, et quæ nolui elegistis.§§§ 13 Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedent, et vos esurietis; ecce servi mei bibent, et vos sitietis;* 14 ecce servi mei lætabuntur, et vos confundemini; ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, et vos clamabitis præ dolore cordis, et præ contritione spiritus ululabitis, 15 et dimittetis nomen vestrum in iuramentum electis meis; et interficiet te Dominus Deus, et servos suos vocabit

‡‡‡ **65:11** Et vos qui dereliquistis, etc. Allegorice. Omnes qui Ecclesiam deserunt, et obliviscuntur montem sanctum Dei, tradentes se spiritibus erroris, vel immundis doctrinis dæmoniorum, parant fortunæ mensam, et nihil ad Deum pertinere credentes, sed vel stellarum cursu vel varietate fortunæ omnia gubernari, hi tradentur æternis suppliciis, ut nullus eorum possit evadere. Fortunæ mensam. HIER. Deæ Ægyptiorum cui in fine anni parabant mensam, omnibus escis refertam, et poculis mulsa mixtis: vel quasi felicem annum præbuerit, vel quia futurum felicem præbitura sit.

§§§ **65:12** Vocavi. Per prophetas dicens: Convertimini ad me et salvi eritis Isa. 45.. Et per memetipsum: Pœnitentiam agite Matth. 3.. Et alibi: Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis Ibid. 11..
* **65:13** Ecce servi mei. HIER. Quasi dicat: Non solum corruetis gladio, etc., usque ad et, Satiabor cum apparuerit gloria tua.

nomine alio:† 16 in quo qui benedictus est super terram benedicetur in Deo, amen, et qui jurat in terra jurabit in Deo, amen: quia oblivioni traditæ sunt angustiae priores, et quia absconditæ sunt ab oculis meis.‡ 17 Ecce enim ego creo cælos novos, et terram novam; et non erunt in memoria priora, et non ascendent super cor. 18 Sed gaudebitis et exsultabitis usque in sempiternum in his quæ ego creo: quia ecce ego creo Jerusalem exsultationem, et populum ejus gaudium.§ 19 Et exsultabo in Jerusalem, et gaudebo in populo meo, et non audietur in eo ultra vox fletus et vox clamoris. 20 Non erit ibi amplius infans dierum, et senex qui non impleat dies suos, quoniam puer centum annorum morietur, et peccator centum annorum

† **65:15** Et dimittetis nomen vestrum. Ut aliqui affirmantes dicant: Si aliter fecero, contingat mihi sicut Judæis Romanorum gladio occisis. Vel ita: Juro per Deum, in quem olim Judæi crediderunt. Vel, quia Deus juramentum eorum erat, quod Christiani modo jurant necessitate compulsi, Vivit Dominus scilicet. Et interficiet te. Ut vel hunc non habeatis, qui dicit, Ego sum via, veritas et vita Joan. 14. Nec vocemini circumcisio, sed conscisio. ‡ **65:16** Quia oblivioni. HIER. Ut non idolorum meminerint, etc., usque ad Forsitan et in futuro pristinae conversationis memoria omnino delebitur. § **65:18** Quia ecce. Ex angelis scilicet et hominibus unam Ecclesiam, et exsultabunt et gaudebunt, ut ego qui creavi exsultem, et gaudeam in eis. Exsultationem. Universæ terræ, ut quæ vetus unigeniti erat gaudium, nova cunctis nationibus lætitia sit. Gaudium. Quod vel post resurrectionem possumus intelligere, vel post baptismum in prima resurrectione. Hoc ad generalem resurrectionem qua omnes in perfecta ætate resurgent. Et hoc est: Non erit, etc.

maledictus erit.** 21 Et ædificabunt domos, et habitabunt; et plantabunt vineas, et comedent fructus earum.†† 22 Non ædificabunt, et alius habitabit; non plantabunt, et alius comedet: secundum enim dies ligni erunt dies populi mei, et opera manuum eorum inveterabunt.‡‡ 23 Electi mei non laborabunt frustra, neque generabunt in conturbatione, quia semen benedictorum Domini est, et nepotes eorum cum eis.§§ 24 Eritque antequam clament, ego exaudiam; adhuc illis loquentibus, ego audiam.*** 25 Lupus et agnus pascentur simul, leo et bos comedent paleas, et serpenti pulvis panis ejus. Non nocebunt, neque occident

** 65:20 Puer centum annorum, etc. Ille scilicet, qui etsi diu, tamen pueriliter vixit, serviens vitiis: et hoc exponit sic Gregorius. Puer centum annorum. Et peccator centum annorum. Vita quidem pueri longum trahitur, ut a factis puerilibus corrigatur: sed si a peccati perpetratione, nec temporis longinquitate compescitur, hæc ipsa vitæ longinquitas, quam per misericordiam Dei accepit ei ad cumulum maledictionis crescit. †† 65:21 Domos. HIER. Virtutes pro quibus in cœlestibus requiescent, etc., usque ad Multi enim sancti ædificant domos, sed non habitant in eis. ‡‡ 65:22 Secundum enim. ID. Sicut Christus etc., usque ad Lignum vitæ est his qui apprehenderunt eam, scilicet, sapientiam, quæ est Christus. §§ 65:23 Semen benedictorum. Apostoli, et alii doctores in prædicatione, vel in aliis operibus, sicut Judæi, quia æternam mercedem percipient, quia venient cum exultatione portantes manipulos suos Psal. 125.. Nepotes. Quos filii eorum in fide genuerunt, sicut Marcus Petri discipulus, et Lucas Pauli filius. *** 65:24 Antequam clament. In conturbatione, in dolore mentis, sed in gaudio et lætitia: unde, Quod enim est gaudium nostrum aut corona gloriæ, nonne vos II Thes. 2.? etc.

in omni monte sancto meo, dicit Dominus.]†††

66

¹ [Hæc dicit Dominus: Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum. Quæ est ista domus quam ædificabitis mihi? et quis est iste locus quietis meæ?]* ² Omnia hæc manus mea fecit, et facta sunt universa ista, dicit Dominus; ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, et

††† **65:25** Lupus. Lupus Saulus, id est persecutor, de quo, Benjamin lupus rapax Gen. 49.. Agnus. Qui scilicet in candidis vestibibus sequuntur agnum quocunque ierit: De quibus Petro dicitur, Pasce agnos meos Joan. 21.. Et leo et bos comedent. Vir scilicet disertus et potentissimus in sæculo spreta philosophiæ eloquentia comedet paleas, id est utilitatem et superficiem historiæ cum bobus, id est prædicatoribus Ecclesiæ. Hæc comedunt leones donec multis laboribus veniatur ad profunditatem mysterii, sicut Augustinus et Cyprianus et alii. Neque occident. Deposita feritate, vel in præsentem vel in futuro, et hoc est: In omni monte, etc. Hoc Judæi carnaliter accipiunt, dicentes quod in tempore Christi sui tanta pax et securitas sibi erit, ut lupi et agni, leones et boves, serpentes et homines commorentur simul, et comedant, neque eis noceant, qui in templo, et in monte sancto habitant. Ex quo colligitur, quod omnes alii occidentur. Sed hoc falsum esse ostenditur his verbis: Hæc dicit Dominus: Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum, etc., hoc tamen Judæi carnaliter intelligunt.

* **66:1** Cælum. Omnes sancti quorum conversatio in cœlis est; unde: Anima iusti sedes est Dei. Cælum sedes mea. Quasi diceret: Ne putetis hæc ad litteram esse complenda. Quæ est ista. Quasi diceret: Putatis me localem, et in templo tantum manentem, sed quæ est ista domus, etc.

contritum spiritu, et trementem sermones meos?†
 3 Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum; qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem; qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat; qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Hæc omnia elegerunt in viis suis, et in abominationibus suis anima eorum delectata est.‡
 4 Unde et ego eligam illusiones eorum, et quæ timebant adducam eis; quia vocavi, et non erat qui responderet; locutus sum, et non audierunt; feceruntque malum in oculis meis, et quæ nolui elegerunt. § 5 Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum ejus. Dixerunt fratres vestri odientes vos, et abjicientes propter nomen meum: Glorificetur Dominus, et videbimus in lætitia vestra;

† **66:2** Ad quem, etc. Ablato altari temploque terreno quod humana manus construxit, recte auferentur victimæ Judæorum, ne forte dicerent: Non tam sumus stulti, ut Deum putemus hoc loco posse concludi, sed in separato ad glorificandum Deum loco victimas immolamus sicut in lege præcipitur. ‡ **66:3** Qui immolat bovem. HIER. Quasi: Sacrificium vestrum non placet mihi post immolationem veri sacrificii: in cujus umbra illa sacrificia concessi vobis, et ne immolaretis idolis. Canem. De quo per Moysen: Non offeres in domo Dei tui mercedem meretricis, neque pretium canis Deut. 23.. Et bene canis et meretrix copulantur, quia similiter libidinantur. Elegerunt in viis suis. Non mea voluntate, ex quo verus agnus immolatus est, Unde: Pascha nostrum immolatus est Christus I Cor. 5.. § **66:4** Et quæ timebant. Romanos; unde: Venient Romani, et tollent nostrum locum et Gentem Joan. 11.. Vel famem, pestem, captivitatem.

ipsi autem confundentur.** 6 Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.†† 7 Antequam parturiret, peperit; antequam veniret partus ejus, peperit masculum.‡‡ 8 Quis audivit umquam tale? et quis vidit huic simile? numquid parturiet terra in die una, aut parietur gens simul, quia parturivit et peperit Sion filios suos?§§ 9 Numquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? dicit Dominus. Si ego, qui generationem ceteris

** 66:5 Odientes vos. Quia de mundo non estis, quia in me creditis, quia nomen meum habetis, a Chrito Christiani dicti: unde, Jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis confiteretur Christum, extra Synagogam fieret Joan. 9.. Glorificetur. HIER. quasi: Appareat gloriosus, etc., usque ad cum potestate magna et majestate et virtute, vel etiam in præsentia. †† 66:6 Vox populi de civitate. Adveniente Romano exercitu, secundum Josephum, divisi sunt Judæi in tres partes de principatu contententes. Alii sibi alium principem præponentes Pars autem populi et sacerdotum, tenebant templum, arcem vero et regiam domum pars populi et principum, reliquam vero civitatem tertia pars et maxime vulgus. Pugnabant ergo et extra contra hostes, et intra contra cives. Romanis ergo urbem irrumpentibus audita est vox populi plangentis de civitate, vox sacerdotum, et qui cum ipsis erant de templo. Vox etiam Domini audita est in Romanis exsultantibus, qui etiam nutu Dei venerunt, reddentis reddentes retributionem inimicis suis, scilicet Judæis, per Romanos. ‡‡ 66:7 Antequam parturiret. HIER. Non paulatim, sed nec multo tempore, etc., usque ad et David, inquit, Spes omnium finium terræ et in mari longe Psal. 74.. Masculum, populum fortem de quo Stephanus, Paulus, qui dicit: Quis nos separabit a charitate Christi Rom. 8.. §§ 66:8 In die una. Apostolus filios suos tanquam una die simul genuit, quia in Christo, qui lux, et dies; et in unitate fidei.

tribuo, sterilis ero? ait Dominus Deus tuus.***
 10 Lætamini cum Jerusalem et exultate in ea, omnes qui diligitis eam; gaudete cum ea gaudio, universi qui lugetis super eam;††† 11 ut sugatis et repleamini ab ubere consolationis ejus; ut mulgeatis et deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus.‡‡‡ 12 Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, et quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugetis: ad ubera portabimini, et super genua

*** 66:9 Si ego. Quasi: Ego qui omnes creavi homines in nihilo, creabo mihi ex omnibus gentibus Ecclesiam unam quæ ædificatur de vivis lapidibus: ††† 66:10 Lætamini, etc. HIER. O angeli, o apostoli, tristes de perditione Judæorum infidelium, lætamini consolati de fide et salute gentium de quibus ædificatur Ecclesia. ‡‡‡ 66:11 Ut sugatis. Fidem simplicium, et opera bona inde delectati. Fides credentium lac et cibus est prædicatorum. Unde et Christus: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis Joan. 4. Et repleamini. Puerpera quæ genuit masculum non caret abundantia lactis in educatione Gentis, et parvulorum qui simul nati sunt ut præberet eis duo ubera Veteris et Novi Testamenti. Et notandum quod parvuli lacte consolationis indigent quasi adhuc in carne versantes: qui vero post lac consolationis ad solidum cibum profecerunt, affluent deliciis veritatis et scientiæ omnimodæ gloriæ. Ut mulgeatis. Sancta Ecclesia in omnibus una, in aliis habet lac, simplicem, scilicet fidem, operationem. In aliis affluit omnimoda gloria, charismatum scilicet abundantia, et divinitatis scientia et humanitatis Christi. Sancti ergo prædicatores in omnibus delectantur tanquam carpentes ab aliis hoc, ab aliis illud. Ab ubere. Ab apostolis et prædicatoribus ad dona Spiritus sancti, vel ad doctrinam Veteris et Novi Testamenti. Quod enim prædicant, operibus monstrant, ut sic auditoribus ducatum præbeant.

blandientur vobis. §§§ 13 Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, et in Jerusalem consolabimini.* 14 Videbitis, et gaudebit cor vestrum, et ossa vestra quasi herba germinabunt: et cognoscetur manus Domini servis ejus, et indignabitur inimicis suis. † 15 Quia ecce Dominus in igne veniet, et quasi turbo quadrigæ ejus, reddere in indignatione furorem suum et increpationem suam in flamma ignis: 16 quia in igne Dominus dijudicabit, et in gladio suo ad omnem carnem;

§§§ 66:12 Blandientur vobis. HIER. Sustentantes, lac dantes, sicut ille qui dicit, Obsecro vos, fatres, per misericordiam Dei ut exhibeatis corda vestra Rom. 12., etc. Et: Obsecro vos tanquam advenas, I Petr. 2.. etc. * 66:13 Quomodo. Omnipotens Deus tanquam misericors et miserator, modo aquilæ modo gallinæ, modo mari blandienti se comparat, ut vos saltem blanditiis alliciat. Sicut etiam aquila in rupibus inaccessis nidum parat, ne accessus alicui pateat, et in medio amethystum lapidem qui omnia venena fugat, secundum physicos propter serpentes arcendos, quædam alia secreta naturæ collocat: sic ipse in cordibus nostris lapidem, id est fidem suam ponit, scilicet, seipsum, qui est lapis abscisus sine manibus de monte, quo omnia venena diaboli fugantur. Aquila enim plus omnibus bestiis, et jumentis, pecudibus avibusque foetus diligit, ut aiunt qui de animantium scripsere naturis † 66:14 Videbitis, o apostoli, multitudinem viventium ad fidem. Et gaudebit cor vestrum de salute illorum, et ossa vestra, virtutes, germinabunt in aliorum cordibus, fructus bonæ voluntatis et operationis. Sicut enim corpus ossibus, ita anima sustentatur virtutibus. Et ossa vestra. In die judicii corpora vestra reviviscent in immortalitate, ut sicut corpore et anima in præsentī vita Deo servivistis, sic corpore et anima præmia recipiatis. Cognoscetur. In judicio scilicet bonis suavis et mitis; impiis ultor, et fortis cognoscetur Filius, qui Patris manus est, per quem omnia operatur

et multiplicabuntur interfecti a Domino,‡ 17 qui sanctificabantur et mundos se putabant in hortis post januam intrinsecus, qui comedebant carnem suillam, et abominationem et murem: simul consumuntur, dicit Dominus. § 18 Ego autem opera eorum et cogitationes eorum venio ut congregem, cum omnibus gentibus et linguis: et venient, et videbunt gloriam meam.** 19 Et ponam in eis signum, et mittam ex eis qui salvati fuerint, ad

‡ **66:16** In igne. Qui æternus erit malis quos involvet, et adducet ad supplicium æternum quo purgabitur quid in bonis erit purgandum. Quadrigæ ejus. Currus, quia tunc triumphaturus, et omnes adversarios debellaturus: non quod egeat ministerio angelorum. In igne Dominus. In iudicio. Vel, discretio ejus et justitia monstratur, dum bonos a malis dividit justo iudicio, non potentia. Gladio. HIER. Sententia: unde Amos, Gladio Dei peribunt omnes peccatores, etc. Amos. 9. Dum enim reddet unicuique quod meretur, omnes cognoscent illum justum iudicem, et laudabunt ejus iudicium. § **66:17** Qui sanctificabantur ID.

Opinione sua in fontibus et baptismatibus, etc., usque ad sed tamen dicitur ad confusionem eorum qui nec erubescunt facere. Qui sanctificabantur. Possumus secundum tropologiam dicere, omnes voluptatis magis quam Dei amatores, dicere sanctificari in hortis et in liminibus, secundum Septuaginta, quia in mysteria veritatis non valent introire, et comedere cibos pietatis: quia non sunt sancti corpore et spiritu nec comedunt carnem Christi, ut habeant vitam æternam. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus I Cor. 5., qui non foris, sed in una domo et intus comeditur. In hortis. Non in sacrificio vitulæ rufæ, quod præcipiebatur in lege. **

66:18 Ego autem. Quasi dicat: Ideo venio ad iudicium cum omnibus gentibus et linguis, ut iudicem simul omnia opera eorum et cogitationes, et reddam eis omnia quæ merentur. Linguis. HIER. Quæ secundum apostolorum non solum hominum, etc., usque ad Juxta illud: Inebriatus est in cælo gladius meus, et usque ad terram descendit Isa. 34..

gentes in mare, in Africam, et Lydiam, tendentes sagittam; in Italiam et Græciam, ad insulas longe, ad eos qui non audierunt de me, et non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam gentibus;†† 20 et adducent omnes fratres vestros de cunctis gentibus donum Domino, in equis, et in quadrigis, et in lecticis, et in mulis, et in carucis, ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus: quomodo si inferant filii Israël munus

†† 66:19 Et ponam in eis signum. Crucis, Christianitatis, salutis, quo signati in Ezechiele non interficiuntur; quo in Ægypto postes signantur et Isrælitæ salvantur. Hoc signum Achaz noluit petere, quod supponit Isaias: Ecce virgo concipiet, etc. Et mittam ex eis. Videtur esse contrarium, cum de iudicio prius dictum sit, reverti ad primum adventum, quo apostoli ad gentes diriguntur et audiunt: Ite, docete omnes gentes Matth. 28.. Sed iudicii dies prædicatur, ut metu futuræ pœnæ perterriti, accipiant adventum Salvatoris: et apostolorum prædicationem qui sunt præmittendi. In mare. Mundum scilicet, cujus partes subdit Africam, etc. meridia nam, scilicet plagam in qua Africa est.

in vase mundo in domum Domini.‡‡ 21 Et assumam ex eis in sacerdotes et Levitas, dicit Dominus. 22 Quia sicut cæli novi et terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus, sic stabit semen vestrum et nomen vestrum. §§ 23 Et erit mensis ex mense, et sabbatum ex sabbato: veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Domi-

‡‡ **66:20** In equis. HIER. Sunt adducti, qui velociter credunt et cito ad fidem currunt. In quadrigis et in lecticis. Philosophos, scilicet et doctrina et morum honestate fulgentes: unde citius ad doctrinam quatuor Evangelistarum pervenerunt, et quatuor principalibus virtutibus sublevati cælestia mente attigerunt. In mulis. Super quos David et Salomon sedisse leguntur. Qui enim a mundi fetu steriles sunt, Domino qui per illos figuratur, quasi mansueti deserviunt. In carrucis. Septuaginta, tectis vehiculis: alii simpliciter. Hi sunt quibus dicitur: Invicem onera vestra portate Gal. 6.. Quomodo. Quasi: Cum tanta lætitia adducunt apostoli fratres vestros quorum munera, fides, spes, charitas, oratio munda, bona opera etc., vasa pura corda et corpora immaculata. Inferant. Quod secundum legem ter in anno faciebant, scilicet in Pascha, in Pentecoste, in festivitate Tabernaculorum; unde, Non apparebis in conspectu meo vacuus Exod. 23.. Domum Domini. Templum Dei sanctum est, quod estis vos I Cor. 3.. Et alibi: Templum Dei estis et Spiritus sanctus habitat in vobis II Cor. 6.. §§ **66:22** Quia sicut cæli. Quasi: Sicut hæc innovata in æternum manebunt immobilia, sic semen vestrum, o apostoli, innovatum, ab omni corruptione carnis in æternum mecum regnabit. Quia sicut, etc. HIER. Hæc usque ad finem libri pertinent ad diem iudicii.

nus.*** 24 Et egredientur, et videbunt cadavera virorum qui prævaricati sunt in me; vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur: et erunt usque ad satietatem visionis omni carni.]†††

*** **66:23** Mensis ex mense. Mene Græce, Latine luna, unde neomenia, quasi nova luna. A mene mensis apud illos qui initium kalendarum, non secundum solis cursum et diversa spatia mensium, sed secundum lunæ circuitum et terminant et incipiunt, quod Hebræi faciunt. Per mensem ergo lunam: per lunam quæ modo crescit, et sicut aiunt physici et philosophi a sole, quod non habet, lumen recipit Ecclesia intelligitur, de qua, Permanebit cum sole et ante lunam Psal. 71.. Et alibi: Pulchra ut luna, electa ut sol Cant. 6., et hoc est, erit mensis ex mense. ††† **66:24** Et Egredientur. Quasi ad videndum, non loco, sed intelligentia, vel visione manifesta, ut ad laudem Dei magis accendantur. Et videbunt. HIER. Non mirum si sancti jam immortales reprobos videant, cum prophetæ adhuc mortales hæc omnia videre meruerunt. Cadavera, quia in æternam damnationem cadent, secundum quod et dæmones cadavera possunt dici, secundum quod etiam homines appellantur. Unde: Inimicus homo hoc fecit Matth. 13.. Vermis eorum. Materialis, vel conscientiæ; unde: Sicut tinea comedit vestimentum, et vermis corrodit lignum, et ignis devorat ligna, sic mœror et tristitia excruciat cor viri Prov. 25.. Ad satietatem. Quia scilicet boni videbunt eos a se justo Dei iudicio separatos, amissa potentia qua sæviebant contra bonos, et vindictam Dei in illos tantam, ut majorem non exposcant. Qui modo dicunt, Usquequo, Domine, non vindicas sanguinem nostrum Apoc. 6.? Satiabuntur quoque de beatitudine sua, agentes gratias visa impiorum ineffabili pœna.

ccxx

Bibbia Vulgata Clementina na 1598
Clementine Vulgate of 1598 with Glossa Ordinaria
Migne edition 1880 in Latin

Public Domain

Language: Latine (Latin)

Translation by: Jerome

2014-08-23

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 31 Aug 2023

7ca33455-379f-554d-a635-9009adb90c5